

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені В.О.СУХОМЛИНСЬКОГО**

Історичний факультет

Кафедра історії

**НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ КОМПЛЕКС
НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ**

ІСТОРІОГРАФІЯ АРХЕОЛОГІЇ

Для спеціальності 014 Середня освіта (Історія)

Автор:
к.і.н., доц., Ласінська М.Ю.

Затверджено на засіданні кафедри історії
від “07” жовтня 2019 р.

ЗМІСТ

1. Титульна сторінка;
2. Зміст НМК;
3. Витяги з ОКХ, ОПП спеціальності;
4. Навчальна програма дисципліни;
5. Робоча навчальна програма дисципліни;
6. Засоби діагностики навчальних досягнень студентів;
7. Конспект лекцій з дисципліни;
8. Завдання для кредитних контрольних робіт, тестові контрольні роботи (які завантажені на освітній простір);
9. Інструктивно-методичні матеріали до семінарських занять;
10. Завдання на курсові та дипломні проекти;
11. Контрольні завдання до семінарських занять, завдання для заліків;
12. Питання до екзаменаційних білетів, екзаменаційні білети, тести для підсумкового контролю (що завантажені на освітній простір);
13. Методичні рекомендації та розробки викладача;
14. Методичні матеріали, що забезпечують самостійну роботу студентів;
15. Методичні матеріали щодо виконання контрольних робіт для заочної форми навчання;
16. Інші матеріали.

ВИТЯГ З ОКХ

Мета курсу: надати студентам інформацію про розвиток археологічної науки, як у світі так і в нашій країні. Сформувані вірне уявлення про шляхи зародження та розвитку науки, котре сприятиме кращому розумінню її змісту, методології, форм організації. Висвітлити з різних боків археологічну діяльність, а саме: історію найважливіших польових відкриттів та розкопок, історію розвитку археологічної думки, історію закладів та організацій, що відіграли помітну роль у розвитку археологічної науки, біографічні дані про видатних учених минулого та сьогодення. Історіографія археології має і самостійне значення, безпосередньо не пов'язане з практичними завданнями археології, оскільки відбиває розвиток наукової думки, історію накопичення відомостей про минуле людства.

Завдання курсу:

- визначити історичні обставини зародження та розвитку археологічного знання.
- ознайомити студентів з особливостями накопичення та узагальнення фактичних знань про старожитності та пам'ятки матеріальної культури людства, засвоїти головні поняття та терміни.

ВИТЯГ З ОПП

6 - Програмні компетентності	
Інтегральна компетентність	<p>Здатність розв'язувати складні задачі і проблеми у певній галузі професійної діяльності або у процесі навчання, що передбачає проведення досліджень та/або здійснення інновацій.</p> <p>Критичне осмислення проблем у навчанні та/або професійній діяльності та на межі предметних галузей</p> <p>Розв'язання складних задач і проблем, що потребує оновлення та інтеграції знань, часто в умовах неповної/недостатньої інформації та суперечливих вимог.</p> <p>Зрозуміле і недвозначне донесення власних висновків, а також знань та пояснень, що їх обґрунтовують, до фахівців і нефахівців, зокрема до осіб, які навчаються</p> <p>Прийняття рішень у складних і непередбачуваних умовах, що потребує застосування нових підходів та прогнозування</p> <p>Відповідальність за розвиток професійного знання і практик, оцінку стратегічного розвитку команди</p>
Загальні компетентності (ЗК)	<p>Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу. Вміння формулювати задачу, для її вирішення використовувати потрібну інформацію та методологію для досягнення обґрунтованого висновку.</p> <p>Здатність проведення досліджень на відповідному рівні. Знання стандартів, необхідних для наукового дослідження та публікування, зокрема критична обізнаність та інтелектуальна чесність.</p> <p>Здатність працювати в команді, виконуючи провідну роль, в міжнародній та мультикультурній групі.</p> <p>Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово, вміння правильно розмовляти та писати різними комунікативними стилями, а саме неофіційним, офіційним та науковим.</p>

	<p>Здатність працювати автономно, скеровувати зусилля, поєднуючи результати різних досліджень та аналізу, та представляти результат вчасно.</p> <p>Уміння діяти в межах етики професійних взаємин, навички міжособистісної взаємодії.</p> <p>Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності, навички історіографічного й джерелознавчого аналізу, володіння методами пошуку нових форм дослідження, вміння будувати логічно завершений педагогічний процес у навчальних закладах різного типу і рівня акредитації.</p> <p>Гнучкість мислення. Набуття гнучкого образу мислення, який дозволяє зрозуміти та розв'язати проблеми та задачі, зберігаючи при цьому критичне ставлення до сталих наукових компетенцій.</p> <p>Популяризаційні навички. Здатність провести усну презентацію та написати зрозумілу статтю за результатами проведених досліджень, а також щодо сучасних наукових концепцій в історії для загальної публіки (не фахівців).</p> <p>Базові знання основ філософії, психології, педагогіки, що сприяють розвитку загальної культури й соціалізації особистості, схильності до етичних цінностей, знання вітчизняної історії, економіки й права, розуміння причинно-наслідкових зв'язків розвитку суспільства й уміння їх використовувати в професійній і соціальній діяльності.</p>
<p>Фахові компетентності спеціальності (ФК)</p>	<p>Знання вітчизняної та світової історії. Знання основних історичних процесів та подій усіх континентів від давнини до сьогодення, їх взаємозв'язок, сучасні дискусії на цю тему та напрями дослідження.</p> <p>Знання структури правничої професії та її ролі у суспільстві; міжнародних стандартів прав людини; доктрини та принципу верховенства права.</p> <p>Розуміння природи права в цілому та</p>

природи основних правових інститутів; засад і принципів національного права, а також змісту правових інститутів таких фундаментальних галузей права, як: конституційне право, адміністративне право і адміністративне процесуальне право, цивільне і цивільне процесуальне право, трудове право; кримінальне і кримінальне процесуальне право

Вміння аналізувати джерела. Пошук, розуміння та використання архівних, музейних джерел з історії, та права.

Здатність застосовувати знання про сучасні досягнення з історичної, педагогічної та юридичних наук.

Здатність використовувати навички роботи з комп'ютером та знання й уміння в галузі сучасних інформаційних технологій для рішення практичних завдань в галузі історії, юриспруденції та освіти.

Здатність застосовувати знання законодавства та державних стандартів України в освітній сфері. підвищувати професійний рівень і кваліфікацію;

Здатність забезпечувати високий науково-теоретичний і методичний рівень викладання дисциплін у повному обсязі освітньої програми відповідної спеціальності.

Здатність володіти навичками історіографічного й джерелознавчого аналізу та методами пошуку нових форм дослідження.

Здатність будувати логічно завершений педагогічний процес у навчальних закладах різного типу і рівня акредитації.

Здатність застосовувати набуті знання для вирішення конкретних педагогічних, методичних, науково-практичних, інформаційно-пошукових завдань у своїй професійній діяльності.

Здатність планувати, організувати і вести навчально-виховну роботу.

Здатність володіти передовими методами управління педагогічними, учнівськими

	<p>(студентськими) й трудовими колективами.</p> <p>Здатність на практиці застосовувати принципи наукової організації праці.</p> <p>Здатність вести пошукову краєзнавчу роботу, виявляти, досліджувати та сприяти збереженню історико-культурних пам'яток.</p> <p>Здатність використовувати набуті психолого-педагогічні і методичні прийоми для викладання історичних дисциплін в середніх навчальних закладах, робота в органах юриспруденції.</p> <p>Здатність формувати стійкий інтерес до професійної діяльності і наукових знань.</p>
7 – Програмні результати навчання	
	<p>Здатність синтезувати та використовувати знання з основних теорій історичного розвитку, методології історичної науки, її періодизацію.</p> <p>Знання видів, форм та джерел історичної інформації, методів їх дослідження.</p> <p>Використання нових освітніх та інформаційних технологій, сучасних засобів навчання та використання їх у педагогічному процесі.</p> <p>Здатність використовувати основи загальнотеоретичних дисциплін в обсязі, необхідному для вирішення педагогічних і дослідницьких завдань, успішного освоєння методологічних і прикладних питань спеціальності, питань фундаментальних загальноісторичних і спеціальних дисциплін; дисциплін психолого-педагогічного циклу: педагогіку, психологію, методику викладання історії, методику і організацію позакласної (поза аудиторної) роботи.</p> <p>Знання теорії й методології історичної науки, методики вивчення суспільних явищ і процесів, пам'яток матеріальної і духовної культури.</p> <p>Використання принципів і методів збору, систематизації, узагальнення і використання інформації, проведення наукових досліджень за профілем спеціальності.</p> <p>Здатність застосування принципів</p>

	<p>редагування і підготовки матеріалів до публікації, складання рефератів, оглядів, рецензій.</p> <p>Здатність консультування з правових питань, зокрема, можливих способів захисту прав та інтересів клієнтів, відповідно до вимог професійної етики, належного дотримання норм щодо нерозголошення персональних даних та конфіденційної інформації</p> <p>Обізнаність у наукових стандартах та відповідність їм щодо точності та обсягу локалізованої документації, використаної та процитованої в завданнях та висновках практичної підготовки.</p> <p>.Здатність примирювати сторони з протилежними інтересами.</p> <p>Здатність працювати в групі продуктивно, відіграючи провідну роль в окремих випадках, головуючи під час дебатів та дискусій у міжнародній та мультикультурній групі.</p>
--	---

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО
Історичний факультет
Кафедра історії

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор із науково-педагогічної
роботи _____

О. А. Кузнецова

27 серпня 2019 р.

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
АРХЕОЛОГІЯ (ІСТОРІОГРАФІЯ)

Ступінь магістра

Галузь знань 01 Освіта

Спеціальність 014 Середня освіта

Спеціалізація 014.03 014.03 Середня освіта (Історія)

Освітня програма «Історія»

Програму розроблено та внесено: Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського

РОЗРОБНИК ПРОГРАМИ: Ласінська Маріанна Юріївна, в.о. доцента кафедри історії, кандидат історичних наук.

Програму схвалено на засіданні кафедри історії
Протокол від «__» серпня 2019 року № __

Завідувач кафедри історії _____ (_____)

Програму погоджено навчально-методичною комісією історичного факультету

Протокол від «___» серпня 2019 року № __
Голова навчально-методичної комісії _____ (_____)

Програму погоджено навчально-методичною комісією університету

Протокол від «___» серпня 2019 року № __
Голова навчально-методичної комісії університету _____ (Кузнецова О. А.)

ВСТУП

Програма вивчення варіативної навчальної дисципліни «Історіографія археології» складена Ласінською М.Ю. відповідно до освітньо-професійної програми підготовки магістрів Історія, правознавство галузь знань 01 Освіта 014.03 Середня освіта (Історія).

Предметом курсу «Історіографія археології» є археологічні пам'ятки та їх дослідження у наукових працях наукових та культурно-просвітніх товариств, установ, організацій, що займалися вивченням старожитностей, а також особистий внесок науковців, які стояли біля витоків та сприяли подальшому розвитку археологічної науки.

Вивчення дисципліни спирається на проблемно-хронологічний принцип викладення матеріалу в контексті особливостей та характерних рис розвитку археологічного знання.

Міждисциплінарні зв'язки: з дисциплінами історичного циклу підготовки магістра “014 Середня освіта (Історія)”, що передбачені навчальним планом спеціальності. Зокрема з дисциплінами: «Археологія» та «Історіографія».

Програма навчальної дисципліни складається з такого **змістового модуля (модулів):**

1. Історія світового археологічного знання.
2. Вітчизняна історіографія археології

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета курсу: надати студентам інформацію про розвиток археологічної науки, як у світі так і в нашій країні. Сформувати вірне уявлення про шляхи зародження та розвитку науки, котре сприятиме кращому розумінню її змісту, методології, форм організації. Висвітлити з різних боків археологічну діяльність, а саме: історію найважливіших польових відкриттів та розкопок, історію розвитку археологічної думки, історію закладів та організацій, що відіграли помітну роль у розвитку археологічної науки, біографічні дані про видатних учених минулого та сьогодення. Історіографія археології має і самостійне значення, безпосередньо не пов'язане з практичними завданнями археології, оскільки відбиває розвиток наукової думки, історію накопичення відомостей про минуле людства.

Завдання курсу: розглянути історичні обставини зародження та розвитку археологічного знання. Поглибити знання студентів про особливості накопичення та узагальнення фактичних знань про старожитності та пам'ятки матеріальної культури людства, засвоїти головні поняття та терміни.

Історіографія археології є важливим предметом для студентів V курсу історичного факультету. Завдяки матеріалу, який викладається в ньому, студенти отримують можливість підсумувати й узагальнити свої знання, набуті в галузі археології протягом всього навчання.

Специфіка сучасної археології така, що вона, на відміну від більшості розділів історичної науки, що мають хронологічні або територіальні рамки, здатна охоплювати всі історичні епохи, починаючи з часу появи людини до недавнього минулого. Географічні обмеження також відсутні, оскільки до

теперішнього часу археологічні пам'ятники не виявлені хіба що в Антарктиді. Інакше кажучи, на відміну від таких традиційних історичних субдисциплін, так Антична, медієвістика, новістика, вітчизняна історія, що розрізняються вивченням різних історичних періодів і країн, археологія в силу своєї методологічної та джерельної відособленості, виявляється надзвичайно диференційованою. При сучасному обсязі матеріалу і публікацій не може бути спеціалістів, що однаково кваліфіковано розбираються в проблемах археології кам'яного віку, античних поселень у Північному Причорномор'ї і пам'ятниках східно - європейського середньовіччя. Ці розділи археологічної науки існують досить ізольовано один від одного, мало або майже не стикаючись. Об'єднують їх тільки загальні методи дослідження і матеріальна, речова природа джерел. Причому навіть у методиці польових досліджень пам'яток різних епох і культур будуть зустрічатися чималі відмінності. Культурний шар палеолітичної стоянки розбирається ножем з надзвичайною ретельністю і фіксацією будь-яких найдрібніших знахідок, зміною кольору або структури ґрунту. Це обумовлено досить низькою інформативністю такого типу пам'яток, де важлива будь-яка деталь. У той же час розкопки античного городища, шари якого буквально напхані і керамікою, і знахідками, і непогано збереженими архітектурними залишками, можливо, і не вимагають такої підвищеної деталізації, оскільки несуть надзвичайно багато інформації. На практиці фахівці в різних областях археології виявляються більш пов'язаними з представниками суміжних наук (палеолітознавець з природознавець; антикознавець і славісти з істориками, філологами і мистецтвознавцями) ніж один з одним. Відповідно, добре знати літературу з своїх проблем, а значить і плідно займатися історіографією палеоліту або античної археології можуть тільки фахівці в цих областях. Та й сам термін «історіографія» в археології правомірно вживати тільки стосовно конкретних тем, проблем, пам'ятників, груп пам'ятників. Можна говорити про історіографію трипільської або черняхівської культури, історіографії проблеми походження слов'ян, маючи на увазі критичний аналіз (цим історіографія відрізняється від бібліографії) всієї сукупності праць з даної теми, включаючи публікації та архівну інформацію про розкопки. Як правило, за рамками такого розгляду залишаються всі питання соціальної історії науки, біографії дослідників, історія самоорганізації науки та організації наукових досліджень, історія установ, взаємин всередині наукового співтовариства і т.п. На чолі кута тут стоїть те, що було розкопано і написано нашими попередниками. Історія науки постає як сукупність наукових публікацій та розкопок. Поняття «історія науки», «історія археологічних знань» (останнє введено в російський оборот С.А.Жебелевим в 1923 р.) виявляються більш об'ємними, оскільки повинно включати в себе всі перераховані вище пункти. Не може бути спільною «історіографії археології», але може бути загальна «історія археологічної науки», яка на відміну від історіографії приватних проблем, займається вивченням питань складання та розвитку археології як особливої наукової дисципліни. А тут також можуть бути різні підходи - можна вивчати історію основоположних ідей і теорій, самовизначення археології серед

інших наук (Б.Тріггер, Л.С.Клейн), взаємозв'язку з суспільством (Б.Тріггер, А.А.Формозов), процеси інституалізації (складання організаційної структури) науки (Н.І.Веселовскій, І.Л.Тіхонов, Е.Ю.Бассаргіна) і т.д. «Можна вивчати історію колекціонування та створення музеїв, оскільки без накопичення колекцій археологія неможлива. Безсумнівний інтерес являє історія виникнення та розвитку науково -дослідних установ, що ілюструє процес руху науки. Захоплююча цікава історія археологічних розкопок, що показує поступове наповнення найдавнішої історії людства конкретним змістом, відкриття зниклих цивілізацій. Практичне значення має історія розвитку теоретичної думки, не кажучи вже про постійно хвилюючу боротьбу ідей на цьому терені. Безсумнівно, цікаві біографії окремих археологів, практично необхідно знайомство з ними, так як особистість дослідника накладає відбиток на результати його праці. Нарешті можна зосередитися на історії законодавства, що стосується археології, що відображає ставлення суспільства до свого минулого».

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студент оволодіває такими компетентностями:

I. Загальнопредметні:

Соціально-особистісні компетенції:

- розуміння та сприйняття етичних норм поведінки відносно інших людей і відносно природи (принципи біоетики);
- розуміння необхідності та дотримання норм здорового способу життя;
- здатність до навчання впродовж життя;
- здатність до критики й самокритики;
- креативність, здатність до системного мислення;
- адаптивність і комунікабельність;
- наполегливість у досягненні мети;
- турбота про якість виконуваної роботи;
- толерантність;
- екологічна грамотність.

Загальнонаукові компетенції:

- базові уявлення про основи філософії, психології, історіографії, що сприяють розвитку загальної культури й соціалізації особистості, схильності до етичних цінностей, знання вітчизняної історії, економіки й права, розуміння причинно-наслідкових зв'язків розвитку суспільства й уміння їх використовувати в професійній і соціальній діяльності;
- базові знання фундаментальних розділів історіографії археології, в обсязі, необхідному для володіння понятійним апаратом відповідної галузі знань, здатність використовувати історіографічні та археологічні методи в обраній професії;
- базові знання в галузі інформатики й сучасних інформаційних технологій; навички використання програмних засобів і навички роботи в комп'ютерних мережах, уміння створювати бази даних і використовувати інтернет-ресурси;

- базові знання фундаментальних наук, в обсязі, необхідному для освоєння загально-професійних дисциплін;
- базові знання в галузі, необхідні для освоєння загально-професійних дисциплін

Інструментальні компетенції:

- здатність до письмової й усної комунікації рідною мовою;
- знання іншої мови(мов);
- навички роботи з комп'ютером;
- навички управління інформацією;
 - дослідницькі навички.

II. Фахові:

Загально-професійні компетенції:

- уміння використовувати повний спектр наукових методик для вироблення інноваційного знання в галузі
- здатність використовувати здобутки сучасної історіософії та історіографії для формування наукового розуміння минулого людства
- здатність отримати історичне знання з археологічних джерел
- здатність відрізнити наукові концепції від квазінаукових фантазій сучасних міфотворців
- вміння орієнтуватися в теоретичних концепціях сучасної археології
- здатність формулювати наукову проблему і знаходити шляхи її вирішення
- уміння використовувати сучасні конструкції вітчизняних та зарубіжних авторів
- здатність застосовувати складові елементи педагогічної теорії (ідеї, поняття, концепції) із врахуванням вимог болонського освітнього процесу
- здатність використовувати сучасні методи усного викладу матеріалу та роботи з текстом у навчальному процесі

Спеціально-професійні компетенції:

- володіти навичками історизації археологічного матеріалу
- здатність враховувати сучасні історіософські інтерпретації (теорії постмодернізму, дискурсу і деконструкції) у переосмисленні ролі і місця археологічних та історичних знань у суспільстві
- здатність формувати музейну експозицію для різних періодів первісності
- здатність застосовувати сучасні методики фіксації та консервації археологічних об'єктів
- уміння застосовувати сучасне законодавство в охороні археологічної спадщини
- здатність забезпечити якісне проведення археологічних досліджень на предметно-функціональному рівні
- уміння використовувати новітні методики для пошуків археологічних пам'яток та розкопок
- володіння навичками камеральної обробки як передумова введення в науковий обіг археологічних матеріалів

- здатність використовувати здобутки практичної археології та музеології у навчальному процесі
- здатність використовувати професійно профільовані знання в галузі археології та музеології для моделювання історичних явищ і процесів в давню добу

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 120 годин / 4 кредити ECTS.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Кредит I-II. Історія світового археологічного знання.

Кредит III-IV. Вітчизняна історіографія археології

3. Рекомендована література

Базова

1. Амальрик А.С., Монгайт А.Л. В поисках исчезнувших цивилизаций. – М., 1966.
2. 1966.
3. Аникович М.В. О месте археологии в системе общественных наук //
4. Категории исторических наук. – Л., 1989.
5. Арциховский А.В., Киселев С.В., Смирнов А.П. Возникновение, развитие и исчезновение «марксистской археологии» // СГАИМК. – 1932. – Вып. 1-2.
7. Бибииков С.Н. К 50-летию археологической науки на Украине // СА. –
8. 1967. – № 3.
9. Генинг В.Ф. Очерки по истории советской археологии. – К., 1982.
10. Захарук Ю.Н. К дискуссии о статусе археологии // РА. – 1992. – № 4.
11. Клейн Л.С. Введение в теоретическую археологию. – СПб., 2004.
12. Клейн Л.С. Феномен советской археологии – СПб., 1993.
13. Колпаков Е.М., Вишняцкий Л.Б. Современная советская теоретическая
14. археология // Археологические вести. – Саратов, 1993. – Вып. 1.
15. Лебедев Г.С. История отечественной археологии. – СПб., 1992.
16. Монгайт А.Л. Археология и современность. – М., 1963.
17. Очерки истории исторической науки в СССР. – М., 1955-1985. – Т. 1-5.
18. Пряхин А. Д. История советской археологии. – Воронеж, 1986.
19. Рыбаков Б.А. Советская археология за 50 лет // ВИ. – 1968. – № 1.
20. Скирда В.В. Археологічна наука у Харківському університеті (1805-
21. 1920 рр.). Автореф. на здобуття наук. ступ. канд. іст. наук. – К., 2000.
22. Советская археологическая литература. Библиография. – М.; Л., 1959-
23. 1989.
24. Формозов А.А. Очерки по истории русской археологии. – М., 1961.
25. Формозов А.А. Страницы истории русской археологии. – М., 1986.
26. Чайлд Г. Прогресс и археология. – М., 1949.
27. Шовкопляс І.Г. Розвиток радянської археології на Україні (1917-1966). – К., 1969.

Допоміжна

1. Археология, история и архивное дело России в переписке профессора Д.Я.Самоковасова (1843 – 1911)/ Составление, вступительная статья и комментарии С.П.Щавелева. Курск, 2007.

2. Вернадский В.И. Избранные труды по истории науки. М., 1981.
3. Ганжа А.И. О современных методах исследований по истории археологии// Актуальные проблемы историко-археологических исследований. Киев, 1987. С. 36 – 37.
4. Забелин И.Е. Дневники. Записные книжки. М., 2001.
5. Зевелев А.И. Историографическое исследование: методологический аспект. М., 1987.
6. Зуев В.Ю. Перспективы развития отечественной археологии в аспекте ее истории// Проблемы истории отечественной археологии. Тезисы докладов конференции (11-13 декабря 1990 г.). СПб., 1993. С. 6-7.
7. Клейн Л. С. Парадигмы и периоды в истории отечественной археологии: Рец. на книгу Г. С. Лебедева 1992 г.// Санкт-Петербург и отечественная археология. СПб., 1995. С. 173 – 186.
8. Кроче Б.. Теория и история историографии. М., 1988.
9. Кузнецова Н.В. Наука в ее истории. М., 1975.
10. Кун Т. Структура научных революций. М., 1977.
11. Лебедев Г.С. Опыт периодизации отечественной археологии// Проблемы истории отечественной археологии. Тезисы докладов конференции (11-13 декабря 1990 г.). СПб., 1993. С. 2-4.
12. Толстой И.И. Дневник 1906 – 1916. Публикация Л.И.Толстой. СПб., 1997.
13. Уварова П.С. Былое. Давно прошедшие счастливые дни. М., 2005.
14. Формозов А.А. Некоторые итоги и задачи исследований в области русской археологии // СА. 1975. № 4. С. 5-13.
15. Формозов А.А. О периодизации истории отечественной археологии // РА. 1994. № 4. С. 219-225.
16. Формозов А. А. Историография русской археологии на рубеже XX–XXI веков (Обзор книг, вышедших в 1997–2003 гг.). Курск, 2004.
17. Бузескул В.П. Введение в историю Греции. Обзор источников и очерк разработки греческой истории в XIX и в начале XXв. СПб., 2005.
18. Ванденберг Ф. Золото Шлимана. Смоленск, 1996.
19. Жебелев С.А. Введение в археологию. П., 1923. (Часть I)
20. Керам К. Боги, гробницы, ученые. М., 1994.
21. Михаэлис А. Художественно - археологические открытия за 100 лет. М., 1913.
22. Мейерович М.А. Шлиман М., 1966.
23. Низовский А.Ю. Сто великих археологических открытий. М, 2002.
24. Стоун И. Греческое сокровище. М., 1979.
25. Генинг В.Ф., Левченко В.Н. Археология древностей- период зарождения науки (конец XVIII- 70-ые годы XIX вв.) Киев, 1992.
26. Илларионов В.Т. Введение в историографию древнейшей истории. Горький, 1960.
27. Монгайт А.Л. Археология Западной Европы. Т.1. Каменный век. М., 1973.

Інформаційні ресурси

1. http://www.history.org.ua/JournALL/green/green_2013_16/24.pdf<http://oldwww.history.kemsu.ru/ISV/Vasutin/Slavyane/LIST2.HTM>.
2. <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/67902/14-Pudovkina.pdf?sequence=1> <http://www.htfi.org/>
3. http://seanewdim.com/uploads/3/2/1/3/3213611/lasinska_m.u.the_study_of_archaeological_sites_of_the_lower_bug_region_at_the_end_of_xviii_-_first_half_of_the_xx_century_history_and_historiography.pdf
4. http://pidruchniki.com/10561127/kulturologiya/arheologichna_periodizatsiya
5. http://www.fond-vovk.edukit.kiev.ua/Files/downloads/kr_stol.pdf
6. http://papers.univ.kiev.ua/istorija/articles/Historiography_of_the_development_of_underwater_archaeological_research_in_Ukraine_15293.pdf

4. Засоби діагностики успішності навчання:

Форма поточного контролю – усне опитування, тестування на практичних заняттях, виконання індивідуальних завдань.

Періодична форма контролю – виконання модульних контрольних робіт, розробка проектів, колоквіуми, творчі роботи

Форма підсумкового контролю – іспит на основі суми балів набраних за кожний кредит.

Ласінська М.Ю.

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО**

Історичний факультет
Кафедра історії

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор із науково-педагогічної
роботи _____

О. А. Кузнецова

27 серпня 2019 р.

**РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
АРХЕОЛОГІЯ (ІСТОРІОГРАФІЯ)**

Ступінь магістра

Галузь знань 01 Освіта

Спеціальність 014 Середня освіта

Спеціалізація 014.03 014.03 Середня освіта (Історія)

Освітня програма «Історія»

2019 – 2020 навчальний рік

Розробник: Ласінська Маріанна Юріївна, в.о. доцента кафедри історії кандидат історичних наук _____ (Ласінська М. Ю.)

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри історії

Протокол № _____ від « _____ » _____ 2019 р.

Завідувач кафедри _____ (_____)

« _____ » серпня 2019 р.

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни	
		<i>денна форма навчання</i>	
Кількість кредитів – 4	Галузь знань 01 Освіта	Варіативна	
	014 Середня освіта		
Індивідуальне науково-дослідне завдання (мультимедійна презентація «Ставлення до старожитностей і особливості розвитку історичної науки в добу середньовіччя») – 1	014.03 Середня освіта (Історія)	Семестр	
Загальна кількість годин 120			
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 2,1 самостійної роботи студента 3,5	Ступінь: Магістр	12	
		Лекції	
		Семінарські	
		16	
		Лабораторні	
		-	-
		Самостійна робота	
92			
		Вид контролю: Залік	

Мова навчання – українська.

Примітка.

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної та індивідуальної роботи становить: для денної форми навчання – 120 год.: 28 год. – аудиторні заняття, 92 год. – самостійна робота (30 % / 70 %).

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни	
		<i>заочна форма навчання</i>	
Кількість кредитів – 4	Галузь знань 01 Освіта	Варіативна	
	014 Середня освіта		
Індивідуальне науково-дослідне завдання (мультимедійна презентація «Ставлення до старожитностей і особливості розвитку історичної науки в добу середньовіччя») – 1	014.03 Середня освіта (Історія)	Семестр	
Загальна кількість годин 120			
	Ступінь: Магістр	1	
		Лекції	
		6	
		Семінарські	
		2	
		Лабораторні	
		-	-
Самостійна робота			
112			
Вид контролю: Залік			

Мова навчання – українська.

Примітка.

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної та індивідуальної роботи становить: для заочної форми навчання – 120 год.: 8 год. – аудиторні заняття, 112 год. – самостійна робота (8% ~ 92%).

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета курсу: надати студентам інформацію про розвиток археологічної науки, як у світі так і в нашій країні. Сформувати вірне уявлення про шляхи зародження та розвитку науки, котре сприятиме кращому розумінню її змісту, методології, форм організації. Висвітлити з різних боків археологічну діяльність, а саме: історію найважливіших польових відкриттів та розкопок, історію розвитку археологічної думки, історію закладів та організацій, що відіграли помітну роль у розвитку археологічної науки, біографічні дані про видатних учених минулого та сьогодення. Історіографія археології має і самостійне значення, безпосередньо не пов'язане з практичними завданнями археології, оскільки відбиває розвиток наукової думки, історію накопичення відомостей про минуле людства.

Завдання курсу:

- визначити історичні обставини зародження та розвитку археологічного знання.
- ознайомити студентів з особливостями накопичення та узагальнення фактичних знань про старожитності та пам'ятки матеріальної культури людства, засвоїти головні поняття та терміни.

Передумови для вивчення дисципліни: («Історія України», «всесвітня історія», «філософія», «політологія», «історія української культури», «історія української філософії», «методологія історії» та «історіографія»).

Навчальна дисципліна складається з 5-ти кредитів.

Очікувані результати навчання:

Здатність синтезувати та використовувати знання з основних теорій історичного розвитку, методології історичної науки, її періодизацію.

Знання видів, форм та джерел історичної інформації, методів їх дослідження.

Використання нових освітніх та інформаційних технологій, сучасних засобів навчання та використання їх у педагогічному процесі.

Здатність використовувати основи загальнотеоретичних дисциплін в обсязі, необхідному для вирішення педагогічних і дослідницьких завдань, успішного освоєння методологічних і прикладних питань спеціальності, питань фундаментальних загальноісторичних і спеціальних дисциплін; дисциплін психолого-педагогічного циклу: педагогіку, психологію, методіку викладання історії, методіку і організацію позакласної (поза аудиторної) роботи.

Знання теорії й методології історичної науки, методіки вивчення суспільних явищ і процесів, пам'яток матеріальної і духовної культури.

Використання принципів і методів збору, систематизації, узагальнення і використання інформації, проведення наукових досліджень за профілем спеціальності.

Здатність застосування принципів редагування і підготовки матеріалів до публікації, складання рефератів, оглядів, рецензій.

Обізнаність у наукових стандартах та відповідність їм щодо точності та обсягу локалізованої документації, використаної та процитованої в завданнях та висновках практичної підготовки.

Здатність працювати в групі продуктивно, відіграючи провідну роль в окремих випадках, головуючи під час дебатів та дискусій у міжнародній та мультикультурній групі.

Згідно з вимогами ОПП студент оволодіває такими *компетентностями*:

I. Загальнопредметні:

- розуміння та сприйняття етичних норм поведінки відносно інших людей і відносно природи (принципи біоетики);
- розуміння необхідності та дотримання норм здорового способу життя;
- здатність до навчання впродовж життя;
- здатність до критики й самокритики;
- креативність, здатність до системного мислення;
- адаптивність і комунікабельність;
- наполегливість у досягненні мети;

- турбота про якість виконуваної роботи;
- толерантність;
- екологічна грамотність.
- базові уявлення про основи філософії, психології, історіографії, що сприяють розвитку загальної культури й соціалізації особистості, схильності до етичних цінностей, знання вітчизняної історії, економіки й права, розуміння причинно-наслідкових зв'язків розвитку суспільства й уміння їх використовувати в професійній і соціальній діяльності;
- базові знання фундаментальних розділів історіографії археології, в обсязі, необхідному для володіння понятійним апаратом відповідної галузі знань, здатність використовувати історіографічні та археологічні методи в обраній професії;
- базові знання в галузі інформатики й сучасних інформаційних технологій; навички використання програмних засобів і навички роботи в комп'ютерних мережах, уміння створювати бази даних і використовувати інтернет-ресурси;
- базові знання фундаментальних наук, в обсязі, необхідному для освоєння загально-професійних дисциплін;
- базові знання в галузі, необхідні для освоєння загально-професійних дисциплін
- здатність до письмової й усної комунікації рідною мовою;
- знання іншої мови(мов);
- навички роботи з комп'ютером;
- навички управління інформацією;
 - дослідницькі навички.

II. Фахові:

- уміння використовувати повний спектр наукових методик для вироблення інноваційного знання в галузі
- здатність використовувати здобутки сучасної історіософії та історіографії для формування наукового розуміння минулого людства
- здатність отримати історичне знання з археологічних джерел
- здатність відрізнити наукові концепції від квазінаукових фантазій сучасних міфотворців
- вміння орієнтуватися в теоретичних концепціях сучасної археології
- здатність формулювати наукову проблему і знаходити шляхи її вирішення
- уміння використовувати сучасні конструкції вітчизняних та зарубіжних авторів
- здатність застосовувати складові елементи педагогічної теорії (ідеї, поняття, концепції) із врахуванням вимог болонського освітнього процесу
- здатність використовувати сучасні методи усного викладу матеріалу та роботи з текстом у навчальному процесі
- володіти навичками історизації археологічного матеріалу
- здатність враховувати сучасні історіософські інтерпретації (теорії постмодернізму, дискурсу і деконструкції) у переосмисленні ролі і місця археологічних та історичних знань у суспільстві
- здатність формувати музейну експозицію для різних періодів первісності
- здатність застосовувати сучасні методики фіксації та консервації археологічних об'єктів
- уміння застосовувати сучасне законодавство в охороні археологічної спадщини
- здатність забезпечити якісне проведення археологічних досліджень на предметно-функціональному рівні
- уміння використовувати новітні методики для пошуків археологічних пам'яток та розкопок
- володіння навичками камеральної обробки як передумова введення в науковий обіг археологічних матеріалів
- здатність використовувати здобутки практичної археології та музеології у навчальному процесі
- здатність використовувати професійно профільовані знання в галузі археології та музеології для моделювання історичних явищ і процесів в давню добу

3. Програма навчальної дисципліни

Кредит І-ІІ. Історія світового археологічного знання.

ТЕМА 1. Вступ до курсу «Історіографія археології».

Предмет курсу «Історіографія археології». Мета та завдання курсу. Структура та основні проблеми курсу. Історіографія та джерельна база курсу.

ТЕМА 2. «Донауковий» період розвитку археології

Зацікавленість старожитностями в країнах Стародавнього Сходу. Міфи та історичні твори. Поява хронік та колекціонування в країнах Стародавнього Сходу. Біблія як історичне джерело. Становлення історичної науки в античному світі. Геродот і зародження історичної думки. Значення праці Павсанія «Опис Еллади». Особливості античної історіографії й поява терміна «археологія». Праці римських авторів, як джерело вивчення археології. Особливості розвитку історичної науки в період середньовіччя Ставлення до старожитностей і особливості розвитку історичної науки Зацікавлення старожитностями гуманістів епохи Відродження. Кіріак Анконський і його «Записки про давні речі». Дистанція між класичною та первісною археологією. Старожитності та ставлення до них в різні історичні епохи. Матеріальні реліквії. Скарби та їх розшуки. Походження та наповнення змістом термінів «археологія», «старожитності», «антикварій». Античні та середньовічні автори про археологічні дослідження. Ідея прогресу Лукреція Кара. Наративна традиція античної та середньовічної історії. Середньовічний креаціонізм та християнське світобачення. Епоха. Ренесансу. Європейський антикваризм. Ватикан. Перші колекції та праці антикваріїв (Кіріако Анконський, Помпоній Лет, Клод Пейреск, Жан Спон і т. ін.). Королівські антикварії в Англії та Швеції. Перші наукові товариства. Відношення до старожитностей у допетровській Русі. Діяльність «бугровщиків» та царські укази.

ТЕМА 3. XVIII ст. - доба Просвітництва та народження науки

Початок археологічних пошуків в Європі в XVII-XVIII ст. Товариства дилетантів та антикваріїв в Англії XVIII ст. Початок розкопок в Помпеях і Геркуланумі. Вінкельман і його внесок у вивчення античного мистецтва. Створення музеїв із колекціями старожитностей у Західній Європі. Нові історичні концепції. Раціоналізм. Французькі енциклопедисти. Дж.Б.Віко. Археологія – історія мистецтва. Бернард де Монфокон, граф Келюс. Розкопки курганів та колекціонування старожитностей в Англії. Лондонські товариства антикваріїв та дилетантів, їх експедиції. Створення Британського музею. Розкопки Геркуланума та Помпей. Йоган Іохім Вінкельман та його праці з історії античного мистецтва. Метод порівняльно-стилістичного аналізу. Німецька школа античної археології. Перші лекційні курси в університетах. Виникнення історії первісного суспільства. Порівняння з культурою туземців. Праці Лафіто, Форстера, Фергуссона.

ТЕМА 4. XIX ст. – доба великих археологічних відкриттів

Розвиток археології в Європі у XIX ст. Зародження епіграфіки та антропології. Внесок Томлена і Ворсо в археологічну науку. Праця Буше де Перка «Про кельтські допотопні старожитності». «Грецька історія» Ернста Курциуса. Мортільє та розробка типологічного метода. Саутуола й початок вивчення палеолітичного мистецтва. Початок вивчення Єгипту та Месопотамії. Похід Наполеона до Єгипту. Д.Денон та його «Опис Єгипту». Ф.Шампальон

та дешифрування ієрогліфів. Розетський камінь. Роботи К.Р.Лепсіуса. П.-Е.Бота, О.Лойярд та розкопки Ніневії. Г.К. Раулінсон та дешифрування клинопису. Інститут Археологічної Кореспонденції в Римі. Формування німецької школи класичної археології. Розкопки античних центрів (Д. Фіореллі у Помпеях, Е.Курциус в Олімпії і т.ін.). Роботи Г.Шлімана в Трої та Мікенах. Німецький Археологічний Інститут в Афінах. В.Дерпфельд. Розкопки А.Евенса на Криті, Г.Масперо та Ф.Петрі в Єгипті. Відкриття давньосхідних цивілізацій.

ТЕМА 5. Європейська археологія першої половини ХХ ст.

Виникнення первісної археології. Скандинавська школа. Система трьох століть. Х.-Ю.Томсен. "Путівник по північним старожитностям" і реакція в Європі. Метод секвенцій. Й.-Я.Ворсо. С.Нільсен. Комісія з вивчення кекенм'єдінгов. Розкопки могильника в Гальштаті і поселення

Латен. Відкриття пальових поселень на швейцарських озерах. Відкриття палеоліту. Проблема існування "допотопного" людини. Знахідки в печерах. Теорія катастроф Ж.Кювье. Роботи та зборів Буше де Перта. Скептицизм французьких учених. Дослідження англійських геологів. Боротьба делювіалістів і флювіалістів. Ч.Лайель і його "Принципи геології". Е.Ларте і перша періодизація палеоліту. Етногенетична проблематика. П.Шафарик. Еволюціонізм в археології. Вивчення пальових поселень у Швейцарії. Ф.Келлер. Вивчення пам'яток неоліту, бронзи, заліза. Типологічний метод. О.Монтеліус, Г.Гільдебрандт, С.Мюллер. Періодизація і датування пам'яток у Північній і Центральній Європі. Гальштадт і Латен як хронологічні епохи. Виділення енеоліту та мезоліту. Міжнародні конгреси з доісторичної антропології та археології.

Г.Мортільє і його періодизація палеоліту. Виникнення палеоетнології. Паризькі Антропологічні школа і суспільство. Відкриття палеолітичного мистецтва. Періодизація первісної культури. Праці Д.Леббока, Е.Тейлор, Л.Моргана. Ф.Енгельс і створення марксистської схеми. Криза еволюціонізму і антиеволюційні теорії. Причини. Археологічні карти. Етнічна проблематика. Культурні провінції. Формірування поняття "археологічна культура". Запозичення ідей з етнології та культурології. Культурні кола. Міграціонізму. Діфузіонізм. Географічний детермінізм. "Антропогеографія" Ф.Ратцеля. "Культурно-історична археологія". Розвиток діфузіонізму і міграціонізму. Роботи Г.Чайлдом, його погляди, отношенію до марксизму і радянської археології.

Визначення понять "археологічна культура", "неолітична революція". Г.Коссіна і його школа. Археологія на службі німецького нацизму. Зведені роботи Г.Обермайера, Ж.Дешелета, Л.Нідерле, К.Шухгардт та ін. Уточнення періодизації палеоліту. А.Брейль. Розробка хронологічних систем (Рейнеке, Петерсон та ін.). Роботи О.Кроуфорда, К.Фокса в Англії з вивчення давніх ландшафтів. Дослідження східних цивілізацій. Відкриття в Єгипті, Передній Азії.

ТЕМА 6. Світова археологія епохи науково-технічної революції.

Непозитивістській археологія на Заході. Соціально-економічна проблематика в роботах Г.Кларка. Критика Коссінію західнонімецькими археологами. Вплив науково технічного прогресу. Методи природничо датування. Математичні методи. Функціоналізм. "Культурна антропологія" в США. "Нова археологія". Л.Бінфорд. Системний підхід. Д.Кларк. Неоеволюціонізм і неомарксизм в західній археології. Труди і рецензії радянських археологів.

Кредит III-IV. Вітчизняна історіографія археології

ТЕМА 7. Початок археології в Україні.

Зацікавленість старожитностями в Українських землях в XVII – середині XIX ст. Зацікавлення старожитностями та інструкція 1684 року. 2. Наказ Петра I про збирання старожитностей (1718 р.) і перші експедиції. Перші музеї з археологічними колекціями в Україні. Внесок в археологію членів Румянцевського гуртка. Початок вивчення слов'янських старожитностей у першій половині XIX ст. (Ходаковський, В. Парсек та інші). Створення перших установ, що займалися вивченням старожитностей. Археологія в Україні в 1860-80-ті рр. Вплив реформ на розвиток науки. Створення і перші два десятиліття діяльності Імператорської Археологічної комісії. Одеське товариство історії та старожитностей. Наукові товариства при Харківському університеті. НТШ. С.Г.Строганов Діяльність А.С.Уварова, його концепція археології. Московське Археологічне Товариство. Археологічні з'їзди. Теоретичні питання на перших Археологічних з'їздах. XII Археологічний з'їзд у Харкові. Історичні музеї. Формування провінційних центрів. Розкопки скіфських і боспорських курганів. І.Е. Забелін. В.Г.Тізенгаузен. Дослідження давньоруських курганів (Л.К.Івановський, Н.Е.Бранденбург, В.І.Сізов, Самоквасов та ін.). Виникнення первісної археології в рамках природничо-наукових традицій (А.А.Іностранцев, А.А.Богданов, Д. Н. Анучин, К.С.Мережковській, І.С.Поляков). Описовий характер їхніх робіт. Формування палеоетнологічних центрів. Культ природознавства і вплив позитивізму Ф. Вовк. Формування системи наукових установ. Основні центри (комісії, комітети, товариства, гуртки, музеї, інститути). Всеукраїнські і обласні археологічні з'їзди. Археологія в університетах. Археологічний інститут в Києві. Наукові зв'язки з європейськими вченими. Антична археологія. Звернення істориків до археологічного матеріалу. А.С.Лаппо-Данилевський. Школа Н.П.Кондакова. М.И.Ростовцев, Я.І.Смірнов. Розкопки Ю.А.Кулаковського і В.В.Шкорпіла в Керчі, К.К.Косцюшко-Валюжинича - в Херсонесі, Б.В.Фармаковського - в Ольвії, Е.Р.Штерна - на Березані. Успіхи епіграфіки. Розкопки античних пам'яток в Північному Причорномор'ї (Ольвія, Березань, Херсонес, Боспор). Первісна та слов'яно-руська археологія. Діяльність і праці А.А.Спіцина. "Розселення давньоруських племен" і роботи на Північно-Заході. В.А.Городцов. Виділення археологічних культур у Східній Європі. Палеоетнологічна школа Ф.К.Волкова. В.В.Хвойки і його концепція автохтонного розвитку. Дослідження в Сибіру, Середньої Азії на Кавказі. Н.І.Веселовській і його розкопки. Н.Я.Марра. Розкопки Ані. Зарубіжні експедиції сходознавців. Підсумки дореволюційної археології та невирішені проблеми.

ТЕМА 8. Історіографія археології України в першій половині XX ст.

Археологія УРСР в 1920-і роки. Продовження дореволюційних традицій. Виникнення нових центрів. Краєзнавчі рухи в археології. АІМК в Києві, його структура та діяльність. Експедиції. Краєзнавство. Музеї. Археологічні відділення в університетах. Підготовка нових кадрів. А.А.Міллер. Новобудовні експедиції. Дослідження палеолітичних пам'яток (Г.А.Бонч-Осмоловський та ін.). Перехід радянської археології на "марксистські рейки". Виступ гурту учнів В.А.Городцова. "Метод сходження" А.В.Арціховського. Нове вчення про мову Н.Я.Марра і його вплив. В.І.Равдонікас і його діяльність. "За марксистську історію матеріальної культури". Теорія стадіальності. Комплексний метод. "Великий перелом 1929" "Справа С.А.Жебелева і Академічна Справа" Розгром краєзнавства та палеоетнологічних шкіл. Боротьба з "Буржуазним націоналізмом" в Україні. Теоретичні дискусії початку 1930-их рр. і відхід від дослідження конкретного матеріалу. Автохтонізм. Соціологічний схематизм. Роботи з періодизації первісного суспільства. П.П.Ефіменко. Ізоляція від європейської науки і критика "Буржуазної археології". Наслідки політизації та ідеологізації науки. Деяка стабілізація становища під другим половиною 1930-х рр. Відкриття кафедр археології на історичних факультетах. Курси лекцій В.І.Равдонікаса і А.В.Арціховського. "Новобудовних" експедиції (Днепрогес). Організаційна перебудова АІМК. Нові радянські видання з археології: «Радянська археологія», МІА та ін. Археологія в роки Великої Вітчизняної війни.

ТЕМА 9. Археологія в УРСР в 1950-1980-ті рр.

Криза теорії стадіальності. Критика поглядів Н.Я.Марра. Підпорядкування київського інституту археології Москві. Роботи радянських археологів 1950-х рр. Великі новобудовні експедиції. Етногенетична проблематика. Роботи П.Н.Третьякова, Б.А. Рибаківа, А.В.Арціховського (славяно-українська археологія), М.І.Артамонова, Б.Н.Гракова, М.П.Грязнова, С.В.Кіселева (скіфо-сарматська археологія і кочівники), В.Ф.Гайдукевича, В.Д.Блаватського (антична археологія) та ін. Дослідження древніх цивілізацій (Трипілля). Зарубіжні експедиції. Формування місцевих центрів археології в Харкові, Одесі, Львові, Криму та інших регіонах. Історіографічні і теоретичні дослідження з 1960-х рр. Дискусії з проблем археологічної культури і норманське питання. Природні і математичні методи.

ТЕМА 10. Археологія незалежної України.

"Постперебудовна" археологія. Інститут Археології Національної академії наук України. Нова проблематика. Перегляд усталених догм і ставлення до дореволюційному спадщини. Сучасна організаційно структура науки. Розвиток зарубіжних зв'язків. Накопичення і перспективи. Пам'ятко охоронне законодавство.

4. Структура навчальної дисципліни
Денна форма навчання

Назви кредитів і тем	Кількість годин			
	усього	у тому числі		
		л	с	с.р
1	120	12	16	92
Кредит 1-2. Історія світового археологічного знання.				
Тема 1. Вступ до курсу «Історіографія археології».	10	2	2	6
Тема 2. «Донауковий» період розвитку археології	10	2	2	6
Тема 3. XVIII ст. - доба Просвітництва та народження науки	10	2	2	6
Тема 4. XIX ст. – доба великих археологічних відкриттів	10	2	2	6
Тема 5. Європейська археологія першої половини XX ст.	10	1	2	7
Тема 6. Світова археологія епохи науково-технічної революції.	10	1	2	7
Усього:	60	10	12	38
Кредит 3-4. Вітчизняна історіографія археології .				
Тема 7. Початок археології в Україні.	15	1	2	12
Тема 8. Історіографія археології України в першій половині XX ст.	15	1	2	12
Тема 9. Археологія в УРСР в 1950-1980-ті рр.	15			15
Тема 10. Археологія незалежної України.	15			15
Усього:	60	2	4	54
<i>Усього годин:</i>	120	12	16	92

Заочна форма навчання

Назви кредитів і тем	Кількість годин			
	усього	у тому числі		
		л	с	с.р
1	120	6	2	11 2
Кредит 1-2. Історія світового археологічного знання.				
Тема 1. Вступ до курсу «Історіографія археології».	10	2	2	6
Тема 2. «Донауковий» період розвитку археології	10	2		8
Тема 3. XVIII ст. - доба Просвітництва та народження науки	10	2		8
Тема 4. XIX ст. – доба великих археологічних відкриттів	10			10
Тема 5. Європейська археологія першої половини XX ст.	10			10
Тема 6. Світова археологія епохи науково-технічної революції.	10			10
Усього:	60	6	2	52
Кредит 3-4. Вітчизняна історіографія археології .				
Тема 7. Початок археології в Україні.	15			15
Тема 8. Історіографія археології України в першій половині XX ст.	15			15
Тема 9. Археологія в УРСР в 1950-1980-ті рр.	15			15
Тема 10. Археологія незалежної України.	15			15
Усього:	60			60
<i>Усього годин:</i>	120	6	2	11 2

5. Теми лекційних занять
Денна форма навчання

№ з/п	Назва теми	Кількість
-------	------------	-----------

		годин
<i>Кредит 1.-2. Історія світового археологічного знання.</i>		
1	Тема 1. Вступ до курсу «Історіографія археології».	2
2	Тема 2. «Донауковий» період розвитку археології	2
3	Тема 3. XVIII ст. - доба Просвітництва та народження науки	2
4	Тема 4. XIX ст. – доба великих археологічних відкриттів.	2
5	Тема 5. Європейська археологія першої половини XX ст. Світова археологія епохи науково-технічної революції.	2
<i>Кредит 3.-4. Вітчизняна історіографія археології.</i>		
6	Тема 6. Початок археології в Україні. Історіографія археології України в першій половині XX ст.	2
Разом:		12

Заочна форма навчання

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
<i>Кредит 1.-2. Історія світового археологічного знання.</i>		
1	Тема 1. Вступ до курсу «Історіографія археології».	2
2	Тема 2. «Донауковий» період розвитку археології	2
3	Тема 3. XVIII ст. - доба Просвітництва та народження науки.	2
Разом:		6

6. Теми практичних занять

Денна форма навчання

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
<i>Кредит 1. Історія світового археологічного знання.</i>		
1	Тема 1. Вступ до курсу «Історіографія археології».	2
2	Тема 2. «Донауковий» період розвитку археології	2
3	Тема 3. XVIII ст. - доба Просвітництва та народження науки	2
4	Тема 4. XIX ст. – доба великих археологічних відкриттів.	2
<i>Кредит 2. Історія світового археологічного знання.</i>		
5	Тема 5. Європейська археологія першої половини XX ст..	2
6	Тема 6. Світова археологія епохи науково-технічної революції.	2
<i>Кредит 3. Вітчизняна історіографія археології.</i>		
7	Тема 7. Початок археології в Україні..	2
<i>Кредит 4. Вітчизняна історіографія археології.</i>		
8	Тема 8. Історіографія археології України в першій половині XX ст.	2
Разом:		16

Заочна форма навчання

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
<i>Кредит 1. Історія світового археологічного знання.</i>		
1	Тема 1. Вступ до курсу «Історіографія археології».	2
Разом:		2

7. Самостійна робота

Денна форма навчання

№ з/п	Назва теми	Кількість
-------	------------	-----------

		годин
<i>Кредит 1. Історія світового археологічного знання.</i>		
1	Тема 1. Вступ до курсу «Історіографія археології».	6
2	Тема 2. «Донауковий» період розвитку археології	6
3	Тема 3. XVIII ст. - доба Просвітництва та народження науки	6
4	Тема 4. XIX ст. – доба великих археологічних відкриттів.	6
<i>Кредит 2. Історія світового археологічного знання.</i>		
5	Тема 5. Європейська археологія першої половини XX ст..	7
6	Тема 6. Світова археологія епохи науково-технічної революції.	7
<i>Кредит 3. Вітчизняна історіографія археології.</i>		
7	Тема 7. Початок археології в Україні..	12
<i>Кредит 4. Вітчизняна історіографія археології.</i>		
8	Тема 8. Історіографія археології України в першій половині XX ст.	12
9	Тема 9. Археологія в УРСР в 1950-1980-ті рр.	15
10	Тема 10. Археологія незалежної України.	15
	Разом:	92

Заочна форма навчання

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
<i>Кредит 1. Історія світового археологічного знання.</i>		
1	Тема 1. Вступ до курсу «Історіографія археології».	6
2	Тема 2. «Донауковий» період розвитку археології	8
3	Тема 3. XVIII ст. - доба Просвітництва та народження науки	8
4	Тема 4. XIX ст. – доба великих археологічних відкриттів.	10
<i>Кредит 2. Історія світового археологічного знання.</i>		
5	Тема 5. Європейська археологія першої половини XX ст..	10
6	Тема 6. Світова археологія епохи науково-технічної революції.	10
<i>Кредит 3. Вітчизняна історіографія археології.</i>		
7	Тема 7. Початок археології в Україні..	15
<i>Кредит 4. Вітчизняна історіографія археології.</i>		
8	Тема 8. Історіографія археології України в першій половині XX ст.	15
9	Тема 9. Археологія в УРСР в 1950-1980-ті рр.	15
10	Тема 10. Археологія незалежної України.	15
	Разом:	112

8. Індивідуальне навчально-дослідне завдання

Індивідуальне науково-дослідне завдання складається з двох напрямів :

I – підготовка та захист контрольної роботи (для студентів ЗФН);

II – підготовка доповіді з висвітленням проблем «Ставлення до старожитностей і особливості розвитку історичної науки в добу середньовіччя» (для студентів ДФН).

Підготовка та захист контрольної роботи

Загальні вимоги до виконання індивідуального завдання:

1) Індивідуальне завдання є видом позааудиторної індивідуальної роботи студента навчального характеру, яке використовується у процесі вивчення програмного матеріалу навчального курсу і завершується підсумковим контролем.

2) Мультимедійна презентація з теми кредиту або вузької проблематики (як виняток, для студентів денної форми навчання) виконана в програмі Power Point;

9. Форми роботи та критерії оцінювання

Рейтинговий контроль знань студентів здійснюється за 100-бальною шкалою:

Шкала оцінювання: національна та ECTS

ОЦІНКА ECTS	СУМА БАЛІВ	ОЦІНКА ЗА НАЦІОНАЛЬНОЮ ШКАЛОЮ	
		екзамен	Залік
A	90-100	5 (відмінно)	5/відм./зараховано
B	80-89	4 (добре)	4/добре/ зараховано
C	65-79		
D	55-64	3 (задовільно)	3/задов./ зараховано
E	50-54		
FX	35-49	2 (незадовільно)	Не зараховано

Форми поточного та підсумкового контролю. Комплексна діагностика знань, умінь і навичок студентів із дисципліни здійснюється на основі результатів проведення поточного й підсумкового контролю знань (КР). Поточне оцінювання (індивідуальне, групове і фронтальне опитування, самостійна робота, самоконтроль). Завданням поточного контролю є систематична перевірка розуміння та засвоєння програмового матеріалу, виконання практичних, лабораторних робіт, умінь самостійно опрацьовувати тексти, складання конспекту рекомендованої літератури, написання і захист реферату, здатності публічно чи письмово представляти певний матеріал.

Завданням підсумкового контролю (КР, екзамен) є перевірка глибини засвоєння студентом програмового матеріалу кредиту.

Критерії оцінювання відповідей на практичних заняттях:

1. Студенту виставляється відмінно, коли він в повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно самостійно та аргументовано його викладає під час усних виступів та доповнень, глибоко і всебічно розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, використовуючи при цьому обов'язкову та додаткову літературу. Володіє навичками творчого мислення і аналізу. Релевантно дає відповіді на поставлені запитання.

2. Студенту виставляється дуже добре, коли він достатньо повно володіє навчальним матеріалом, обґрунтовано його викладає під час усних виступів та доповнень, в основному розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, використовуючи при цьому обов'язкову літературу. Але при викладанні деяких питань не вистачає достатньої глибини та аргументації, допускаються при цьому окремі несуттєві неточності та помилки.

3. Студенту виставляється добре, коли він в цілому володіє навчальним матеріалом викладає його основний зміст під час усних виступів та доповнень, але без глибокого всебічного аналізу, обґрунтування та аргументації, без використання необхідної літератури допускаючи при цьому окремі суттєві неточності та помилки.

4. Студенту виставляється достатньо, коли він не в повному обсязі володіє навчальним матеріалом. Фрагментарно викладає його під час усних виступів та письмових відповідей, теоретичних питань та практичних завдань, допускаючи при цьому суттєві неточності, правильно вирішив меншість тестових завдань.

5. Студенту виставляється мінімальний задовільно, коли він не в повному обсязі володіє навчальним матеріалом. Фрагментарно викладає його під час усних виступів та письмових відповідей, теоретичних питань та практичних завдань, допускаючи при цьому суттєві неточності, правильно вирішив меншість тестових завдань. Не дає відповіді на питання, з заданої тематики.

Оцінка за виконання індивідуального науково-дослідного завдання, завдань самостійної роботи виставляється з урахуванням таких параметрів:

А) при усних відповідях:

повнота розкриття питання;

логіка викладення, культура мови;

впевненість, емоційність та аргументованість;

використання основної та додаткової літератури (підручників, навчальних посібників, журналів, інших періодичних видань тощо);

аналітичні міркування, вміння робити порівняння, висновки.

Б) при виконанні письмових завдань:

- повнота розкриття питання;

- цілісність, систематичність, логічна послідовність, вміння формулювати висновки;

- акуратність оформлення письмової роботи;

- підготовка матеріалу за допомогою комп'ютерної техніки, різних технічних засобів (плівок, слайдів, приладів, схем тощо).

Для визначення ступеню оволодіння навчальним матеріалом із подальшим його оцінюванням застосовуються наступні рівні досягнень студентів.

Високий рівень (відмінно). Студент вільно володіє навчальним матеріалом на підставі вивченої основної та додаткової літератури, аргументовано висловлює свої думки, проявляє творчий підхід до виконання індивідуальних та колективних завдань при самостійній роботі.

Достатній рівень (дуже добре). Студент володіє певним обсягом навчального матеріалу, здатний його аналізувати, аргументовано висловлює свої думки, але не має достатніх знань та вмінь для формулювання власних висновків.

Достатній рівень (добре). Студент володіє певним обсягом навчального матеріалу, здатний його аналізувати, але не має достатніх знань та вмінь для формулювання власних висновків, допускає несуттєві неточності.

Задовільний рівень (задовільно). Студент володіє навчальним матеріалом на репродуктивному рівні або володіє частиною навчального матеріалу, уміє використовувати знання в стандартних ситуаціях.

Низький рівень (достатньо). Студент володіє навчальним матеріалом поверхнево й фрагментарно, допускає значні неточності.

Незадовільний рівень. Студент не володіє навчальним матеріалом.

Кількість балів у кінці семестру повинна складати від 200 до 400 балів (за 4 кредити), тобто сума балів за виконання усіх завдань.

Відповідний розподіл балів, які отримують студенти за 4 крд.

Поточне тестування та самостійна робота						КР	Накопичувальні бали/ Сума
Кредит 1			Кредит 2				
T1	T2	T3	T4	T5	T6	100	400/100*
12	12	12	12	40	40		
Поточне тестування та самостійна робота						КР	Накопичувальні бали/ Сума
Кредит 3			Кредит 4				
T7	T8	T9	T10			100	400/100*
45	45	50	50				

*Примітка. Коефіцієнт для іспиту – 0,6. Іспит оцінюється в 40 б.

10. Засоби діагностики

Засобами діагностики та методами демонстрування результатів навчання є: завдання до практичних занять, завдання для самостійної та індивідуальної роботи

(зокрема есе, реферати), презентації результатів досліджень, тестові завдання, контрольні роботи.

11. Методи навчання

Усний виклад матеріалу: наукова розповідь, спрямована на аналіз фактичного матеріалу; пояснення – вербальний метод навчання, за допомогою якого розкривається сутність певного явища, закону, процесу; проблемне навчання, робота з підручником та додатковими джерелами, спостереження над усним мовленням, спостереження над мовним матеріалом, порівняльний аналіз, виразне читання текстів; ілюстрація – метод навчання, який передбачає показ предметів і процесів у їх символічному зображенні (малюнки, схеми, графіки та ін.).

12. Рекомендована література

Базова

28. Амальрик А.С., Монгайт А.Л. В поисках исчезнувших цивилизаций. – М., 29. 1966.
30. Аникович М.В. О месте археологии в системе общественных наук //
31. Категории исторических наук. – Л., 1989.
32. Арциховский А.В., Киселев С.В., Смирнов А.П. Возникновение, развитие
33. и исчезновение «марксистской археологии» // СГАИМК. – 1932. – Вып. 1-2.
34. Бибииков С.Н. К 50-летию археологической науки на Украине // СА. –
35. 1967. – № 3.
36. Генинг В.Ф. Очерки по истории советской археологии. – К., 1982.
37. Захарук Ю.Н. К дискуссии о статусе археологии // РА. – 1992. – № 4.
38. Клейн Л.С. Введение в теоретическую археологию. – СПб., 2004.
39. Клейн Л.С. Феномен советской археологии – СПб., 1993.
40. Колпаков Е.М., Вишняцкий Л.Б. Современная советская теоретическая
41. археология // Археологические вести. – Саратов, 1993. – Вып. 1.
42. Лебедев Г.С. История отечественной археологии. – СПб., 1992.
43. Монгайт А.Л. Археология и современность. – М., 1963.
44. Очерки истории исторической науки в СССР. – М., 1955-1985. – Т. 1-5.
45. Пряхин А. Д. История советской археологии. – Воронеж, 1986.
46. Рыбаков Б.А. Советская археология за 50 лет // ВИ. – 1968. – № 1.
47. Скирда В.В. Археологічна наука у Харківському університеті (1805-
48. 1920 рр.). Автореф. на здобуття наук. ступ. канд. іст. наук. – К., 2000.
49. Советская археологическая литература. Библиография. – М.; Л., 1959-
50. 1989.
51. Формозов А.А. Очерки по истории русской археологии. – М., 1961.
52. Формозов А.А. Страницы истории русской археологии. – М., 1986.
53. Чайлд Г. Прогресс и археология. – М., 1949.
54. Шовкопляс І.Г. Розвиток радянської археології на Україні (1917-1966). – К., 1969.

Допоміжна

28. Археология, история и архивное дело России в переписке профессора Д.Я.Самокусова (1843 – 1911)/ Составление, вступительная статья и комментарии С.П.Щавелева. Курск, 2007.
29. Вернадский В.И. Избранные труды по истории науки. М., 1981.
30. Ганжа А.И. О современных методах исследований по истории археологии// Актуальные проблемы историко-археологических исследований. Киев, 1987. С. 36 – 37.
31. Забелин И.Е. Дневники. Записные книжки. М., 2001.
32. Зевелев А.И. Историографическое исследование: методологический аспект. М., 1987.
33. Зуев В.Ю. Перспективы развития отечественной археологии в аспекте ее истории// Проблемы истории отечественной археологии. Тезисы докладов конференции (11-13 декабря 1990 г.). СПб., 1993. С. 6-7.

34. Клейн Л. С. Парадигмы и периоды в истории отечественной археологии: Рец. на книгу Г. С. Лебедева 1992 г.// Санкт-Петербург и отечественная археология. СПб., 1995. С. 173 – 186.
35. Кроче Б.. Теория и история историографии. М., 1988.
36. Кузнецова Н.В. Наука в ее истории. М., 1975.
37. Кун Т. Структура научных революций. М., 1977.
38. Лебедев Г.С. Опыт периодизации отечественной археологии// Проблемы истории отечественной археологии. Тезисы докладов конференции (11-13 декабря 1990 г.). СПб., 1993. С. 2-4.
39. Толстой И.И. Дневник 1906 – 1916. Публикация Л.И.Толстой. СПб., 1997.
40. Уварова П.С. Былое. Давно прошедшие счастливые дни. М., 2005.
41. Формозов А.А. Некоторые итоги и задачи исследований в области русской археологии // СА. 1975. № 4. С. 5-13.
42. Формозов А.А. О периодизации истории отечественной археологии // РА. 1994. № 4. С. 219-225.
43. Формозов А. А. Историография русской археологии на рубеже XX–XXI веков (Обзор книг, вышедших в 1997–2003 гг.). Курск, 2004.
44. Бузескул В.П. Введение в историю Греции. Обзор источников и очерк разработки греческой истории в XIX и в начале XXв. СПб., 2005.
45. Ванденберг Ф. Золото Шлимана. Смоленск, 1996.
46. Жебелев С.А. Введение в археологию. П.,1923. (Часть I)
47. Керам К. Боги, гробницы, ученые. М., 1994.
48. Михаэлис А. Художественно - археологические открытия за 100 лет. М., 1913.
49. Мейерович М.А. Шлиман М., 1966.
50. Низовский А.Ю. Сто великих археологических открытий. М, 2002.
51. Стоун И. Греческое сокровище. М., 1979.
52. Генинг В.Ф., Левченко В.Н. Археология древностей- период зарождения науки (конец XVIII- 70-ые годы XIX вв.) Киев, 1992.
53. Илларионов В.Т. Введение в историографию древнейшей истории. Горький, 1960.
54. Монгайт А.Л. Археология Западной Европы. Т.1. Каменный век. М., 1973.

13. Інформаційні ресурси

7. http://www.history.org.ua/JournALL/green/green_2013_16/24.pdf<http://oldwww.history.kemsu.ru/ISV/Vasutin/Slavyane/LIST2.HTM>.
8. <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/67902/14-Pudovkina.pdf?sequence=1><http://www.htfi.org/>
9. http://seanewdim.com/uploads/3/2/1/3/3213611/lasinska_m.u._the_study_of_archaeological_sites_of_the_lower_bug_region_at_the_end_of_xviii_-_first_half_of_the_xx_century._history_and_historiography.pdf
10. http://pidruchniki.com/10561127/kulturologiya/arheologichna_periodizatsiya
11. http://www.fond-vovk.edukit.kiev.ua/Files/downloads/kr_stol.pdf
12. http://papers.univ.kiev.ua/istorija/articles/Historiography_of_the_development_of_under_water_archaeological_research_in_Ukraine_15293.pdf

ЗМІСТ ЛЕКЦІЙ У ФОРМІ ХРОНОЛОГІЧНОГО ДОВІДНИКА
ТЕМА: ВИВЧЕННЯ АРХЕОЛОГІЧНИХ ПАМ'ЯТОК НИЖНЬОГО
ПОБУЖЖЯ У ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ ст.

Вид заняття: Лекція

Мета: Розкрити основні віхи розвитку археологічних досліджень Нижнього Побужжя у першій половині ХІХ ст.

Після приєднання Криму та Північного Причорномор'я до складу Російської імперії в російських наукових колах став стрімко проявлятися інтерес до цієї території, її історичної долі та матеріальних скарбів. До вказаного часу відноситься початок вивчення старожитностей Нижнього Побужжя, зокрема античного поселення Ольвії та її околиць, котре на сьогоднішній день нараховує понад двохсотрічну історію досліджень. Головною метою даного розділу стало викладення основних моментів вивчення археологічних пам'яток Нижнього Побужжя науковцями, археологами; виділення найбільш значущих археологічних робіт та відкриттів, котрі були зроблені на території краю у вказаний період; розкриття процесу формування перших музейних зібрань та переходу від «наукових мандрівок», характерних для вітчизняної археологічної думки межі ХVІІІ-ХІХ ст., і праць антикваріїв та «кабінетних досліджень», до формування перших дослідницьких програм у вітчизняній археології. Історія дослідження старожитностей Нижнього Побужжя, що розглядається у другому розділі, охоплює період до середини ХІХ ст., при цьому нижня межа – початок ХІХ ст. – пов'язана з епізодичними, випадковими археологічними роботами на території краю, котрі носили характер розшуків старожитностей, монет, ошатних поховань тощо, а верхня – із проведенням перших розкопок на території Нижнього Побужжя [376].

Вказані межі не йдуть у розрізі з загальноприйнятою періодизацією, в радянській, українській та російській історіографічних традиціях [654, с.7; 657, с.47; 260]. Хоча, останнім часом, завдяки роботам І.В. Тункіної [212, 677-690]

та І.В. Сапожникова [645-648], намітилася можливість і, навіть, необхідність виділення більш раннього етапу у вивченні античних пам'яток Північного Причорномор'я, зокрема, Ольвії та Березані, який умовно можна назвати «доросійським», але роботи, проведені вченими та аматорами на території краю у XVI – XVIII ст., навряд чи можна назвати дійсно археологічними, оскільки тут постає питання про існування вітчизняної археології в цілому, яка як наука оформлюється лише у XIX ст. [212, с.5-6]. Нас же, насамперед, цікавить історія саме археологічних досліджень Нижнього Побужжя, хоча ми і не можемо не згадати про перші відомості, описові праці, малюнки та мапи діячів XVI – XVIII ст. [996-1001], оскільки, їх доробки виступають генетичними попередниками досліджуваних нами матеріалів та мають послугуватися для серйозних досліджень і відкриттів у суміжних роботах інших науковців.

2.1. Археологічні розшуки у пониззі Бугу за працями «періоду кабінетних досліджень»

«Період вчених мандрівок» в кінці XVIII – на початку XIX ст., послугував підґрунтям та дав поштовх для початку археологічних розшуків у Нижньому Побужжі. Властиве добі класицизму культивування знань про античний світ знайшло своє відображення в описах численних мандрівників і вчених-енциклопедистів, котрі перетинали Нижнє Побужжя, прямуючи до Кримського півострова. Саме вони відкрили для вітчизняної та зарубіжної громадськості археологічні багатства півдня України, поставили питання про необхідність проведення розкопок, організації наукового вивчення й охорони пам'яток археології. Майже всі мандрівники у своїх «подорожніх записках» відзначали, що господарське освоєння нових земель завдає значної шкоди старожитностям Нижнього Побужжя. З руїн Ольвії та інших античних поселень добувався тесаний камінь, який використовувався місцевими мешканцями і переселенцями в якості готового будівельного матеріалу, що підтверджується архівними матеріалами [607; 996]. З описів мандрівників нам відомі імена перших дослідників античних пам'яток Нижнього Побужжя. До числа таких відноситься відомий дослідник старожитностей Північного Причорномор'я

Петро Симон Паллас (1741-1811 рр.).

Саме з робіт академіка, класика природознавства П.С. Палласа було розпочате експедиційне вивчення краю. Свої дослідження вчений опублікував у 1805 році в Парижі [258; 517]. Відомий професор природничої історії подорожував територією Нижнього Побужжя та 15 років свого життя провів саме у Північному Причорномор'ї. Власні спостереження та примітки щодо старожитностей Нижнього Побужжя П.С. Паллас виклав у двотомній праці «Поїздки, що були здійснені в південній частині Російської імперії в 1793, 1794 роках», частина якої опублікована в ЗОТІС [256; 257]. Обидва томи роботи повністю до сих пір не перекладені українською мовою. Але відомими є опубліковані російською мовою переклади двох фрагментів другого тому із скороченого видання 1803 року, виконані М.О. Славич-Сосногородовою та Г.Е. Карауловим, котрі, втім, недосконалі та рясніють неточностями і грубими помилками.

Переклад же другого тому, котрий до недавнього часу лишався невиданим [258], разом зі своєю сестрою С.Л. Білявською, в рамках проекту Таврійської ученої архівної комісії по виданню перекладів російською мовою всіх видатних іноземних творів про Крим, підготував інший відомий вчений XIX ст. О.Л. Бертє-Делагард. У вказаній праці П.С. Паллас описав все, що бачив під час своєї подорожі, зокрема у стародавній Ольвії. На підставі наявності руїн стародавніх стін, башт та інших будівель, речових, головним чином, нумізматичних знахідок – монет із згадкою назви міста, поховань в тому числі, урочища «Сто могил», свідчень стародавніх авторів тощо, П.С. Паллас вірно визначив місце розташування поселення на правому березі Бузького Лиману, між Волоською балкою на півночі та Широкою балкою на півдні. Описи археологічних пам'яток П.С.Палласа відрізняються точністю та дивовижною сумлінністю, так як головним для нього була достовірність наукового факту. Дуже влучну характеристику вченого-енциклопедиста приводить О.К. Ситін: «Точка зору Палласа – погляд з мишачої нори. Це нескінченне накопичення про запас, любов до дрібниць, до незначних на

перший погляд деталей, з яких не завжди виростали великі узагальнення, але котрі виступали крихтами істини, й тому їх ціна завжди лишається високою» [322, с.229]. Авторитет П.С. Палласа настільки великий, що вчені включно до сьогодення звертаються до його праці, як до достовірного джерела відомостей про неіснуючі тепер пам'ятки старовини.

Організаційна структура імперських історичних досліджень протягом XVIII ст. була практично замкненою на науковій діяльності Російської Академії наук і академічного та Московського університетів. Проте, ситуація склалась таким чином, що на початку XIX ст. в Академії наук гостро відчувався дефіцит наукових кадрів, які б професійно займалися вивченням пам'яток античної історії [374, с.61]. Така лакуна вимагала негайного заповнення. Старожитностями Нижнього Побужжя, в цей період, починають цікавитись люди інших соціальних станів, різного рівня освіти і сприйняття археологічних пам'яток, це були: вчені-натуралісти, чиновники, представники місцевої адміністрації, військові інженери, топографи та дилетанти-мандрівники.

Окрім останніх старожитності Нижнього Побужжя привернули увагу іншої категорії населення, котра мала безпосередній контакт з археологічними знахідками, та представники якої, в подальшому, стали одними з перших колекціонерів, «антикваріїв» [589]. Такою категорією стали військові. Під час проведення військовими на засвоюваних територіях господарських, будівельних і фортифікаційних робіт, як правило випадково, відбувалися у великій кількості археологічні відкриття. Знайдені артефакти через свою цінність відправлялися до Москви та Петербургу, в Імператорський Ермітаж. Але значна кількість археологічних пам'яток не підлягала транспортуванню та не могла бути вивезеною за межі Причорномор'я. При цьому виникла інша проблема - відсутність музейних сховищ на Півдні України, що значно ускладнювало зберігання і вивчення старожитностей. За пропозицією академіка П.С. Палласа епіграфічний матеріал, в умовах відсутності музеїних установ, необхідно було вмуровувати в стіни «для їх кращого збереження» [517, с.74; 280]. Надписи, як надто цінні знахідки, переважно, вміщувалися в храмах чи

огорожах, так було, наприклад, у Миколаєві в Адміралтейському соборі. Про цей факт у своїх спостереженнях розповідав **Павло Іванович Сумароков (1760-1846 рр.)** [65]. Державного діяча та письменника вразили побачені у міському соборі Миколаєва старожитні пам'ятки. Він відвідав новоросійські землі у 1799 та 1802 рр., а згодом переселився до Криму, де став суддею та членом урядової комісії по розбору скарг про «невірне відібрання земель у татарського населення». П.І. Сумароков побував в Ольвії за кілька років до П.С. Палласа та незалежно від нього вірно локалізував стародавнє поселення і зробив аналогічні, Паласовим, примітки у своїй книзі «Мандрівки по всьому Криму та Бессарабії у 1799 р.» [319].

Під час візиту до м. Миколаєва «кримського суддю» найбільше цікавили ольвійські старожитності. «Мандрівки по всьому Криму та Бессарабії у 1799 р.» - це, по-суті, опис двох подорожей П.І. Сумарокова територією Нижнього Побужжя, котрий являє собою «подорожні записки» мандрівника та історичні екскурси на основі вивчення сучасної йому історичної літератури. Він ще надто далекий від наукового дослідження, в сучасному розумінні цього терміну. Згідно записів, зроблених у нарисі, П.І. Сумароков пробув у Миколаєві 4 дні, з 17 по 20 травня 1799 року і, судячи з тексту праці, як і П.С. Паллас, в Ільїнське не заїжджав. З якого джерела П.І. Сумароков одержав відомості про місцезнаходження городища, невідомо. У всякому разі висловлена Л.М. Славіним теза, що саме П.І. Сумарокову належить честь «прив'язання давньогрецького міста Ольвії до її дійсної території» [657, с.47], викликає багато запитань, оскільки для корінних мешканців Миколаєва локалізація Ольвії в урочищі Сто могил була очевидною. В своїй праці П.І. Сумароков зазначає: «...Я їздив дивитися камінь, котрий зберігається біля собору, що відрізняється старовинністю і важливістю своєю заслуговує чималу увагу. Він випадково знайдений рибалками верст за 30 звідси поблизу урочища Царі Камиші в лимані, і має сажень заввишки і аршин завширшки... Тому [роблячи висновок з напису на ньому] можна уявити, що цей камінь був колись споруджений на честь Стратона.

Усередині вівтаря лежить на підлозі інший камінь у $\frac{3}{4}$ завдовжки та 5 вершків завширшки, на якому старовинного еллінського напису ніхто ще по цей час розібрати не міг. Він, як треба гадати, слугував де-небудь замиканням у дверній дузі. Його знайшли верстах в 40 звідси, по той бік Бугу, на руїнах стародавнього і відомого міста Ольвії, що нині зветься урочище Сто могил і належить графу Безбородько. У цьому місці траплялися ще найдавніші монети, шматки карнизів і колон, котрі наводять на думку про буття тут цього міста» [319, с.16, 17]. Наведена цитата є яскравим свідченням того, що своїх висновків П.І. Сумароков дійшов винятково шляхом умовиводу, а не з учинених по місцю археологічних розвідок.

Приблизно в той самий час, що і П.С. Паллас та П.І. Сумароков, свій опис місцезнаходження Ольвії подав військовий інженер Л.С. Ваксель. Він писав, що місто Ольвія знаходиться «при злитті річок Бугу і Дніпра; деякі руїни якого і до сьогодні існують». У своїй книзі Л.С. Ваксель вмістив зображення тих самих ольвійських пам'яток, що були вже відомі П.С. Палласу та опубліковані ним у власній праці: напис-присвята Аполлону простату, знайдена «на Очаківському степу», надгробок Стратону, який «знайдений в річці Буг, біля містечка Богоявленська» і низка ольвійських монет [59, с.5, 7].

На початку ХІХ ст. побачили світ роботи академіка **Г.К. Келера (1765 – 1838 рр.)**, присвячені монетам Ольвії, культу Ахілла в північно-західному Причорномор'ї та іншим питанням Ольвійської тематики [509-511]. У 1804 році Г.К. Келер відвідав Ольвію та низку поселень її периферії на Бузькому лимані, зокрема, Чортувате, острів Березань та деякі інші пункти. Ця обставина, без сумнівів, підвищує цінність його досліджень. 8 лютого 1804 р. Г.К. Келер представив академічній Конференції (Загальним зборам) дослідження про монети Європейської Сарматії. У статті подано опис всього 37 ольвійських монет, відомих тоді науці. Частину типів автор відтворив з публікацій Д. Сестіні, Й.Х. Еккеля та інших нумізматів, інші монети – по справжнім пам'яткам, що зберігалися, в той час, у приватних зібраннях П.К. Сухтелена (всього 6 примірників), Веселовського, барона Г.Т. д'Аша і своєї власної, а

також у Національному мінц-кабінеті Франції та музеї Геттінгенського університету [509, с.101-121].

Надзвичайно важливою видається нам роль академіка **П.І. Кеппена (1973 – 1864 рр.)** на першому етапі вивчення старожитностей Нижнього Побужжя. Раніше складений військовими топографами, план Ольвії та її околиць він доповнив матеріалами власної зйомки та вивченням місцевості у 1819 році, даними про сліди видобутку каменю з оборонних споруд Ольвії та іншими деталями [323]. Двічі відвідавши с. Ільїнське у 1817 та 1819 роках П.І. Кеппен на зворотному шляху в 1819 р., зупинившись у рідному Харкові, зайнявся збором відомостей про стародавню Ольвію, в результаті вийшла велика стаття «Ольвія. Стародавнє місто на річці Буг». Доклавши до дослідження, описаний план городища та його околиць, автор відправив роботу на відгук архієпископу Євгенію Болховітінову, який повідомив Петру Івановичу свої зауваження [238, с.404-411].

У літературі твердо утвердилася хибна думка, що робота П.І. Кеппена про Ольвію або не була написана взагалі [657, с.48], або просто до нас не дійшла [607, с.12]. Кілька списків незавершеного дослідження П.І. Кеппена «Ольвія. Стародавнє місто на річці Буг», написаного автором у 1819-1820 рр., зберігається в архівах Санкт-Петербурга та Києва [680, с.98-99]. Своє дослідження про Ольвію П.І. Кеппен планував надрукувати за рахунок графа М.П. Румянцева, який не без впливу одеських антикварів І.П. Бларамберга та І.О. Стемковського, зацікавився причорноморськими старожитностями і став їх колекціонувати. Нарис повинен був доповнюватися великою кількістю ілюстрацій – карт, малюнків написів та барельєфів, однак, робота залишилася невиданою. У Санкт-Петербурзькому філіалі Архіву РАН збереглися п'ять чорнових редакцій нарису про Ольвію [944], що містять план його змісту і перелік 16 додатків [944, арк.7-7-зв.].

Рукописний «Ольвійський збірник» П.І. Кеппена, центральну частину якого становить один з варіантів статті про Ольвію, за бажанням збирача був переданий до архіву Одеського товариства історії та старожитностей. Значна

частина архіву ОТІС, згодом, опинилася в Києві, в Інституті рукописів Центральної наукової бібліотеки імені В.І. Вернадського у фонді ОТІС [890-898].

Дослідження П.І. Кеппена складається з 14 розділів. Оскільки робота неопублікована, коротко зупинимося на характеристиці розділів. Перший розділ «Про греків, що мешкали по берегах Чорного моря» є свого роду вступом до дослідження про Ольвію. Аналізуючи античну письмову традицію, відносно пам'яток Причорномор'я, П.І. Кеппен робить висновок про торгівельний характер грецької колонізації берегів Понту Евксинського і провідну роль Мілету в цьому процесі.

Другий розділ «Про час заснування Ольвії», третій «Про місце розташування Ольвії» і четвертий «Про різні назви Ольвії» – присвячуються питанню про назву міста і прив'язці пам'ятки до сучасної мапи. Час заснування Ольвії, П.І. Кеппен відносить приблизно до 655 р. до н.е. Вчений дотримувався точки зору, раніше висловленої Д. Рауль-Рошеттом [520, с.315], про два різних міста – Борисфен та Ольвію. Згадувані в письмовій традиції різні назви поліса П.І. Кеппен приймає за різні міста. Згідно з його помилковим припущенням, Ольвія існувала набагато раніше за свою митрополію Мілет та була заснована гелонами, які нібито були наступниками найдавніших греків, що мешкали по берегах Чорного моря, з Кавказу переселилися на захід і, вже потім, поширилися на території Греції. Торкуючись питання про локалізацію давньогрецького міста Ольвія, П.І. Кеппен розглядає гіпотези вчених XVIII – початку XIX ст. «Вчені тільки в наш час впевнилися, – писав П.І. Кеппен, – що Ольвія знаходилася на правому березі Бугу ...поблизу с. Парутине, тепер за колишнім власником графом Іллею Андрійовичем Безбородьком назване Ільїнським» [944, арк.40-зв.-41].

П'ятий розділ «Простір міста» присвячений детальному опису городища: залишків укріплень, воріт, ровів, пристані, доріг, водостоків. Саме цей фрагмент був виданий М.Н. Мурзакевичем у примітках до статті «Митрополит Євген і академік Кеппен» [238, с.405-407]. Наприкінці розділу вчений уточнює:

«Але такі топографічні розвідки вимагають проживання в Ольвії протягом тривалого часу, я ж мав нагоду відвідувати її обидва рази тільки на кілька днів» [944, арк.49-зв.].

Шостий розділ під назвою «Могили», або «Могили в Ольвії (Урочище Сто могил)», не був завершений автором і залишився у вигляді недоопрацьованого уривку. Розділ сьомий «Найближчі околиці міста» присвячений опису городищ і курганів, котрі спостерігав П.І. Кеппен під час своїх подорожей берегами Бузького та Буго-Дніпровського лиманів. Опис однієї з поїздок він збирався додати до статті про Ольвію. Автор не сумнівався, що жителі поліса «поблизу нього могли мати свої замські будинки. Може бути, були тут і невеличкі села». В подорожніх записках і щоденниках вченого зафіксована важлива археологічна інформація про поселення Ольвійської сільськогосподарської периферії: плани, описи, відомості про випадкові знахідки і розміри городищ та селищ (Станіслав, Олександрівка, Скельки, Семенів Ріг, Кисляківка, Чортувате, Сарикамиші, Корениху та ін.), які залишались довго невідомими спеціалістам [381, 187]. У восьмому розділі «Дальні околиці Ольвії. Скіфія і сусіди країни» йдеться про згадки локалізації, вміщені в джерелах скіфських племен. Цікавою є спроба автора прив'язати античні гідроніми до сучасної мапи.

Дев'ятий розділ (у київській редакції фрагмент одинадцятого розділу) «Про чудові будинки Ольвії» містить аналіз писемної традиції та епіграфічних пам'яток, у котрих міститься інформація про будівлі, що існували в давньогрецькому місті. Серед них П.І. Кеппен перераховує палац Скїла, храми Зевса, Аполлона, Асклепія, гімнасій, дві вежі-цитаделі на території міста і храм Деметри на Гіпполаєвому мисі.

У десятому розділі «Мистецтва, що розквітали в Ольвії», і в одинадцятому «Про написи, на камінні посіченому» автор розглядає 28 барельєфів, статуй, надгробків, низку лапідарних пам'яток з різних зібрань, наводячи при цьому детальні відомості про місця їх знахідок. Пізніше ці матеріали П.І. Кеппен використовував при публікації брошури німецькою мовою «Гумор віків на

північному березі Понту» («Alterthumer am Nordgestade des Pontus», Відень, 1823), де 10 ольвійських написів були видані ним вперше.

Дванадцятий розділ «Про торгівлю, що проводиться Ольвією» розкриває всі досяжні автору види джерел, на підставі аналізу котрих П.І. Кеппен приходять до висновку про широкі торгівельні зв'язки міста з Мілетом, Істрією, Тірою, Сінопою, Гераклеєю Понтійською та ін., доводячи, що Ольвія була найбільшим торговельно-посередницьким центром між античним світом і варварськими племенами Причорномор'я. «Без сумніву Ольвія... відправляла місцевий хліб до Греції, як і в наш час з Одеси вивозиться арнаутка, яку в Херсонській та інших прилеглих губерніях сіють не стільки для власного вживання, як для вивозу за кордон». Річка Буг «багато сприяла полегшенню торгівлі» з калліпідами та іншими скіфськими племенами, а ольвіополіти, на його думку, «їздять» навіть за Уральські гори для купівлі золота та інших.

МЕТОДИ НАВЧАННЯ

Методи навчання: традиційні – пояснювально-ілюстративні, репродуктивні, проблемні, частково-пошукові, дослідницькі; активні та інтерактивні, словесні, наочні, практичні, контрольні, самостійні тощо.

пояснювально-ілюстративний метод – студенти отримують знання на лекції, з навчальної або методичної літератури, через екранний посібник в "готовому" вигляді. Сприймаючи й осмислюючи факти, оцінки, висновки, студенти залишаються в рамках репродуктивного (відтворюючого) мислення. Застосовується для передачі великого масиву інформації.

репродуктивний метод – застосування вивченого на основі зразка або правила. Діяльність студентів носить алгоритмічний характер, тобто дія виконується на основі інструкцій, приписів, правил в аналогічних, подібних з показаним зразком ситуаціях.

метод проблемного викладу – використовуючи різноманітні джерела й засоби, педагог, перш ніж викладати матеріал, ставить проблему, формулює пізнавальне завдання, а потім, розкриваючи систему доказів, порівнюючи точки зору, різні підходи, показує спосіб рішення поставленого завдання. Студенти як би стають свідками й співучасниками наукового пошуку.

частково-пошуковий, або евристичний, метод – організація активного пошуку рішення висунутих у навчанні (або самостійно сформульованих) пізнавальних завдань або під керівництвом педагога, або на основі евристичних програм і вказівок. Процес мислення набуває продуктивного характеру, але при цьому поетапно направляється й контролюється педагогом або самими студентами на основі роботи над програмами (у тому числі й комп'ютерними) і навчальними посібниками. Найчастіше застосовується як спосіб активізації мислення, порушення інтересу до пізнання на семінарах і колоквиумах.

дослідницький метод – після аналізу матеріалу, постановки проблем і завдань і короткого усного або письмового інструктажу студенти самостійно вивчають літературу, джерела, ведуть спостереження й вимірювання й виконують інші дії пошукового характеру. Ініціатива, самостійність, творчий пошук проявляються в дослідницькій діяльності найбільше повно.

Широко використовуються методи відео й комп'ютерної комунікації.

Методами активізації навчально-пізнавальних дій. Використовуються з метою активізації пізнавальної діяльності суб'єктів учіння за допомогою спеціальних прийомів і способів: аналіз конкретної ситуації, інтелектуальна розминка, сократичний метод, «мозковий штурм», навчально-тематична дискусія, ділова гра, професійна гра, професійна консультація, організаційно-діяльна гра тощо. Словесні методи навчання, коли навчання відбувається за допомогою різних засобів. Особливе місце серед них посідає слово. Методи, які реалізуються за допомогою слова, називаються вербальними (від лат. — усний, словесний). Процес викладання-учіння не може проходити без вербального спілкування, а інші методи, наприклад наочні, виконують тільки допоміжні функції. Основні складові цього методу — розповідь, пояснення, лекція та їхні різновиди, які використовуються з метою повідомлення студентам нових знань, пояснення порядку виконання тих чи інших дій, ознайомлення з новими фактами, подіями тощо.

— Одним з найпростіших і водночас найпоширеніших методів у процесі навчання є розповідь. Метод розповіді передбачає усний живий і образний, емоційний і послідовний виклад переважно фактичного матеріалу в пояснювальній чи оповідальній формі. Він використовується на всіх етапах навчання. Змінюється лише характер розповіді, її обсяг і час. У навчанні студентів розповідь переважно застосовується під час вивчення історичних подій, явищ суспільного життя тощо. Основні різновиди розповіді такі:

- науково-популярна розповідь (грунтується на аналізі фактичного матеріалу);
- художня розповідь (образний переказ різноманітних фактів, подій, вчинків тощо);
- розповідь-опис чи оповідання (послідовний виклад основних ознак, особливостей предметів і явищ довкілля, наприклад опис історичних подій). Основні педагогічні вимоги до розповіді: пізнавальна та виховна спрямованість; достовірність та наукова обґрунтованість фактів; достатня кількість яскравих прикладів, які доводять викладені положення; чітка логіка і довідність викладу; образність й емоційна забарвленість; наявність елементів особистої оцінки і ставлення педагога до змісту матеріалу, який вивчається; висока культура мовлення педагога (чіткість, доступність, правильність, особистісна забарвленість).

— У навчальній практиці дуже часто разом із розповіддю або окремо використовується пояснення — переважно монологічна форма викладу навчального матеріалу, коли є необхідність доведення або обґрунтування певного положення (закону, принципу), розкриття основи певного явища, сутності різних явищ, аналізу актуальних міжнародних відносин та іншої інформації. Пояснення виконує свою навчально-виховну функцію тільки тоді, коли педагог постійно пам'ятає про такі його елементи: пізнавальний, рефлексивний, емоційний і нормативний. Певна модуляція голосу, правильне мовлення і слушно вибрані слова, які відповідають рівневі розвитку учнів, відіграють суттєву роль у поясненні. Воно має впливати на емоційно-почуттєву сферу особистості студента, і тому викладачі повинні емоційно забарвлювати зміст матеріалу, що вивчається. Для підсилення ефекту пояснення можна також використовувати різні наочні та мультимедійні засоби. З практики дидактично-виховної роботи відомо, що надмірне збільшення часу на пояснення викликає стомлюваність і зниження уваги студентів. Цей недолік можна компенсувати епізодичним уведенням до пояснення елементів дискусії, опитування, розповіді та різноманітних прийомів проблемного навчання. Отже, ефективне використання методу пояснення вимагає: 1) докладного й чіткого формулювання навчального завдання, сутності проблеми, яка вивчається; 2) послідовного розкриття причинно-наслідкових зв'язків; 3)

наявності переконливих прикладів, аргументів і доказів; 4) використання порівняння, зіставлення, аналогії, бездоганної логіки викладу тощо. Пояснення як самостійний метод викладу навчального матеріалу може становити суттєвий прийом інших методів навчання, наприклад лекції, показу, практичного заняття.

Широке застосування в навчальних закладах різних рівнів акредитації має лекція, яка відрізняється від розповіді та пояснення тим, що використовується для розгорнутого теоретичного повідомлення, наукового аналізу та обґрунтування складних і об'ємних наукових проблем. Її типові ознаки — системність, логічна послідовність, строга структурність, наукова обґрунтованість, які полегшують її сприйняття і розуміння; тривалість; запис плану і рекомендованої літератури; введення і характеристика певних загальних і наукових аспектів; розкриття й деталізація навчальної проблеми; завершальні висновки педагога; відповіді на запитання учнів. Розрізняють кілька типів навчальних лекцій. Наприклад, В. Оконь їх розподіляє на традиційні (зміст матеріалу дається в готовому для запам'ятовування вигляді), проблемні (аналізується певна наукова або практична проблема) і розмовні (ґрунтується на переплетенні розмовних фрагментів лекції з відповідями слухачів або виконанням ними певних теоретичних чи практичних завдань). В дидактичній практиці передусім використовуються традиційні і проблемні лекції. Добір виду лекції залежить від багатьох факторів. Педагог повинен враховувати рівень освіти студентів, наявність у них певних навичок і вмінь, зміст і особливості навчальної дисципліни тощо. Особливість лекції-бесіди полягає в тому, що педагог, висувачучи навчальні проблеми, обмірковує вголос, наводить докази та антидокази, надає можливість учням відповідати на поставлені запитання і обмінюватися думками, допомагає їм самостійно робити висновки для практичної діяльності. Приймавши рішення проводити лекцію, педагог повинен досконало визначити її вид і зміст. Робота над змістом лекції включає добір і опрацювання матеріалу відповідно до рівня розумового розвитку більшості учнів. На справі її читання вимагає вміння подавати навчальний матеріал, певної інтонації, темпу мовлення, міміки і жестикуляції.

Дискусія — дієвий метод обговорення питання, що вивчається. Вона передбачає колективне обговорення якоїсь спірної проблеми, під час якого пізнається істина.

Бесіда — метод словесного обговорення матеріалу, що вивчається, — найпоширеніший в навчанні. Її завдання полягає в тому, щоб, по-перше, за допомогою цілеспрямованих і вміло поставлених запитань актуалізувати відомі студентам знання, по-друге, досягти засвоєння ними нових знань шляхом самостійних обмірковувань, узагальнень та інших розумових операцій.

Семинарське заняття багато в чому подібне до бесіди. Проте проблеми теоретичного й практичного характеру обговорюються більш ґрунтовно, всебічно і глибоко. Це колективний науковий пошук певної навчальної проблеми і шляхів її ефективного розв'язання. Учасники заняття аналізують проблему, виявляють причинно-наслідкові зв'язки, висувачуть шляхи її оптимального вирішення, відповідають на запитання і дискутують. Умовно можна сказати, що семінар — це творче поєднання позитивних властивостей бесіди й дискусії, але на більш високому методичному, науковому й теоретичному рівні, що передбачає відповідну підготовленість суб'єктів учіння. Проводиться, як правило, зі студентами, які мають відповідну підготовку й досвід самостійного вивчення складних наукових і практичних проблем. Для забезпечення дієвості семінару необхідно:

Ефективність семінару залежить від попередньої роботи педагога (організаційно-технічний, теоретичний і методичний напрями якої найбільш оптимальні) й студентів, їх активної і творчої взаємодії.

Підготовка педагога до семінару включає:

- складання плану семінару з визначенням основної та додаткової літератури;
- опрацювання методичних вказівок для учнів;
- аналіз дидактичних, виховних і методичних підсумків попередніх семінарів і роботу над їх удосконаленням;
- підготовку методично обґрунтованого робочого плану семінару;
- вивчення рівня ознайомленості студентів з проблемами семінару і визначення змісту їх самостійної роботи;
- організацію індивідуальних і колективних консультацій зі студентами;
- надання допомоги студентам у самостійній роботі з літературою;
- підготовку виставки літератури, наочних посібників та інших засобів забезпечення семінару;
- інструктаж доповідачів і допомогу їм у написанні доповідей;
- підготовку місця проведення семінару тощо.

Готуючись до семінару, студенти повинні:

- ознайомитися з планом семінару, основною і додатковою літературою;
- розробити проблеми, які вимагають додаткового вивчення;
- визначити план підготовки до семінару;
- отримати консультації у керівника семінару;
- занотувати основні положення, що стосуються розв'язання навчальної проблеми;
- підготувати реферати, доповіді тощо.

Добре підготовлений і проведений семінар виконує свої основні функції — пізнавальну і виховну. Він також має допоміжну функцію — контрольну, яка дає змогу оцінити рівень опанування учнями програмного

матеріалу, внести в дидактичний процес певні корективи. Отже, семінар — це основний вид занять для поглиблення і закріплення знань, формування переконань та розвитку особистості учня.

Основні вимоги до семінару: 1) продуманість змісту теми, її проблем та методики обговорення; 2) визначення цілей, дидактичних і виховних завдань заняття; 3) проблемна постановка запитань; 4) увага до стрижневих питань та логіки їх розкриття; 5) постійне керування перебігом семінару, створення атмосфери невимушеності, полемічності й творчої активності; 6) стимулювання дискусії; 7) забезпечення всебічного розгляду й аналізу навчальних проблем, об'єктивна оцінка виступів і відповідей, своєчасне їх коригування; 8) орієнтація учнів на подальшу самостійну роботу над навчальним матеріалом тощо.

Наочні методи навчання:

Показ — це навчальний метод, що являє собою сукупність прийомів, дій і засобів, за допомогою яких в учнів створюється наочний образ предмета, котрий вивчається, формується конкретне уявлення про нього.

Самостійна робота студентів

У навчанні особливе місце посідає самостійна робота студентів над матеріалом, що вивчається. Формування особистості студента відбувається не тільки під впливом організованих навчально-виховних заходів, а й завдяки індивідуальним намаганням самих студентів. Відомо, що ніхто просто так не отримує певну сукупність знань, навичок і вмінь; їх можна здобути, тільки доклавши чималих зусиль.

Практика свідчить, що найбільш ефективним є навчальний процес у тих освітніх системах, де він спирається на змістовну самостійну роботу студентів. Тому сучасна дидактика більше уваги має приділяти обґрунтуванню методики самостійного опанування учнями теоретичних знань, практичних навичок та вмінь.

Самостійна робота студентів — це сукупність різноманітних навчальних прийомів і дій, за допомогою яких вони самостійно закріплюють і поглиблюють раніше набуті теоретичні знання, практичні навички й уміння, а також оволодівають новими. Вона має надзвичайно важливе значення для формування й удосконалення знань, мислення й переконань. Тому цей метод є внутрішньою основою будь-якого іншого методу навчання і необхідною передумовою дидактичного зв'язку різних методів навчання між собою. Сучасні освітні процеси і науково-технічна революція роблять метод самостійної роботи одним із основних.

У різних освітніх системах є свої сприятливі умови для самоосвіти студентів. Тому для викладача важливо уміло її організувати і методично забезпечити. Завдання самостійної роботи включають:

- засвоєння нового матеріалу за підручником;
- виконання творчих робіт;
- виготовлення таблиць та схем;
- самостійний перегляд кінофільмів, телепередач, прослуховування радіопередач тощо.

Правила організації самостійної роботи студентів: 1) докладне визначення завдань з відповідних навчальних дисциплін як для окремих учнів, так і для всього класу; 2) конкретне формулювання певних проблемних завдань для вирішення під час самостійної роботи; 3) забезпечення студентів в достатній кількості навчальною літературою, посібниками; 4) створення належних організаційно-методичних умов для самостійної роботи; 5) всебічне врахування індивідуально-психічних особливостей учнів, їх здібностей, інтересів, нахилів; 6) систематичний контроль і дійова допомога студентам під час самостійної роботи. Отже, щоб самостійна робота студентів у повному обсязі реалізувала свої освітні та виховні функції, вона має бути планомірною, систематичною та змістовною. Таким чином, ми використовуємо цілу низку, як загальних, так і специфічних методів навчання. Під час їх використання необхідно враховувати закономірності навчального процесу, сучасні організаційні, методологічні та методичні вимоги до нього, характер і зміст навчальної дисципліни, вимоги до підготовки відповідних фахівців, наявність дидактичної інфраструктури, рівень підготовленості педагогів і студентів та інші об'єктивні і суб'єктивні умови. Зрозуміло, ніякий окремо взятий метод не розв'язує всіх проблем, якщо не використовується творчо, у взаємозв'язку з іншими методами.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ ВИКОНАННЯ СЕМІНАРСЬКИХ ТА САМОСТІЙНИХ РОБІТ

Методичні рекомендації для виконання семінарських занять

Організація роботи на семінарських заняттях

Завдання семінарського заняття. Важливою складовою університетської освіти є семінарські заняття – форма навчального заняття, за якої викладач організовує дискусію навколо попередньо визначених тем, до котрих студенти готують тези виступів на підставі індивідуально виконаних завдань. Основне завдання семінарських занять з курсу «Історія слов'янських народів» полягає у обговоренні й засвоєнні сукупності сучасних принципів, методів, прийомів та технологій вивчення базових понять політичної, економічної, соціальної та культурної історії слов'янських етносів.

Підготовка до семінарського заняття. Під час підготовки до семінарських занять студенти повинні опанувати прийоми та методи самостійної роботи з джерелами інформації, засвоїти навички дослідної роботи.

Готуючись до семінарського заняття, слід опрацювати монографічні дослідження та наукові статті (список літератури додається), скласти конспект опрацьованих джерел та тези відповідно до сформульованих проблем, докладний план виступу, а також контрольні запитання проблемного характеру на розуміння матеріалу семінарського заняття іншими студентами.

Працюючи з науковою літературою, користуйтеся такими правилами роботи з джерелом інформації:

- 1) здійсніть попередній огляд матеріалу: ознайомтеся із обсягом та проблематикою, структурними частинами;
- 2) сформулюйте запитання до джерела: дуже часто проста трансформація назви дає можливість сформулювати адекватні запитання;
- 3) прочитайте текст, шукаючи відповіді на сформульовані запитання;
- 4) осмисліть прочитане, тобто встановіть зв'язки між новою інформацією і тією, що вже відома, спробуйте підібрати приклади до нових ідей;
- 5) перекажіть основний матеріал, відповідаючи на запитання, що були сформульовані перед читанням;
- 6) зробіть підсумковий огляд, пригадайте основні ідеї тексту та чітко сформулюйте відповіді на запитання.

Порядок роботи на семінарському занятті. Семінарські заняття проводяться у інтерактивних формах, передбачають дискусію з вузлових питань теми. На виступ студента з доповіддю на семінарському занятті відводиться до 7 хвилин. Доповідь повинна бути логічно завершеною, обґрунтованою і систематизованою викладом наукового питання, тобто необхідно чітко зазначити методичну проблему, сформулювати 2-3 проблемні запитання до аудиторії, зазначити способи розв'язання методичної проблеми, дату оцінку ефективності способів розв'язання.

Будь-яке твердження повинно бути обов'язково доведене, спиратися на аргументи. Виступ із доповіддю підлягає обговоренню у студентській групі та рецензуванню. Для реалізації даного порядку роботи студенти повинні підготувати дискусійні запитання доповідачу, брати участь в обговоренні, рецензувати доповідь.

Отримані студентами оцінки за окремі семінарські заняття *враховуються* при виставленні *підсумкової оцінки* з даної навчальної дисципліни. Опанування матеріалом семінарських занять у повному обсязі є обов'язковим для кожного студента. У випадку неготовності або пропуску семінару (незалежно від причин) студент зобов'язаний самостійно опрацювати відповідну тему.

Форма поточного контролю – усне опитування, тестування на семінарських заняттях, виконання індивідуальних навчально-дослідних завдань.

Періодична форма контролю – виконання модульних контрольних робіт, розробка проектів, самостійні роботи.

Форма підсумкового контролю – залік (1-2 семестри) на основі суми балів набраних за кожний модуль.

Рейтингова шкала додаткових заходів поточного контролю:

- відповідь на семінарі - 0 - 15 балів;
- доповнення - 0 - 2 бали.

Методичні рекомендації щодо організації самостійної роботи студентів

Навчальна лекція є одним з основних видів навчальних занять і, водночас, методів навчання у вищій школі. Вона покликана формувати в студентів основи знань з певної навчальної дисципліни, а також визначити напрямок, основний зміст і характер усіх інших видів навчальних занять, самостійної роботи студентів. Студенту важливо навчитися активно слухати лекцію, вести змістовний конспект. У конспекті лекції повинні бути записані:

- тема лекції, план;

- література;
- найбільш важливі визначення (терміни, поняття, категорії, прізвища, дати, приклади, назви джерел та їхні основні ідеї тощо);
- тези (основні думки, факти, події тощо).

Складання тез:

Тези — коротко сформульовані основні положення статті, лекції, повідомлення, доповіді. Це короткий письмовий виклад основних думок без пояснень, ілюстрацій та посилань. У тезах переважають загальні положення. Складаючи тези, слід дотримуватися таких порад:

1. Уважно слухайте (читайте) текст, на основі якого треба скласти тези.
2. З'ясуйте значення незрозумілих вам слів і термінів.
3. Починайте складати тези лише тоді, коли ви з'ясували зміст тексту загалом і його головну думку.
4. Визначте у тексті основні положення, що є ланками логічного ланцюжка, за допомогою якого послідовно розкривається думка.
5. Сформулюйте їх своїми словами (це сприяє кращому розумінню тексту) і запишіть.

В ході самостійної роботи студент може в кінці конспекту відповідної лекції додати інформацію, отриману з підручника, посібника та інших джерел.

У зошиті студента з дисципліни повинні бути записані всі теми занять. Засвоєння конспекту полегшує розуміння матеріалу, а хороший конспект — надійний помічник при підготовці студента до семінару, заліку, екзамену.

Підготовка до семінарського та індивідуального заняття.

Важливою складовою університетської освіти є семінарські заняття – форма навчального заняття, при якій викладач організовує дискусію навколо попередньо визначених тем, до котрих студенти готують тези виступів на підставі індивідуально виконаних завдань. Основне завдання семінарських занять з методики навчання історії полягає у обговоренні й засвоєнні закономірностей процесу навчання історії, оволодінні культурою наукового аналізу методичних проблем, тобто сукупністю сучасних принципів, методів, прийомів та технологій навчання історії.

Під час підготовки до семінарських занять студенти повинні опанувати прийоми та методи самостійної роботи з джерелами інформації, засвоїти навички дослідної роботи.

Саме семінарське заняття в повній мірі сприяє розвитку пізнавальної діяльності і самостійності студента, є одним з ефективних засобів активізації самостійної роботи студентів.

Воно може проводитися у традиційній формі та з використанням інтерактивних технологій і методів навчання. На семінарі проводиться обговорення студентами питань з попередньо визначених тем робочою навчальною програмою.

При підготовці до семінару студент не лише закріплює свої знання, але й розширює, поглиблює їх, навчається творчо мислити.

Якісна підготовка до семінарського заняття передбачає:

- врахування методичних вказівок викладача щодо виду та форми проведення семінару;
- вивчення плану семінарського заняття, що означає усвідомлення суті основних питань заняття;
- ознайомлення зі списком літератури;
- опрацювання основних термінів, понять, категорій, персоналій, хронології до теми;
- ознайомлення із завданнями для самоперевірки знань, ведення дискусії, можливими темами рефератів;
- опрацювання конспекту лекції з даної теми;
- написання тез відповідей на поставлені питання;
- опрацювання відповідних джерел, розділів підручників та допоміжної літератури.

На семінарські заняття студенти повинні приходити з конспектом лекцій, планом-конспектом (тезами) свого виступу, опрацьованими термінами, поняттями, категоріями з теми, конспектом інформаційних джерел, рефератом (при необхідності). На семінарі кожен студент повинен уважно слухати виступи товаришів і бути готовим доповнити відповідь або виступити з власною.

Як опрацювати матеріал підручника:

1. Відкрийте зміст в кінці/на початку підручника і визначте, з яких розділів (підрозділів, глав тощо) він складається. Знайдіть необхідний розділ, тему, параграф.
2. Зверніть увагу, що кожний параграф поділений на пункти. У кожному пункті розглядається окреме питання. Знайдіть необхідний пункт (пункти).
3. Зверніть увагу, що головне в тексті може виділятися напівжирним шрифтом, напівжирним курсивом або курсивом, може бути підкресленим.
6. Якщо вам трапляються незнайомі слова, терміни — знайдіть їх визначення в словнику (довіднику, енциклопедії тощо) або запитайте у викладача.
7. Розгляньте ілюстрації, схеми, таблиці тощо, які стосуються параграфу, пов'яжіть їх зі змістом тексту. Вони допоможуть вам краще зрозуміти матеріал.
8. Прочитайте додатковий матеріал до параграфу. Він доповнить ваші знання з даної теми.
9. Дайте усну відповідь на запитання до параграфу. Вони допоможуть глибше зрозуміти і краще запам'ятати вивчений матеріал.

10. У кінці кожного розділу можуть подаватися висновки, в яких узагальнено його зміст. Це допоможе зосередити Вашу увагу на головному.

Працюючи з науковою літературою, користуйтеся такими правилами роботи з джерелом інформації:

- 1) здійсніть попередній огляд матеріалу: ознайомтесь із обсягом та проблематикою, структурними частинами;
- 2) сформулюйте запитання до джерела: дуже часто проста трансформація назви дає можливість сформулювати адекватні запитання;
- 3) прочитайте текст, шукаючи відповіді на сформульовані запитання;
- 4) осмисліть прочитане, тобто встановіть зв'язки між новою інформацією і тією, що вже відома, спробуйте підібрати приклади до нових ідей;
- 5) перекажіть основний матеріал, відповідаючи на запитання, що були сформульовані перед читанням;
- 6) зробіть підсумковий огляд, пригадайте основні ідеї тексту та чітко сформулюйте відповіді на запитання.

Робота над складанням плану-конспекту та плану доповіді потребує ретельної праці з боку студента, вимагаючи залучення певних прийомів обробки інформації. Осмислене навчання потребує використання систематичних процесів для кодування та зберігання інформації у довготривалій пам'яті і для вилучення її звітти. Ці процеси називаються "метакогнітивними", тому що вони представляють собою способи набуття думок, а не самі думки.

До таких способів відносяться: резюмування (узагальнення); уточнення (конкретизація); схематизація та організація. Резюмування – це спосіб вилучення основної ідеї частини або цілого тексту. Уточнення є протилежним процесом, оскільки збагачує абстрактне положення конкретними прикладами, ілюстраціями, кресленням, аналогією та ін. Схематизація уявляє собою рамки або код для структурування інформації для того, щоб її можна було і зрозуміти, і зберегти у пам'яті. Організація як метакогнітивний процес передбачає надання матеріалу певної структури, а не знаходження вже існуючої структури у самому матеріалі.

Потужним засобом засвоєння навчального матеріалу виступають графічні систематизатори (інколи їх називають "понятійними схемами") – це просторові побудови, що вимагають від читача виявлення глибинної структури матеріалу, що вивчається. Інколи найкращим способом зрозуміти певну тему є представлення інформації у вигляді лінійної послідовності. Цей спосіб слід використовувати, коли структура поданої інформації наближається до лінійної. Наприклад, формування умінь здійснюється у певній послідовності: 1) інформація про новий спосіб діяльності (мета та порядок дій); 2) виконання викладача разом зі студентами нового способу діяльності; 3) самостійне виконання студентами нового способу діяльності; 4) систематичне тренування. Цей алгоритм діяльності вчителя є не що інше, як ряд подій, що слідує одна за одною в суворо упорядкованій часовій послідовності. Просте лінійне представлення цих подій адекватно відбиває усю необхідну інформацію: Інформація про новий спосіб діяльності - сумісне виконання викладача і студентів нового способу діяльності - самостійне виконання студентами нового способу діяльності - систематичне тренування.

Інформація, з якою доводиться мати справу, найчастіше більш складна, ніж прості лінійні ланцюжки. Альтернативним способом представлення інформації виступає зображення її у формі ієрархії, або ієрархічного дерева. У цьому випадку інформація упорядковується відповідно до правил класифікації. Правила класифікації визначають, частиною, або різновидом чого є даний об'єкт.

Такий спосіб підготовки до семінарського заняття дозволить усвідомити логічну структуру навчального матеріалу, сприятиме повному, міцному, свідомому та глибокому засвоєнню змісту курсу.

Складання плану-конспекту (тез) прочитаного

При всіх інноваційних формах і методах роботи на заняттях предметно-методичних дисциплін однією з провідних форм традиційно залишається робота з книгою — підручником, науковою літературою тощо.

Прочитаний матеріал для його глибшого і повнішого засвоєння потребує фіксації на папері (або електронному носії, що не змінює суті процесу). Найпоширенішими способами фіксації почутого на лекції або прочитаного є план, тези, виписки, конспект. Такі способи роботи дисциплінують студента, змушують заглибитися у зміст прочитаного, привчають виділяти головне у матеріалі, сприяють засвоєнню, повторенню і закріпленню матеріалу.

На жаль, в останні роки такі форми роботи відходять на задній план, що має своїм наслідком невміння частини студентів фіксувати прочитане, виділяти головне.

Виділяти головне у змісті матеріалу, його головну проблему, акцентувати свою увагу на суттєвому матеріалі, аналізувати прочитане та його тематичну структуру — одні з провідних умінь та навичок студентів при вивченні історичних дисциплін. Провідним методом в розвитку цих компетенцій є вміння поділяти текст на частини та складати план. Поділяючи навчальний матеріал на частини, студент тим самим аналізує його головні частини, а складаючи план — синтезує матеріал, виділяючи провідні думки, проблеми, факти тощо.

Складання простого або розгорнутого плану прочитаного:

План є попередньою формою запису прочитаного, він переує тезам та конспекту. За формою плани поділяються на: простий план, складний (розгорнутий) план, план-тези, план-конспект.

Загальний алгоритм для роботи над будь-яким планом може бути наступний. Спочатку йде прочитання матеріалу в цілому: необхідно уважно прочитати матеріал, над яким ви будете працювати — наприклад, підпункт параграфу, параграф підручника, декілька параграфів підручника (тему) тощо. При цьому

рекомендується працювати олівцем (в жодному разі не ручкою, аби можна було витерти результати вашої роботи), підкреслюючи головне: факти, події, процеси, причинно-наслідкові зв'язки, висновки.

Після цього йде аналіз прочитаного за абзацами. Кожен абзац можна узагальнити в окрему думку, виділивши головне. Можливий варіант, коли для виділення необхідної думки треба прочитати декілька абзаців.

Головна думка формулюється як пункт плану. Пункт плану, як правило, формулюється стверджувальним реченням. Пункт плану не може складатися з одного слова або прізвища.

Розглянемо види планів, які використовуються на заняттях історичних дисциплін.

Простим називається план, який нумерується арабськими літерами (1., 2., 3. і далі). В такому плані рекомендується від 3 до 6 пунктів (більша кількість пунктів плану використовуються в рефератах та інших, більш складних, письмових формах роботи).

Якщо існує необхідність у більшій кількості пунктів, доцільніше скласти розгорнутий (складний) план.

Складний (розгорнутий) план передбачає, що пункти плану мають підпункти. Існують різні види нумерації пунктів плану. Можливий варіант, коли пункти нумеруються арабськими цифрами, а підпункти — літерами кириличного алфавіту (“а”, “б”, “в” і далі). В іншому разі пункти нумеруються римськими цифрами (I., II., III., IV. і далі), а підпункти — арабськими цифрами. Можливий і складний план, який поєднує два попередніх — пункти плану нумеруються римськими цифрами, підпункти — арабськими, а останні, в свою чергу, мають підпункти, що позначаються літерами алфавіту. Зловживати такими складними за структурою планами не треба.

Останнім часом в фахових виданнях поширилася нумерація виключно арабськими цифрами (наприклад, пункт 1., підпункти 1.1., 1.2., 1.3., які мають підпункти 1.1.1., 1.1.2, 1.1.3. тощо).

План-тези — це поєднання плану з коротко сформульованими основними положеннями прочитаного тексту, що вбирають суть висловлювань. Існує два види тезувань — відбір авторських тез з тексту або формулювання основних положень статті чи розділу книжки власними словами.

Тези формулюються розгорнутими реченнями, в яких виділяються головні факти, події, процеси, терміни та поняття, персоналії тощо. Як правило, необхідно уникати складних речень (складносурядних та складнопідрядних).

План-конспект — найбільш ускладнена форма плану, що поєднує пункти плану з розширеним викладом основних положень матеріалу, що опрацьовується. При цьому можливе окреслення в конспекті головних фактів, положень, причинно-наслідкових зв'язків, висновків тощо. Не вважається помилкою висловлення власних думок щодо прочитаного.

Методичні рекомендації щодо складання плану прочитаного:

1. Зверніть увагу на тему, план до якої ви повинні скласти. Уважно прочитайте текст і виберіть з нього лише той матеріал, який відповідає темі.
2. Починайте складати план лише тоді, коли з'ясуєте зміст матеріалу загалом.
3. Залежно від того, який план (простий чи розгорнутий) необхідно скласти, оберіть один із двох запропонованих шляхів.
 - 3.1. Якщо потрібно скласти простий план, поділіть текст на логічно завершені частини. Знайдіть у кожній з них головну думку, чітко і конкретно сформулюйте її і запишіть її.
 - 3.2. Якщо план розгорнутий, у кожній з логічно завершених частин тексту визначте кілька положень, які розкривають головну думку; сформулюйте і запишіть головні думки у вигляді пунктів плану, а положення, що їх розкривають, — як підпункти.
4. Перед тим як записати план, перевірте, чи всі головні ідеї тексту знайшли у ньому відображення.

Конспектування джерел

Конспектування — стислий письмовий виклад основного змісту тексту з виокремленням його найважливіших положень. При конспектування джерела (документа, уривку з монографії, наукової статті) необхідно дотримуватися наступних порад:

1. Запишіть автора твору, його назву та вихідні дані.
2. Перед тим, як розпочати конспектування, необхідно ознайомитися з текстом загалом.
3. Визначте у тексті логічно завершені частини й у кожній з них знайдіть основну думку. Дайте їм назву. На основі цього складіть план.
- 4 Підготуйтеся до виконання завдання: поділіть сторінку зошиту на дві нерівні частини для запису плану (зліва) і конспекту (справа).
5. Складіть конспект змісту кожної логічно завершеної частини тексту відповідно до плану, дотримуючись наступних умов.
 - 5.1. Основний зміст тексту викладається стисло.
 - 5.2. Провідні думки, аргументи, висновки формулюйте детально.
 - 5.3. Назви глав, розділів, параграфів наукової праці обов'язково вказуються точно.
 - 5.4. У конспекті використовуються цитати. Дотримуйтеся правил цитування: необхідну цитату беріть у лапки, в дужках зазначайте джерело і сторінку.
 - 5.5. Намагайтеся робити записи своїми словами, оскільки це сприяє кращому розумінню тексту.
 - 5.6. Основні положення конспекту вказуються напроти відповідних пунктів плану.

6. Працюючи над конспектом, застосовуйте систему підкреслень, виділяйте найважливіше великими літерами, використовуйте умовні позначки. Вони допоможуть вам під час відповіді за конспектом.
7. У лівій частині конспекту крім плану можна також виписувати незнайомі імена і терміни, які потребують пояснення, необхідні доповнення, стислі висновки для себе, паралелі з явищами сьогодення тощо.
8. Переверте виконану роботу. В разі необхідності виправте або уточніть пункти плану і зміст конспекту.
9. У випадку, коли необхідно скласти конспект на основі кількох джерел, спочатку визначте, який твір буде основним. Для цього прочитайте джерела і визначте, якою мірою в них розкрито проблему, що цікавить вас. Потім поділіть сторінку зошита на дві частини: у лівій частині запишіть конспект основного твору, в правій зробіть доповнення до нього за основними джерелами.

Написання реферату

Вибір теми. Студент повинен обирати тему, яка найбільш відповідає його особистим інтересам. При обиранні теми необхідно враховувати її забезпеченість науково-педагогічними джерелами і методичною літературою. Остаточний вибір теми фіксується викладачем. Довільна зміна теми студентом не дозволяється. Обравши тему, студент повинен чітко спланувати роботу над нею:

- ознайомитесь з літературою;
- зібрати матеріал;
- скласти план роботи;
- підготувати текст;
- доопрацювати та перевірити готовий текст.

Підбір літератури і джерел. Після обрання теми необхідно приступити до роботи над джерелами і літературою. Визначення кола необхідних для реферату джерел та літератури треба починати із складання списку опублікованих матеріалів. Для цього використовуються спеціальні бібліографічні покажчики, які можна знайти у бібліографічних відділах і каталогах бібліотек.

Для написання реферату студент повинен використати спеціальну літературу, яка стосується його теми. Через обмеженість обсягу реферату залучити всю літературу по темі, яка існує, неможливо, та й не потрібно. Але необхідно ознайомитися як можливо із найбільш широким колом літератури до теми, проаналізувати її та відібрати найбільш важливі, на думку автора, твори.

Спеціальна література представлена такими видами:

- Державні документи.
- Наукова література.
- Довідкова література (словники, енциклопедії, довідники тощо).

У першу чергу варто звернутись до новітніх видань, які містять оцінку того, що зроблено на цей час в тій чи іншій галузі педагогіки, методики викладання, з того чи іншого питання, які нові погляди, методики, ідеї, технології презентуються. Разом з тим, ознайомлення з оцінками та поглядами спеціалістів ні в якому разі не виключає самостійного підходу до аналізу змісту і висновків щодо використаних праць.

Складання плану. Характеристика роботи.

Реферат повинен включати такі структурні елементи:

- ✓ Титульна сторінка
- ✓ Зміст
- ✓ Вступ
- ✓ Основний текст
- ✓ Висновки
- ✓ Додатки (в разі потреби)
- ✓ Список джерел та літератури.

Значною мірою успіх реферату залежить від добре складеного та до кінця продуманого плану. Під час роботи над темою поступово виявляються окремі частини плану, а, коли студент відібрав увесь матеріал і оволодів його змістом настільки, що ясно може уявити собі структуру роботи, він остаточно складає її план. Всі частини роботи розкривають конкретний аспект проблеми, але в той же час повинні складати єдине ціле.

ВСТУП пишеться після складання тексту всієї роботи. В ньому дається постановка питання, висвітлюється актуальність теми в наш час, доцільність її вивчення. Після цього дається коротка характеристика вивчення теми в науковій літературі, робиться висновок про ступінь вивченості даної теми науковцями. На основі цих висновків студент визначає коло конкретних завдань, які він збирається розв'язати в своєму дослідженні, формулює його цілі. Без чіткої постановки проблеми дослідження приречене перетворитися в безсистемне нагромування фактів. Визначивши мету і завдання дослідження, студент дає коротку характеристику джерел, робить висновок про цінність цих праць для даної роботи.

Далі студент приступає до викладу матеріалу **ОСНОВНОЇ ЧАСТИНИ**. У **ВИСНОВКАХ** автор дослідження чітко формулює ті положення, до яких він прийшов внаслідок вивчення даної теми. Робиться це у вигляді коротких підсумкових тез за основними положеннями роботи.

Відразу після висновків, в разі потреби, йдуть **ДОДАТКИ**, де студент може вмістити таблиці, конспекти, анкети, схеми тощо. На додатки, якщо вони є, обов'язково потрібно посилатися у тексті, кожен додаток повинен мати посилання на джерело.

- Вступ займає 1-3 сторінку друкованого тексту.

- Висновки – 2-3 сторінки друкованого тексту.

Зміст розміщується на початку роботи. Він містить назви всіх структурних частин роботи із зазначенням сторінок. На яких вони розміщуються.

Складання списку джерел і літератури. Написання самостійного творчого дослідження, яким є реферат закінчується складанням списку джерел і літератури з дотриманням певних вимог і правил. Насамперед, до списку включається лише та література, яка реально використана студентом в процесі роботи. Порядковий номер джерела у списку літератури повинен відповідати номеру посилань у тексті.

Для захисту реферату студент готує виступ на 5 - 7 хвилин. У ньому зазначаються мета і завдання дослідження, актуальність теми, короткий зміст основної частини, характеристика літератури та джерел, основні висновки.

Студент відповідає на запитання, після цього йому повідомляється оцінка за роботу.

Методичні рекомендації до написання курсових робіт

Підготовка і захист курсових робіт є на сьогодні одним із найважливіших видів самостійної науково-дослідної роботи студентів у вищих закладах освіти.

Цей процес передбачає формування у студентів-істориків вмінь аналізувати нормативну, наукову, методичну літературу, висвітлюючи результати власних науково-теоретичних і дослідницьких пошуків у курсовій роботі.

Призначення курсової роботи – виявити рівень загальнонаукової і професійної підготовки студента, формувати у нього наукове мислення, виробити культуру наукових досліджень та норм наукової етики.

Обираючи тему курсової роботи з тематики, запропонованої кафедрою, студент повинен орієнтуватися на те, щоб отримані у процесі роботи результати дослідження можна було використати у подальшій професійній діяльності.

Назва роботи повинна бути коректною, відображати суть дослідження. Вона обов'язково погоджується з науковим керівником та затверджується на засіданні кафедри. Подальша зміна або корегування теми можливі за згодою наукового керівника. Обравши тему, студент повинен чітко спланувати роботу над нею:

1. ознайомитись з літературою, відібрати необхідний матеріал;
2. скласти структуру і план роботи;
3. оформити текст;
4. доопрацювати та перевірити готовий текст;
5. скласти список використаної літератури, оформити додатки.

Відбір та вивчення джерел. Визначення кола необхідних для курсової роботи джерел та літератури треба починати із складання списку опублікованих матеріалів. Для цього використовуються спеціальні бібліографічні покажчики, які можна знайти у бібліографічних відділах і каталогах бібліотек, а також в електронній інформаційній мережі Інтернет.

Для написання курсової роботи студент повинен використати спеціальну літературу, яка стосується його теми. Через обмеженість обсягу курсової роботи залучити всю літературу по темі, яка існує, неможливо, та й не потрібно. Але необхідно ознайомитися як можливо із найбільш широким колом літератури до теми, проаналізувати її та відібрати найбільш важливі, на думку автора, матеріали.

Спеціальна література представлена такими видами: Державні документи. Наукова література. Довідкова література (словники, енциклопедії, довідники тощо).

У першу чергу варто звернутись до новітніх видань, які містять оцінку того, що зроблено на цей час у дидактиці, методиці викладання, з того чи іншого питання, які нові погляди, методики, ідеї, технології презентуються. Разом з тим, ознайомлення з оцінками та поглядами спеціалістів ні в якому разі не виключає самостійного підходу до аналізу змісту і висновків щодо використаних праць.

Складений список літератури необхідно узгодити з науковим керівником. Бажано вивчати наукову літературу не лише українських, а й зарубіжних авторів. Опис кожного джерела має бути дуже ретельним та відповідати загальноприйнятим правилам:

Зразки бібліографічного опису для списку використаної літератури до курсової роботи:

Опис книги одного автора:

Чорний В.П. Історія Болгарії / В.П. Чорний. – Львів: ПАІС, 2007. – 404 с.: іл., карти.

Опис книги двох авторів:

Зашкільняк Л.О., Крикун М.Г. Історія Польщі. Від найдавніших часів до наших днів / Леонід Зашкільняк, Микола Крикун. - Львів: Львівський національний університет ім. Івана Франка, 2002. – 759 с.

Опис книги під заголовком:

Історія західних і південних слов'ян (з давніх часів до ХХ ст.). Курс лекцій: Навч. Посібник / В.І. Яровий, П.М. Рюдяков, В.П. Шумило та ін. Вид 2-ге, стереотипне. – К.: Либідь, 2003. – 632 с.

Історія країн світу та міжнародні відносини в Новий час : навчально-методичний посібник / за заг. ред. проф. Й.М. Шкляжа. – Миколаїв : Гліон, 2014. – 648 с.

Опис статті із збірника:

Ласінська М.Ю. Нижнє Побужжя, як етнокультурна контактна зона між слов'янами та кочовиками (VI-VII ст.) / М.Ю. Ласінська // Науковий вісник Миколаївського національного університету ім. В.О. Сухомлинського. Історичні науки: збірник наукових праць / за ред. М.М. Шитюка. - №1 (39), липень 2015. - Миколаїв: МНУ імені В.О. Сухомлинського, 2015. - С.14-20.

Опис окремого тому багатотомного видання:

Избранные произведения прогрессивных польских мыслителей. - Т. 1-3. - М., Л., 1956-1958. - 479 с.

Опис статей із журналів і газет:

Волков В.К. Трагедия Югославии / В.К. Волков // Новая и новейшая история. - 1994. - № 4-5. - С. 2-7.

Лециловская И.И. Исторические корни югославского конфликта / И.И. Лециловская // Вопросы истории. - 1994. - № 5. - С. 4-6.

Опис дисертації:

Ласінська М.Ю. Дослідження археологічних пам'яток Нижнього Побужжя: історіографія проблеми (XIX – 30-ті роки XX ст.): дис. ... канд. іст. наук : спец. 07.00.06 / Маріанна Юрїївна Ласінська. - М., 2011. - 257 с.

Опис автореферату дисертації:

Прокоп Ю.В. Євреї-іноземці на Півдні України (кінець XVIII – початок XX ст.): соціальний, правовий та культурний аспект : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня к. іст. наук : спец. 07.00.01, 05.04.17. / Ю. В. Прокоп. - Одеса, 2017. - 16 с.

Опис електронного ресурсу:

Слов'янська Європа : [Електронний ресурс]. Режим доступу : http://ru.wikipedia.org/wiki/Файл:Slavic_europe.png

Зміст курсової роботи. Попереднє ознайомлення з літературними джерелами є основою для складання плану курсової роботи. План має включати в себе: вступ; 3-4 взаємопов'язаних і логічно побудованих питань, що дозволяють розкрити тему; висновки.

Літературне оформлення курсової роботи є важливим елементом її виконання. У науковій роботі потрібно дотримуватися прийнятої термінології, позначень, умовних скорочень. Для наукового тексту характерні змістова закінченість, цілісність та зв'язність.

Не можна вести виклад від першої особи: «Я вважаю...», «Мені здається...», «На мою думку...», та інші. Необхідно використовувати словесні формули: «На наш погляд...», «Ми вважаємо...» та ін. Під час згадування в тексті прізвищ учених ініціали, як правило, ставляться перед прізвищем – К.О.Баханов, а не Баханов К.О., як це прийнято в списках літератури.

Структура курсової роботи.

Вступ (3-4 сторінки): обґрунтування актуальності обраної теми, формулювання об'єкту, предмету, мети, завдань дослідження. Заголовок «Вступ» робиться зверху по центру аркуша. Решта підрозділів (актуальність теми, об'єкт, предмет, мета, завдання дослідження) пишуться з абзацу жирним шрифтом.

Основна частина курсової роботи: теоретична.

В ній дається аналіз наукової літератури, який може містити історико-педагогічний аспект проблеми, її філософське і психологічне обґрунтування з позицій сьогодення, провідні концепції сучасної педагогічної теорії з даної проблеми та новітні методичні розробки.

На завершення робиться загальний висновок з усієї теми, визначаються шляхи вдосконалення даного аспекту в історії слов'янських народів.

Бібліографія містить список дослідженої літератури.

У Додатках – фрагменти нормативних документів, методичні розробки, схеми і таблиці, глосарій понять.

Основні вимоги до оформлення курсової роботи.

Курсова робота виконується у обсязі 25-30 сторінок друкованого тексту без урахування додатків і списку використаної літератури. На написання вступу відводиться 3-4 сторінки, основної частини – 20-25 сторінок, висновків – 2-3 сторінки.

Роботу друкують на одній стороні аркушу білого паперу формату А 4 (210 на 297 мм), до 30-ти рядків на сторінці, що містять 1600-1700 друкованих знаків. Рекомендований шрифт - Times New Roman текстового редактора Word розміру 14 пунктів (1,8 мм) із полуторним міжрядковим інтервалом.

Сторінки повинні мати поля: ліве – 2,5 мм, зверху і знизу – по 20 мм, праве – 1,5мм. Шрифт друку має бути чітким, стрічка – чорного кольору середньої жирності. Щільність тексту повинна бути однаковою.

Усі сторінки нумеруються від титульної до останньої без пропусків. Першою вважається титульний аркуш (на ньому цифра 1 не ставиться), другою вважається сторінка, що містить «Зміст» (план), на ній цифра 2 не ставиться, і лише на наступній сторінці проставляється цифра 3 й далі згідно з порядком. Порядковий номер сторінки позначається у правому верхньому куті без крапки в кінці й ризок з боків.

Заголовки структурних частин «ЗМІСТ», «ВСТУП», «РОЗДІЛ», «ВИСНОВКИ», «ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА», «ДОДАТКИ» друкують великим літерами симетрично до тексту. Заголовки підрозділів друкують маленькими літерами (крім першої великої) у підбір до тексту з абзацного виступу без крапки в кінці. Відстань між заголовком і текстом має становити 1 інтервал.

Кожен розділ потрібно починати з нової сторінки.

Нумерацію сторінок, розділів, пунктів, малюнків, таблиць і т.ін. подають арабськими цифрами без знака №.

«Обличчям» курсової роботи є титульна сторінка. На ній зазначають установу (Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України), повну назву вузу (Миколаївський національний університет імені В.О.Сухомлинського), назву підрозділу (Навчально-науковий інститут історії та права), назву кафедри (кафедра педагогіки та методики викладання суспільствознавчих дисциплін), тему курсової роботи, дані про виконавця, дані про керівника та його науковий ступінь, місто і рік виконання роботи.

Особливості захисту та критерії оцінювання курсових робіт.

Завершена курсова робота здається науковому керівнику на перевірку не пізніше ніж за два тижні до призначеного терміну захисту. У рецензії відзначаються як позитивні сторони роботи так і її недоліки.

У час, який залишився до захисту, студент знайомиться із зауваженнями наукового керівника та усуває помічені недоліки.

Захист проводиться на кафедрі у присутності не менш ніж трьох викладачів. На захисті можуть бути присутні представники деканату, студенти інших курсів.

Критеріями оцінки курсової роботи є:

- 1) актуальність теми, її науково-теоретичне і практичне значення.
- 2) глибина аналізу літератури.
- 3) глибина аналізу результатів дослідження.
- 4) ступінь самостійності і творчого підходу студента.
- 5) ставлення студента до роботи.

Методичні рекомендації для виконання індивідуального навчально-дослідного завдання, як виду самостійної роботи.

Підготовка та написання студентами самостійної творчої роботи є важливою складовою частиною навчального процесу. Мета такої роботи з дисципліни «Історія слов'янських народів» – поглибити знання студентів з теорії та практики пропонованих тем, надати їм елементарні навички науково-дослідницької роботи.

Під час виконання самостійної роботи студенти мають оволодівати методологією та методикою наукового дослідження, осмислено й критично сприймати пропоновані джерела та наукову педагогічну літературу, навчитися працювати з бібліографією, а також чітко, переконливо, логічно та стилістично правильно викладати свої думки.

Треба зазначити, що запропонована самостійна робота – це не просто підбірка або переказ наукової або методичної літератури. Виконання такої роботи вимагає від студента ретельної підготовки, наполегливості в пошуку необхідного методичного матеріалу, продуманого його вивчення та узагальнення, відстоювання власних спостережень під час захисту роботи.

Захист самостійної роботи сприяє формуванню у студентів вміння самостійно поповнювати та систематизувати свої знання, відстоювати власні переконання, вести пошукову роботу, користуватися навчально-методичною та науковою літературою, а також дозволить представити власний науковий продукт, який стане міцною опорою для майбутнього вчителя історії і використовуватиметься не тільки під час педагогічної практики, а і в майбутній професійній діяльності.

Перелік завдань, що складають основу самостійної пропонує викладач. Водночас підбірка методичних матеріалів цим не завершується – студенти повинні самостійно ініціювати поповнення власного науково-понятійного апарату. Водночас штучно обсяг самостійної роботи збільшувати не треба, тому що її цінність визначається не кількістю сторінок, а змістом, самостійністю суджень, які обґрунтовані теоретично і документально.

ОЦІНЮВАННЯ ЗНАТЬ СТУДЕНТІВ

Форма поточного контролю – усне опитування, тестування на практичних заняттях, виконання індивідуальних завдань.

Періодична форма контролю – виконання модульних контрольних робіт, розробка проєктів, колоквиуми, творчі роботи

Форма підсумкового контролю – іспит на основі суми балів набраних за кожний модуль, тестування.

Кожний кредит включає бал оцінки поточної роботи студента на семінарських заняттях. Рейтинговий бал за семінарські заняття встановлюється, як середнє арифметичне з усіх позитивних і негативних оцінок, виставлених по 5-ти бальній шкалі, отриманих на усіх семінарських заняттях даного кредиту. Виконання контрольних завдань (тестів) здійснюється за допомогою роздрукованих завдань, або в режимі комп'ютерної діагностики. Оцінювання контрольних завдань (тестів) проводиться за власною методикою з приведенням підсумку до встановленої в рейтинговій шкалі балів. Заходи з кредитного контролю проводяться по завершенню вивчення навчального матеріалу даного кредиту:

– Тести підсумкового контролю – 1 балів за одне правильне питання (40 питань).

– Контрольні завдання кредитного контролю – 15 балів за одне питання (5 питань).

Заходи з підсумкового контролю проводяться по завершенню вивчення всього навчального матеріалу:

Реферати підготовлені за заданою тематикою обговорюються та захищаються під час семінарських занять (10 балів за реферат: 4 реферата). Опорні конспекти захищаються під час останніх семінарських занять (10 балів). Контрольна карта здається викладачеві (10 балів).

За пропуски навчальних занять (лекцій та семінарів) нараховуються штрафні бали (10 бал за кожен пропуск), які віднімаються від сумарного рейтингового балу при виведенні підсумкової оцінки. При згоді студента, до відомості обліку успішності може бути проставлена екзаменаційна оцінка на підставі поточного рейтингового балу. Студент може підвищувати оцінку “задовільно” або “добре”, яку він отримав за результатами поточного контролю, складанням семестрового екзамену. Комплексна діагностика знань, умінь та навичок студентів з курсу «Історія слов'янських народів» здійснюється на основі результатів проведення поточного і підсумкового контролю знань.

Об'єктом рейтингового оцінювання знань студентів є програмний матеріал дисципліни, засвоєння якого перевіряється під час контролю. Завданням поточного контролю є систематична перевірка розуміння та засвоєння програмного матеріалу, виконання практичних робіт, умінь самостійно опрацьовувати тести, складання конспекту, написання звіту, реферату, здатності публічно чи письмово представляти певний матеріал. Завданням підсумкового контролю (іспиту) є підсумкова перевірка глибини засвоєння студентами програмного матеріалу дисципліни, логіки та взаємозв'язків між окремими її розділами, здатності творчого використання набутих знань, умінь сформулювати своє ставлення до певної проблеми, що впливає із змісту дисципліни тощо.

Критерії оцінювання:

А) при усних відповідях:

повнота розкриття питання;

логіка викладення, культура мови;

впевненість, емоційність та аргументованість;

використання основної та додаткової літератури (підручників, навчальних посібників, журналів, інших періодичних видань тощо);

аналітичні міркування, умінь робити порівняння, висновки.

Б) при виконанні письмових завдань:

• повнота розкриття питання;

• цілісність, систематичність, логічна послідовність, умінь формулювати висновки;

• акуратність оформлення письмової роботи;

• підготовка матеріалу за допомогою комп'ютерної техніки, різних технічних засобів (плівок, слайдів, приладів, схем тощо).

Для визначення ступеню оволодіння навчальним матеріалом із подальшим його оцінюванням застосовуються наступні рівні досягнень студентів.

Високий рівень (відмінно). Студент вільно володіє навчальним матеріалом на підставі вивченої основної та додаткової літератури, аргументовано висловлює свої думки, проявляє творчий підхід до виконання індивідуальних та колективних завдань при самостійній роботі.

Достатній рівень (дуже добре). Студент володіє певним обсягом навчального матеріалу, здатний його аналізувати, аргументовано висловлює свої думки, але не має достатніх знань та вмінь для формулювання власних висновків.

Достатній рівень (добре). Студент володіє певним обсягом навчального матеріалу, здатний його аналізувати, але не має достатніх знань та вмінь для формулювання власних висновків, допускає несуттєві неточності.

Задовільний рівень (задовільно). Студент володіє навчальним матеріалом на репродуктивному рівні або володіє частиною навчального матеріалу, уміє використовувати знання в стандартних ситуаціях.

Низький рівень (достатньо). Студент володіє навчальним матеріалом поверхнево й фрагментарно, допускає значні неточності.

Незадовільний рівень. Студент не володіє навчальним матеріалом.

Критеріями оцінки є:

<u>при усних відповідях:</u>	<u>при виконанні письмових завдань:</u>
<ul style="list-style-type: none"> • повнота розкриття питання; • логіка викладання, культура мови; • емоційність та переконаність; • використання основної та додаткової літератури; • аналітичні міркування, вміння роботи порівняння, висновки. 	<ul style="list-style-type: none"> • повнота розкриття питання; • цілісність, системність, логічна послідовність, вміння формулювати висновки; • акуратність оформлення письмової роботи.

На семінарському/індивідуальному занятті оцінюються:

- усні відповіді студентів;
- участь в обговоренні дискусійних питань;
- участь у ділових, рольових іграх та їх обговоренні;
- аналіз ситуаційних завдань та вміння доведення власної думки;
- реферативні виступи, усні повідомлення тощо.

За кожним елементом кредиту, передбаченого робочою програмою, обов'язкова певна форма поточного оцінювання знань. Такими формами можуть бути: усне опитування; тестування знань студентів з певного розділу (теми) або з певних окремих питань лекційного курсу; виступ на практичних/семінарських заняттях (з рефератом, в дискусії); перевірка і захист індивідуального (самостійна робота) завдання тощо.

Норми оцінювання усних відповідей

3 бали – студент самостійно створює оригінальну за думкою відповідь, аналізує різні погляди на поставлену проблему, добирає переконливі аргументи, висловлює власну думку, відповідь повна, змістовна, характеризується багатством словника, точністю слововживання, стилістичною єдністю, граматичною різноманітністю.

2 бали – студент самостійно будує послідовну, повну, логічно викладену думку, розкриває суть проблеми, висловлює головну думку, вдало добирає лексичні засоби, однак припускається окремих недоліків (відсутність прикладів, належної аргументації тощо).

1 бал – за обсягом відповідь становить менше половини норми, пропуск положень, важливих для розуміння думки; лексика і граматична будова збіднені.

0 балів – неготовність до практичного заняття.

Контроль самостійної роботи студентів здійснюється як під час індивідуальних занять (на консультаціях), визначений викладачем. Контроль самостійної роботи передбачає: визначення ступеня засвоєння матеріалу; визначення якості виконання індивідуальних і творчих колективних завдань; відвідування консультацій викладача; своєчасне виконання і здача поточних завдань; оцінку знань, здобутих у результаті самостійної навчальної роботи.

Норми оцінювання завдань самостійної роботи

2 бали – матеріал відповідає тематиці поставленого завдання, повністю розкриває його сутність, оформлений за всіма вимогами ділового стилю; у матеріалі відсутні орфографічні та стилістичні помилки, він вчасно складений для перевірки.

1 бал – зміст матеріалу не зовсім відповідає заданій тематиці або недостатньо повно розкриває його сутність; оформлений матеріал містить деякі орфографічні, пунктуаційні помилки, у ньому відсутні.

0 балів – зміст матеріалу не співпадає з завданням, не відповідає діловому стилю викладу матеріалу, у ньому наявна велика кількість орфографічних та пунктуаційних недоліків.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ НА СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТТЯХ

12-15 балів - В повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно самостійно та аргументовано його викладає під час усних виступів та доповнень, глибоко і всебічно розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, використовуючи при цьому обов'язкову та додаткову літературу. Володіє навичками творчого мислення і аналізу. Релевантно дає відповіді на поставлені запитання.

8-11 балів – Достатньо повно володіє навчальним матеріалом, обґрунтовано його викладає під час усних виступів та доповнень, в основному розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, використовуючи при цьому обов'язкову літературу. Але при викладанні деяких питань не вистачає достатньої глибини та аргументації, допускаються при цьому окремі несуттєві неточності та помилки.

4-7 балів – В цілому володіє навчальним матеріалом викладає його основний зміст під час усних виступів та доповнень, але без глибокого всебічного аналізу, обґрунтування та аргументації, без використання необхідної літератури допускаючи при цьому окремі суттєві неточності та помилки.

1-3 бали - Не в повному обсязі володіє навчальним матеріалом. Фрагментарно, обґрунтування) викладає його під час усних виступів та письмових відповідей, теоретичних питань та практичних завдань, допускаючи при цьому суттєві неточності, правильно вирішив меншість тестових завдань.

Доповнення виступу:

2 бали – отримують студенти, які глибоко володіють матеріалом, чітко визначили його зміст; зробили глибокий системний аналіз змісту виступу, виявили нові ідеї та положення, що не були розглянуті, але суттєво впливають на зміст доповіді, надали власні аргументи щодо основних положень даної теми.

1 бал - отримують студенти, які виклали матеріал з обговорюваної теми, що доповнює зміст виступу, поглиблює знання з цієї теми та висловили власну думку.

Суттєві запитання до доповідачів:

2 бали отримують студенти, які своїм запитанням до виступаючого суттєво і конструктивно можуть доповнити хід обговорення теми.

1 бал отримують студенти, які у своєму запитанні до виступаючого вимагають додаткової розглядається.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

Складання словника основних термінів, що визначені програмою курсу (за темами): Програмою курсу визначено перелік ключових термінів, що розкривають зміст кожної теми. Студентам пропонується скласти словник основних термінів з конкретної теми на останніх сторінках опорного конспекту лекцій.

6-10 балів нараховуються студентам, які не лише склали повний перелік визначених термінів з конкретної теми, а й можуть вільно розтлумачити їх зміст.

1-5 балів нараховуються студентам, які склали неповний перелік визначених термінів з конкретної теми і не можуть їх розтлумачити без конспекту.

Ведення опорного конспекту лекцій:

Опорний конспект лекції – вид роботи студента, в якому у стисло і системно викладено основний теоретичний матеріал у формі основних понять і положень, що структурно й логічно пов'язані між собою. Дані поняття та положення є лише опорними сигналами, вони вимагають пояснень і визначень, що мають записати студенти під час лекції. Його ведення сприяє системному і глибокому засвоєнню навчального матеріалу, дозволяє простежити структурні зв'язки між різними поняттями, положеннями, концепціями, проблемами, теоріями тощо.

Кожен студент повинен мати опорний конспект лекції на лекціях і вести в ньому записи власноруч. Під час аудиторної роботи з конспекту лекцій студенти записують основні тези лекції та пояснення викладача у визначеному в конспекті полі. Під час самостійної роботи рекомендується доповнити записи лекції та завершити виконання завдань, що були зазначені в Робочій програмі та опорному конспекті лекції.

6-10 балів нараховуються студентам, які в повному обсязі самостійно і творчо опрацювали всі питання лекції і вільно володіють її змістом.

1-5 балів нараховується студентам, які опрацювали лише окремі питання лекції і не достатньо вільно володіють її змістом.

Підготовка творчих завдань(есе):

Есе – це самостійна творча робота, де у вільній формі висловлюються особисті думки на тему, передбачену робочою програмою. Головна мета есе – це самостійне викладення студентом на підставі опрацьованого матеріалу теми, проблеми, питання.

6-10 балів отримують студенти, які можуть виокремити з різних джерел основні положення, структурно об'єднати їх, коротко проаналізувати кожне з них та зробити ґрунтовні узагальнюючі висновки

1-5 балів отримують студенти, які в цілому правильно виокремили основні положення кожного з джерел, але не зробили їх відповідного аналізу та узагальнюючих висновків.

Ведення конспекту першоджерел

6-10 балів отримують студенти, які опрацювали всю необхідну обов'язкову літературу, засвоїли її основні теоретичні положення, вміють їх пояснити і розтлумачити.

1-5 балів отримують студенти, котрі опрацювали не всю необхідну літературу, не завжди розуміють її вихідні теоретичні положення, поверхово їх пояснюють.

Індивідуальне завдання (письмово)

6-10 балів матеріал відповідає тематиці поставленого завдання, повністю розкриває його сутність, оформлений за всіма вимогами ділового стилю; у матеріалі відсутні орфографічні та стилістичні помилки, він вчасно складений для перевірки.

1-5 балів зміст матеріалу не зовсім відповідає заданій тематиці або недостатньо повно розкриває його сутність; оформлений матеріал містить деякі орфографічні, пунктуаційні помилки, у ньому відсутні.

0 балів зміст матеріалу не співпадає з завданням, не відповідає діловому стилю викладу матеріалу, у ньому наявна велика кількість орфографічних та пунктуаційних недоліків.

Реферат

Метою написання рефератів є вироблення студентами навичок і вміння працювати з літературою, віднаходити головні, стрижневі аспекти проблем, що потребують твердого засвоєння, здатності визначити свою позицію щодо дискусійних ідей чи концепцій і аргументовано її обґрунтувати. Підготовка реферативного повідомлення (довідь) за темою, яку пропонує викладач. Студент готує реферат-довідь і доповідає основні положення на занятті з певної теми, яка передбачає розгляд даного питання. Можлива кількість рефератів обмежується викладачем до двох. Підготовка реферування статей. Можлива кількість реферувань обмежується викладачем до двох.

8-10 балів Студент вільно володіє понятійним апаратом та проявляє аналітичні навички. Студент чітко та логічно встановлює мету, завдання та методи дослідження, у відповідності з темою реферативної роботи. У процесі написання реферативної роботи демонструє високий рівень володіння не тільки теоретичним знаннями, а й практичними навичками. Студент чітко та послідовно здійснює етап обробки та інтерпретації отриманих даних. Висновки мають логічну структуру, містять фактичні дані разом з глибокою, змістовною якісною інтерпретацією отриманих даних. Робота має творчий, і разом з тим науково обумовлений характер.

Акуратне написання, чіткість та грамотність речень. Доцільне використання таблиць, схем, графіків (якщо передбачено).

6-7 балів Студент достатньо володіє понятійним апаратом та проявляє аналітичні навички. В ході виконання реферативної роботи студент демонструє високий рівень активності, зацікавленості виконуваної діяльності. Володіє практичними навичками, необхідними для здійснення комплексного дослідження. Чітко встановлює мету, завдання дослідження, обирає та використовує доцільні методики. Логічно та структуровано описує процедуру обробки та інтерпретації даних, але отримані результати мають лише характер констатації отриманих свідчень, без застосування глибоких та змістовних інтерпретацій. Студент охайно оформлює реферативну роботу, грамотно та обґрунтовано описує процедуру постановки, проведення та обробки даних. Можуть бути незначні помилки у оформленні.

4-5 балів Студент достатньо вільно володіє понятійним апаратом, але тільки на відтворювальному рівні. Студент самостійно встановлює мету, завдання та методи дослідження. Але має певні труднощі з самостійною обробкою та інтерпретацією отриманих даних. Висновки оформлені логічно та послідовно. Реферативна робота оформлена охайно, логічно та структурно правильно. Містяться незначні помилки у оформленні.

2-3 бали Студент з допомогою викладача може пояснити поняття, що використовуються. Студент має загальне уявлення про виконання реферативної роботи, має уявлення про планування дослідження, але самостійно може встановити лише мету, завдання та методи дослідження. Проведення та обробку отриманих даних здійснює з помилками, висновки будує послідовно, але не може здійснити змістовну інтерпретацію. Реферативна робота оформлена досить охайно. Але існують помилки в оформленні та грамотній побудови висновків.

1 бал Студент має загальні знання з курсу, непідкріплені практичними навичками. Студент має загальне уявлення про виконання реферативної роботи. Може встановити мету та завдання дослідження. Але має труднощі з вибором методів дослідження, і відповідно з обробкою та інтерпретації. Охайність виконаної роботи можна оцінити, як середню. Також присутні помилки у оформленні та формулюванні висновків.

0 балів з можливістю повторного складання. Студент з усього курсу має фрагментарні знання. Не володіє термінологією, оскільки понятійний апарат не сформований. Не вміє викласти програмний матеріал, спланувати дослідження. Відсутнє розуміння професійних понять, словниковий запас не дає змогу оформити ідею. Практичні навички у виборі критеріїв обробки даних на рівні розпізнавання.

Критерії оцінювання письмових контрольних робіт та тестів стану успішності здобувачів вищої освіти за період теоретичного навчання. Підсумковий, кредитний та тестовий контроль знань студентів здійснюється через проведення аудиторних письмових контрольних робіт або тестування.

40-50 балів В повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно самостійно та аргументовано його викладає під час розгорнутих письмових відповідей, глибоко та всебічно розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, використовуючи при цьому обов'язкову та додаткову літературу. Правильно вирішив усі тестові завдання.

30-39 балів Достатньо повно володіє навчальним матеріалом, обґрунтовано його викладає під час розгорнутих письмових відповідей, в основному розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, використовуючи при цьому обов'язкову літературу. Але при викладанні деяких питань не вистачає достатньої глибини та аргументації, допускаються при цьому окремі несуттєві неточності та незначні помилки. Правильно вирішив більшість тестових завдань.

20-29 балів В цілому володіє навчальним матеріалом викладає його основний зміст під час розгорнутих письмових відповідей, але без глибокого всебічного аналізу, обґрунтування та аргументації, без використання необхідної літератури допускаючи при цьому окремі суттєві неточності та помилки. Правильно вирішив половину тестових завдань.

10-19 балів Не в повному обсязі володіє навчальним матеріалом. Фрагментарно, поверхово (без аргументації та обґрунтування) викладає його під час розгорнутих письмових відповідей, недостатньо розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, допускаючи при цьому суттєві неточності, правильно вирішив меншість тестових завдань.

1-9 балів Частково володіє навчальним матеріалом не в змозі викласти зміст більшості питань теми під час письмових відповідей, допускаючи при цьому суттєві помилки. Правильно вирішив окремі тестові завдання.

0 балів Не володіє навчальним матеріалом та не в змозі його викласти, не розуміє змісту теоретичних питань та практичних завдань. Не вирішив жодного тестового завдання.

№ п/п	Форма контролю	Кількість заходів	Кредит			
			мінімальна оцінка один. Контролю	Макс. оцінка один. Контролю	Мін. сумарна оцінка один. контролю	Макс. сумарна оцінка один. контролю
1.	Індивідуальна робота	2	3	10	6	20
2.	Написання есе	1	1	10	1	10
3.	Кредитна контрольна робота/тест	2	10	30	20	50
4.	Реферативна робота/доповідь	1	5	10	5	10
Вихідна кількість балів:					32	100

Кредитний контроль. Кредитний контроль є підсумком певного етапу вивчення дисципліни. Його мета – виявлення проміжних результатів засвоєння студентами змісту навчальної дисципліни. Кредитний контроль проводиться згідно з тематичним планом. Оцінка кредитного контролю здійснюється за 50-бальною шкалою.

Кредитний контроль проводиться у вигляді різнорівневої письмової самостійної роботи, яка містить такі завдання:

- теоретичні питання – 3 – 4 бали;
- тестові завдання – 1 бал;
- творчі завдання – 5-6 балів.

Підсумковий контроль. Формою підсумкового контролю є сума набраних студентом за семестр та під час кредитного контролю балів.

У разі, якщо студент бажає підвищити свою підсумкову оцінку він має право на складання усного іспиту.

Сума балів, накопичених здобувачем вищої освіти за виконання всіх видів поточних навчальних завдань (робіт) на практичних (семінарських) заняттях, самостійних робіт та на підсумковому модульному контролі, свідчить про ступінь оволодіння ним програмою навчальної дисципліни на конкретному етапі її вивчення. Протягом семестру студенти можуть набрати від 0 до 100 балів, що переводяться у національну шкалу оцінювання і відповідно у шкалу ЄКТС. Кількість балів відповідає певному рівню засвоєння дисципліни.

Розподіл балів, які отримують студенти

Поточне тестування та самостійна робота						ККР	Накопичувальні бали/ Сума
Кредит 1-2							
T1	T2	T3	T4			100	200
25	25	25	25				
Поточне тестування та самостійна робота						ККР	Накопичувальні бали/ Сума
Кредит 3-4							
T5-6		T7-8		T9-10		100	200
33		34		33			
Поточне тестування та самостійна робота						ККР	Накопичувальні бали/ Сума
Кредит 5-6							
T11-12	T13-14	T15-16	T17-18	T19	T20	100	200
16	16	17	17	17	17		

Шкала оцінювання: національна та ЄКТС

ОЦІНКА ЄКТС	СУМА БАЛІВ	ОЦІНКА ЗА НАЦІОНАЛЬНОЮ ШКАЛОЮ	
		екзамен	Залік
A	90-100	5 (відмінно)	5/відм./зараховано
B	80-89	4 (добре)	4/добре/ зараховано
C	65-79		

D	55-64	3 (задовільно)	3/задов./ зараховано
E	50-54		
FX	35-49	2 (незадовільно)	Не зараховано

Бали	Критерії оцінки
F (незадовільно з обов'язковим повторним курсом)	Практично не знає науково-історичної термінології. Володіння навчальним матеріалом на рівні розпізнавання. Не може користуватися підручником, методичними рекомендаціями, іншими дидактичними засобами. Володіє тільки окремими прийомами практичної діяльності, яких недостатньо для формування вмінь.
FX (незадовільно з можливістю повторного складання)	Має уяву про наукову історичну термінологію. Володіє навчальним матеріалом на фрагментарному рівні. Конспект з предмету носить не систематизований, фрагментарний характер. Не вміє скласти алгоритм відповіді. Не може відповісти на питання чи виконати практичну роботу без грубих помилок, на які не звертає уваги.
E (незадовільно з можливістю повторного складання)	Самостійно відтворює головні положення викладені в базовому підручнику чи лекційному матеріалі. Знає основні психолого-педагогічні терміни. Потребує допомоги викладача чи товаришів для відтворення систематизованого навчального матеріалу. При реалізації знань у вирішенні практичних завдань потребує допомоги викладача на всіх етапах роботи. Часто допускає типові помилки, які при допомозі здатен виправити. Повністю відсутнє знайомство з інформацією, що викладена в додатковій літературі.
D (задовільно)	Повністю відтворює інформацію що викладена в базовому підручнику. Має значні утруднення при необхідності користування додатковою та довідниковою літературою. Епізодичне знайомство з періодичними психолого-педагогічними виданнями. Сформовані уміння може використовувати у стандартних ситуаціях, які закладені у навчальні завдання. При виправленні допущених помилок потребує деякої допомоги викладача. Затрудняється при необхідності використовувати знання отримані при вивченні інших дисциплін.
C (добре)	На основі володіння матеріалом в обсязі робочої навчальної програми дисципліни, під керівництвом викладача вміє зіставляти, узагальнювати, систематизувати інформацію про педагогічні явища. Цілком самостійно використовує набуті знання, вміння та навички в стандартних навчальних ситуаціях. Здатен контролювати свою діяльність. При контролі знань досить вільно складає алгоритм відповіді. Швидко знаходить необхідну інформацію в довідниковій літературі. Знайомий з психолого-педагогічними періодичними виданнями останніх років.

<p style="text-align: center;">В (дуже добре)</p>	<p>Вільно володіє матеріалом у відповідності з програмою дисципліни. Знання, вміння та навички може самостійно застосовувати у нестандартних ситуаціях навчального характеру. Проявляє інтерес до наукової та науково-популярної літератури з предмету. Самостійно опрацював рекомендовану, додаткову літературу з предмету. В процесі вивчення дисципліни іноді виконував реферати не передбачені робочою програмою дисципліни. Проявляє схильність до аналітико-синтетичної діяльності, здатен висловлювати власну думку що до вивченого матеріалу. Отримані знання використовує при аналізі стану навчально-виховного процесу в університеті.</p>
<p style="text-align: center;">А (відмінно)</p>	<p>На основі досконалого знання матеріалу предмету студент набути знання, вміння та навички використовує при рішенні нестандартних задач. Вільно використовує міжпредметні зв'язки, орієнтується у періодичній та монографічній літературі з предмету. Легко знаходить відповіді на нестандартні, несподівані питання. У складних ситуаціях може провести аналіз на рівні теоретичного осмислення. Виявляє творчі здібності, нахил до самостійної науково-дослідної роботи, який проявляється у наявності наукових публікацій, виступах на наукових конференціях.</p>

ЗАВДАННЯ ДЛЯ ТЕСТОВОГО, КРЕДИТНОГО ТА ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

Підсумковий кредитний контроль проводиться з метою визначення рівня засвоєння студентами знань, здобутих під час проходження теоретичного курсу.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

Три рівні складності тестів:

1. Загальні питання (відповідь коротка) – 1 бал за одну правильну відповідь
 2. Спеціальні питання (відповідь розлога) – 2 бали за одну правильну відповідь
- Кількість тестових питань – 40
 - Форми тестів відкритого типу (множинний вибір)
 - Враховані теми, що засвоюються студентами самостійно:

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Зацікавленість старожитностями в країнах Стародавнього Сходу	6
2.	Становлення археологічної науки в античному світі	6
3.	Особливості розвитку археологічної науки в період середньовіччя	6
4.	Початок археологічних пошуків в Європі в XVII-XVIII ст.	6
5.	Розвиток археології в Європі у XIX ст.	8
6.	Зацікавленість старожитностями в Україні в XVII – середині XIXст.	8
7.	Розвиток археології в Україні в другій половині XIX – на початку XX ст.	10
8.	Вітчизняна археологія в XX – на початку XXI ст.	10
9.	Еволюціонізм в археології	10
10.	Криза еволюціонізму та антиеволюційні теорії	10
Разом:		80

- Тести враховують зміни в нормативній та законодавчій базі.

- Тестові завдання з курсу «Історіографія археології» спрямовані на перевірку результатів навченості та сформованості компетентностей загально предметних (Працювати самостійно, приймати ініціативу та керувати часом, і т. ін.) та фахових (базові загальні знання, застосування знань на практиці, спеціальними знаннями з хронології і т.ін.)

Базовий рівень

Загальні питання (відповідь коротка)

1. Вказати ім'я дослідника, археологічна експедиція під керівництвом которго в Ашкелон в 1815 році, вважається першими сучасними розкопками в історії археології Святої землі.
а. Бернард де Монфокон б. Естер Стенхоуп с. граф Келюс д. Дж.Б.Віко
2. Одним із засновників (1849 р.) і директором Музею північних старожитностей в Копенгагені був
а. К. Томсен б. Г. Спенсер с. І. Келлер д. Е. фон Штерн
3. Для археології Близького сходу хронологічним межам (5800 – 3600 / 3700 р. до Р.Х.) відповідає період праісторії людства -
а. Палеоліт б. Неоліт с. Хальколіт д. Металева доба
4. Протоісторія - це
а. перехідний період між добою каменю та епохою металу
б. перехідний період між доісторичною добою та писемною історією
с. перехідний період між неолітом та енеолітом
д. перехідний період між палеолітом та мезолітом
5. Визначити хронологічні межі палеоліту
а. 3 млн років до н.е. - 10 тис. років до н.е. б. 10-9 тис. - 7 тис. років до н.е.
с. 6-5 тис. - 3 тис. років до н.е. д. 3 млн років до н.е. - 3 тис. років до н.е.
6. Визначити хронологічні межі мезоліту
а. 3 млн років до н.е. - 10 тис. років до н.е. б. 10-9 тис. - 7 тис. років до н.е.
с. 6-5 тис. - 3 тис. років до н.е. д. 3 млн років до н.е. - 3 тис. років до н.е.
7. Визначити хронологічні межі неоліту
а. 3 млн років до н.е. - 10 тис. років до н.е. б. 10-9 тис. - 7 тис. років до н.е.
с. 6-5 тис. - 3 тис. років до н.е. д. 3 млн років до н.е. - 3 тис. років до н.е.
8. Археологічна періодизація кам'яного віку пов'язана зі змінами

- a. економічних укладів b. етапів формування людини в якості абсолютно особливой біосоціальної істоти c. в кам'яної індустрії d. соціальних інститутів
9. Геологічний період плейстоцен датується
a. від 3,5-2 млн років до 10 тис. років до н.е. b. від 2-1,5 млн років до 10 тис. років до н.е. c. від 2,5-2 млн років до 5 тис. років до н.е. d. від 2,5-2 млн років до 10 тис. років до н.е.
10. Геологічний період голоцен датується
a. починаючи з 10 тис. років до н.е. до нашого часу включно
b. починаючи з 5 тис. років до н.е. до нашого часу включно
c. від 2-1,5 млн років до 10 тис. років до н.е.
d. від 2,5-2 млн років до 5 тис. років до н.е.
11. Автором «системи трьох віків» були:
a. Г. Спенсер - Е. Тейлор b. Л. Морган - І. Бахофен c. К. Томсен - І. Ворсо
d. Дж. Леббок - І. Келлер
12. Антропологічну періодизацію кам'яної доби створив
a. Ж. Буше де Перт b. Е. Ларте c. Ч. Дарвін d. Дж. Леббок
13. Залишки пітекантропа на о. Ява відкрив
a. Г. Спенсер b. Е. Дюбуа c. Дж. Леббок d. І. Бахофен
14. Еволюціоністську періодизацію кам'яної доби, що полягала в ідеї про послідовність стадій і періодів розвитку матеріальної культури і однаковості цього процесу для всього людства запропонував
a. Г. де Мортільє b. Г. Ратцель c. Е. Реклю d. Р. Вірхов
15. Перші розкопки Єрусалиму у 60-х роках ХІХ ст. провів
a. Ч. Воррен b. Ч. Вільсон c. А. П'єротті d. Лібліх

Середній рівень

Загальні питання (відповідь коротка)

16. Вперше Арку в західній стіні храму на Храмовій горі в Єрусалимі в ХІХ ст. відкрив археолог
a. Робінсон b. Ч. Воррен c. Ч. Вільсон d. Норв
17. Вільям Метью Фліндерс Пітрі, англійський археолог ХІХ ст. відзначився в галузі -
a. класичної археології b. номадистиці c. археології кам'яної доби d. єгиптології
18. Назвати ім'я археолога, який проводив розкопки в Граді Давида в 1961-67 рр.
a. Вайль b. І. Ядін c. Е. Шукрон d. К. Кеньон
19. Вказати ім'я археолога, котрий у 30-ті рр. ХХ ст. розпочав розкопки місцини Тель-Лахіш в Палестині та знайшов перший архів в Ізраїлі, що датується VII-VI ст. до н.е., пов'язаний з адміністративною діяльністю мешканців давнього Лахіша.
a. Р. Райх b. Ольга Тафнел c. Леслі Старкі d. Й. Шило
20. На честь видатного сходознавця, археолога Вільяма Фоксуелла Олбрайта названо
a. Американський інститут археології b. Англійський інститут археології
c. Ізраїльський інститут археології d. Турецький інститут археології
21. Джон Еванс розробив у 1849 році сукупність методів встановлення певної послідовності артефактів і, котра стала однією з форм визначення їх відносної хронології. Цей метод отримав назву
a. Серація b. Класифікація c. Типологія d. Хронологія
22. У 1947 р. цей археолог зіграв найважливішу роль у відкритті Кумранських сувоїв
a. Д. Форд b. І. Ядін c. Е. Сукенік d. В. Олбрайт
23. Ендрю Колін Ренфрью - британський археолог, історик і філолог, відомий своїми роботами по радіовуглецевому аналізу, палеолінгвістиці, археогенетиці і боротьбою проти розграбування археологічних пам'яток. Створив гіпотезу, згідно з якою протоіндоєвропейці за 2000 років до вторгнення в Європу курганної культури жили в
a. Анатолії b. Середземномор'ї c. Центральній Європі d. Північній Європі
24. Археологи Л.Г. Морган, Г. Ратцель, Е. Реклю, Р. Вірхов, Ф. Коссіна, А. Гребнер та ін. працювали в наступному науковому напрямку археологічних досліджень
a. еволюціонізм b. дифузійнізм c. Структуралізм d. етнологія
25. Першим вченим, котрий здійснив подорож по країнах класичного світу з метою наукових досліджень, а результати своїх подорожей (1435-1438 роки - Грецією; 1444 року - Грецією та Малою Азією) виклав у Щоденниках і творі, названому «Коментарі» був
a. Помпоній Лет b. Клод Пейреск c. Кірікао Анконський d. Жан Спон
26. Розкопки міста Помпеї розпочалися
a. 1 квітня 1848 року b. 1 квітня 1948 року c. 1 квітня 1648 року d. 1 квітня 1748 року
27. Автором творів «Історія античного мистецтва», написаного після відвідувань Помпеї і Геркуланума був
a. Дж.Б.Віко b. Й. Вінкельман c. Бернард де Монфокон d. граф Келюс
28. Одним з перших опонентів винятковості патріархальної родини став французький етнограф, дослідник побуту північноамериканських індіанців, археолог

- a. Ж.Ф. Лафіто b. Й. Вінкельман c. Форстер d. Фергюссон
 29. Автором праці «Про кельтські допогонні старожитності», написаного у 1847 році став
 a. Ернст Курциус b. Буше де Перк c. Саутуола d. Д.Денон
 30. Г. Мортільє розробив в археологічних дослідженнях метод
 a. Серіація b. Класифікація c. Типологія d. Хронологія

Високий рівень

31. У 1849 р. цей археолог розпочав розкопки Куянджицького пагорба в Іраку, який приховував останню столицю Ассирії Ніневію
 a. Г. Лейярд b. Ф. Келлер c. І. Рамзауер d. У. Ф. Петрі.
 32. 1861 року цей археолог вирушає на пошуки гомерівської Трої
 a. Г. Лейярд b. Г. Шліман c. Д.Денон d. І. Рамзауер
 33. У 1799 році було знайдено Розетський камінь, котрий у 1829 році дешифровано цим археологом
 a. К.Р.Лепсіус b. Ф.Шампальон c. П.-Е.Бота d. Г.К. Раулінсон
 34. На початку 20-х років ХХ ст. цей геолог виявив у басейні середньої течії Хуанхе неолітичну культуру Яншао, яка разом з іще давнішою культурою Хуншань (її нещодавно виявили на північному сході Китаю — в Ляоніні) стояла біля колиски китайської цивілізації.
 a. Ю.Г. Андерсон b. Д. Фіореллі c. Е.Курциус d. Г.К. Раулінсон
 35. В 1927 р. археолог Пей Веньчжун зробив археологічне відкриття виявивши
 a. "Велике місто Шан" b. могильниках Ерлітоу c. могильниках Маньчєня та Мавандуя d. «пекінський синантроп»
 36. Археологічна сенсація знахідка в долині р. Увей (провінція Шаньсі) велетенської (її площа становить 56 кв. км) могили першого китайського імператора Цінь Шіхуана була зроблена
 a. 1794 р. b. 1974 р. c. 1954 р. d. 1854 р.
 37. Етногенетичною проблематикою та слов'янською археологією займався
 a. П.Шафарик b. С.Нільсен c. О.Монтеліус d. Г.Гільдебрандт
 38. Автором першої Археологічної карти Північного Причорномор'я став
 a. Б. Фармаковський b. В. Гошкевич c. І. Фабріціус d. Ф. Камінський
 39. Схему еллінської великої колонізації у вигляді «плавання-емпорій-поліс» вперше створив
 a. Б. Фармаковський b. Е. фон Штерн c. Л. Славін d. С. Уваров
 40. Автором концепції автохтонного розвитку та дослідником Трипільської археологічної культури був
 a. Ф. Вовк b. В. Хвойко c. Н. Кондаков d. В. Городцов

КРЕДИТНІ КОНТРОЛЬНІ РОБОТИ

ККР 1.

1. Міфи та історичні твори.
2. Геродот і зародження історичної думки.
3. Поява хронік та колекціонування в країнах Стародавнього Сходу.
4. Значення праці Павсанія «Опис Еллади».
5. Біблія як історичне джерело.

ККР 2.

1. Особливості античної історіографії й поява терміна «археологія».
2. Ставлення до старожитностей і особливості розвитку історичної науки.
3. Праці римських авторів, як джерело вивчення археології.
4. Зацікавлення старожитностями гуманістів епохи Відродження.
5. Кіріак Анконський і його «Записки про давні речі».

ПАКЕТ

КОМПЛЕКСНИХ КОНТРОЛЬНИХ РОБІТ

з навчальної дисципліни «Історіографія археологічних досліджень»

ПАКЕТ

КОМПЛЕКСНИХ КОНТРОЛЬНИХ РОБІТ

з навчальної дисципліни «Історіографія археологічних досліджень»

Контрольне завдання № 1

1. Вибрати правильну відповідь:

1. Антропологічну періодизацію кам'яної доби створив: а) Ж. Буше де Перт;	б. Археологи Л.Г. Морган, Г. Ратцель, Е. Реклю, Р. Вірхов, Ф. Коссіна, А. Гребнер та ін. працювали в наступному науковому напрямку археологічних
--	--

б) Е. Ларте; в) Ч. Дарвін; г) Дж. Леббок	досліджень: а) еволюціонізм; б) дифузійнізм; в) Структуралізм; г) етнологія
2. Вільям Метью Фліндерс Пітрі, англійський археолог XIX ст. відзначився в галузі -: а) класичної археології; б) номадистиці; в) археології кам'яної доби; г) єгиптології	7. Першим вченим, котрий здійснив подорож по країнах класичного світу з метою наукових досліджень, а результати своїх подорожей (1435-1438 роки - Грецією; 1444 року - Грецією та Малою Азією) виклав у Щоденниках і творі, названому «Коментарі» був: а) Помпоній Лет; б) Клод Пейреск; в) Кіріако Анконський; г) Жан Спон
3. Авторем «системи трьох віків» були: а) Г. Спенсер - Е. Тейлор; б) Л. Морган - І. Бахофен; в) К. Томсен - І. Ворсо; г) Дж. Леббок - І. Келлер.	8. Розкопки міста Помпеї розпочалися: а) 1 квітня 1848 року; б) 1 квітня 1948 року; в) 1 квітня 1648 року; г) 1 квітня 1748 року
4. Вказати ім'я археолога, котрий у 30-ті рр. XX ст. розпочав розкопки місцини Тель-Лахіш в Палестині та знайшов перший архів в Ізраїлі, що датується VII-VI ст. до н.е., пов'язаний з адміністративною діяльністю мешканців давнього Лахіша: а) Р. Райх; б) Ольга Тафнел; в) Леслі Старкі; г) Й. Шило	9. Авторем творів «Історія античного мистецтва», написаного після відвідувань Помпеї і Геркуланума став: а) Дж.Б.Віко; б) Й. Вінкельман; в) Бернард де Монфокон; г) граф Келюс
5. Ендрю Колін Ренфрью - британський археолог, історик і філолог, відомий своїми роботами по радіовуглецевому аналізу, палеолінгвістиці, археогенетиці і боротьбою проти розграбування археологічних пам'яток. Створив гіпотезу, згідно з якою протоіндоєвропейці за 2000 років до вторгнення в Європу курганної культури жили в: а) Анатолії; б) Середземномор'ї; в) Центральній Європі; г) Північній Європі	10. Авторем праці «Про кельтські допотопні старожитності», написаного у 1847 році став: а) Ернст Курциус; б) Буше де Перк; в) Саутуола; г) Д.Денон

2. Визначити зміст понять: «серіація», «типологія», «метод стратиграфії»

3. Охарактеризувати особливості античної історіографії й появи терміна «археологія»

4. Запропонувати варіант періодизації історіографії археологічного вивчення старожитностей Нижнього Побужжя.

Контрольне завдання № 2

1. Вибрати правильну відповідь:

1. Г. Мортільє розробив в археологічних дослідженнях метод: а) Серіація; б) Класифікація; в) Типологія; г) Хронологія	6. На початку 20-х років XX ст. цей геолог виявив у басейні середньої течії Хуанхе неолітичну культуру Яншао, яка разом з іншою давнішою культурою Хуншань (її нещодавно виявили на північному сході Китаю — в Ляоніні) стояла біля колиски китайської цивілізації: а) Ю.Г. Андерсон; б) Д. Фіореллі; в) Е.Курциус; г) Г.К. Раулінсон
---	---

2. У 1849 р. цей археолог розпочав розкопки Куюнджицького пагорба в Іраку, який приховував останню столицю Ассирії Ніневію: а) Г. Лейярд; б) Ф. Келлер; в) І. Рамзауер; г) У. Петрі	7. В 1927 р. археолог Пей Веньчжун зробив археологічне відкриття виявивши: а) "Велике місто Шан"; б) могильниках Ерлітоу; в) могильниках Маньчєня та Мавандуя; г) «пекінський синантроп»
3. 1861 року цей археолог вирушає на пошуки гомерівської Трої: а) Г. Лейярд; б) Г. Щліман; в) Д.Денон; г) І. Рамзауер	8. Археологічна сенсація знахідка в долині р. Увей (провінція Шаньсі) велетенської (її площа становить 56 кв. км) могили першого китайського імператора Цінь Шіхуана була зроблена: а) 1794 р.; б) 1974 р.; в) 1954 р.; г) 1854 р.
4. 1861 року цей археолог вирушає на пошуки гомерівської Трої: а) Г. Лейярд; б) Г. Щліман; в) Д.Денон; г) І. Рамзауер	9. Етногенетичною проблематикою та слов'янською археологією займався: а) П.Шафарик; б) С.Нільсен; в) О.Монтеліус; г) Г.Гільдебрандт
5. У 1799 році було знайдено Розетський камінь, котрий у 1829 році дешифровано цим археологом: а) К.Р.Лепсіус; б) Ф.Шампальон; в) П.-Е.Бота; г) Г.К. Раулінсон	10. Автором першої Археологічної карти Північного Причорномор'я став: а) Б. Фармаковський; б) В. Гошкевич; в) І. Фабріціус; г) Ф. Камінський

2. Визначити зміст понять: «історіографія», «археологія», «типологічний метод»

3. Охарактеризувати «Біблію», як історичне джерело в історіографії археології.

4. Запропонувати опис історіографії археологічних досліджень Нижнього Побужжя Одеським товариством історії та старожитностей.

ПИТАННЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

Предмет , джерела , підходи до історії археології.

2. Етапи формування історіографічних уявлень про археологію . Огляд літератури.

3. Функції старожитностей в культурі від первісності до нового часу.

4. Ставлення до старожитностей в античну епоху і середньовіччі. Перші антикварії.

5. Становлення класичної археології у XVIII ст. Вінкельман.

6. Початок археології в Росії . Укази Петра. Академічні експедиції.

7. Початковий етап вивчення античних старожитностей Північного Причорномор'я (до сер . XIX ст.)

8. Зародження слов'яно - російської археології. З. Доленга - Ходаковський. І.І. Срезневський.

9. Початок первісної археології. Система трьох століть. Томсен. Ворсо.

10. Відкриття палеоліту.

11. Відкриття й вивчення давньосхідних цивілізацій в XIX ст.

12. Археологічні відкриття в Середземномор'ї в XIX ст.

13. Створення і діяльність перших археологічних товариств у Росії (ОТИС, РАВ).

14. Російські археологи середини XIX в. (А.С.Уваров, І. Е. Забелін та ін.)

15. Дослідження паливих поселень і пам'ятників бронзового і залізного віку Європи в другій половині XIX в.

16. Початок вивчення кам'яного століття в Росії.

17. Створення і діяльність Археологічної комісії.

18. Французька школа палеолітоведєння. Мортільє. Відкриття печерного мистецтва.

19. Еволюціонізм в археології. Періодизації первісної культури. Леббок. Тейлор. Морган.

20. Типологічний метод. О.Монтеліус. Г.Гільдебрандт. С.Мюллер.

21. Постеволюціоністські концепції. Формування поняття «археологічна культура».

22. А.А.Спіцин і його діяльність.

23. Археологія в Петербурзькому університеті (до 1922 р.)

24. Вивчення античних і скіфських пам'яток в Росії в другій половині XIX -початку XX ст .

25. В.А.Городцов, його роботи, періодизація бронзового століття.

26. Палеонтологічна школа Ф.К.Волкова.
27. Дослідження в Сибіру, Середньої Азії, на Кавказі (до 1920- х рр.)
28. Організаційна структура російської археології на початку ХХ ст.
29. «Культурно - історична археологія» в Європі. Диффузіонізм. Міграціонізму.
30. Географічна школа в археології. Кроуфорд. Фокс. Кларк.
31. Г.Коссіна і його школа.
32. Розробка хронологічних систем в археології Європи першої половини ХХ ст.
33. Вивчення древніх цивілізацій в першій половині ХХ в. (Найважливіші відкриття і роботи).
34. Створення ГАІМК , її структура та діяльність.
35. Археологічні дослідження в СРСР у 1920-і рр.
36. Археологія в університетах.
37. Криза рубежу 1930-х рр. Идеологізація і соціологізація науки. Розгром кадрів.
38. Теоретичні дискусії початку 1930-х рр.
39. «Нове вчення про мову» Н.Я.Марра і теорія стадіальності. В.І.Равдонікас 40. Радянська археологія другої половини 1930-х рр.
41. Розробка і впровадження природничонаукових методів в археології.
42. Основні течії в зарубіжній археології другої половини ХХ ст. (неопозитивізм, неоеволюціонізм, «нова археологія»).
43. Радянська археологія 1950 - 1980 рр. (Експедиції, проблематика, зведені роботи).
44. Історіографічні та теоретичні дослідження у вітчизняній археології другої половини ХХ ст.

ТЕМАТИКА

СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

№ з/п	Назва теми	Кількість Годин
1.	Вступ до курсу «Історіографія археології».	2
2.	«Донауковий» період розвитку археології	2
3.	XVIII ст. - доба Просвітництва та народження науки	2
4.	XIX ст. – доба великих археологічних відкриттів	2
5.	Виникнення первісної археології	2
6.	Початок археології в Україні.	2
7.	Археологія в Україні кінця XIX – першої половини ХХ ст.	4
8.	Археологія в УРСР в 1950-1980-ті рр.	4
9.	Археологія незалежної України.	2
Разом:		18

ПЛАН ПРОВЕДЕННЯ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

ПЛАН СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ НА Х-Й СЕМЕСТР:

Тема заняття № 1 : Вступ до курсу «Історіографія археології».

ПЛАН

1. Предмет «Історіографія археології» та його завдання.
2. Основні проблеми курсу, періодизація та хронологія.
3. Історіографічна та джерелознавча база «Історіографії археології».

Тема заняття №2: «Донауковий» період розвитку археології.

ПЛАН

1. Зацікавленість старожитностями в країнах Стародавнього Сходу
2. Становлення історичної науки в античному світі.
3. Особливості розвитку історичної науки в період середньовіччя.

Тема заняття №3: XVIII ст. - доба Просвітництва та народження науки.

ПЛАН

1. Товариства дилетантів та антикваріїв в Англії XVIII ст.
2. Вінкельман і його внесок у вивчення античного мистецтва.
3. Створення музеїв із колекціями старожитностей у Західній Європі.

Тема заняття №4: XIX - XX ст. – доба великих археологічних відкриттів.

ПЛАН

1. Зародження епіграфіки та антропології.
2. Внесок Томлена і Ворсо в археологічну науку.
3. Праця Буше де Перка «Про кельтські допотопні старожитності».
4. «Грецька історія» Ернста Курциуса.
5. Мортільє та розробка типологічного метода.
6. Саутуола й початок вивчення палеолітичного мистецтва.

Тема заняття №5: Виникнення первісної археології.

ПЛАН

1. Скандинавська школа.
2. Латен. Відкриття паливних поселень на швейцарських озерах. Відкриття палеоліту.
3. Г.Мортільє і його періодизація палеоліту. Виникнення палеоетнології.
4. Визначення понять "археологічна культура", "неолітична революція". Г.Коссіна і його школа. Археологія на службі німецького нацизму.

Тема заняття №6: Початок археології в Україні.

ПЛАН

1. Зацікавленість старожитностями в Українських землях в XVII – середині XIX ст.
2. Наказ Петра I про збирання старожитностей (1718 р.) і перші експедиції.
3. Перші музеї з археологічними колекціями в Україні.
4. Створення перших установ, що займалися вивченням старожитностей.

5. Археологія в Україні в 1860-80-ті рр.
6. Наукові товариства: Одеське товариство історії та старожитностей. Наукові товариства при Харківському університеті. НТШ. С.Г.Строганов Діяльність А.С.Уварова, його концепція археології. Московське Археологічне Товариство.
7. Археологія в університетах.

Тема заняття №7: Археологія в Україні кінця XIX – першої половини XX ст.

ПЛАН

1. Наукові зв'язки з європейськими вченими. Антична археологія.
2. Розкопки Ю.А.Кулаковського і В.В.Шкорпіла в Керчі, К.К.Косцюшко-Валюжинича - в Херсонесі, Б.В.Фармаковського - в Ольвії, Е.Р.Штерна - на Березані. Успіхи епіграфіки.
3. Розкопки античних пам'яток в Північному Причорномор'ї (Ольвія, Березань, Херсонес, Боспор).
4. Первісна та слов'яно-руська археологія. Діяльність і праці А.А.Спіцина. "Розселення давньоруських племен" і роботи на Північно-Заході. В.А.Городцов.
5. Виділення археологічних культур у Східній Європі. Палеоетнологічна школа Ф.К.Волкова. В.В.Хвойки і його концепція автохтонного розвитку. Дослідження в Сибіру, Середньої Азії на Кавказі. Н.І.Веселовській і його розкопки. Н.Я.Марра. Розкопки Ані. Зарубіжні експедиції сходознавців.
6. Археологія УРСР в 1920-і роки. Продовження дореволюційних традицій.
7. Виникнення нових центрів. Краєзнавчі рухи в археології. АІМК в Києві, його структура та діяльність. Експедиції. Краєзнавство. Музеї. Археологічні відділення в університетах. Підготовка нових кадрів. А.А.Міллер.
8. Новобудовні експедиції. Дослідження палеолітичних пам'яток (Г.А.Бонч-Осмоловський та ін.).
9. Перехід радянської археології на "марксистські рейки". (Виступ гурту учнів В.А.Городцова. "Метод сходження" А.В.Арціховського. Нове вчення про мову Н.Я.Марра і його вплив. В.І.Равдонікас і його діяльність. "За марксистську історію матеріальної культури". Теорія стадіальності. Комплексний метод. "Великий перелом 1929" "Справа С.А.Жебелева і Академічна Справа")
10. Розгром краєзнавства та палеоетнологічних шкіл. Боротьба з "Буржуазним націоналізмом" в Україні. Теоретичні дискусії початку 1930-их рр. і відхід від дослідження конкретного матеріалу. Автохтонізм. Соціологічний схематизм.
11. Роботи з періодизації первісного суспільства. П.П.Ефіменко. Ізоляція від європейської науки і критика "Буржуазної археології". Наслідки політизації та ідеологізації науки.
12. Деяка стабілізація становища під другим половиною 1930-х рр. Відкриття кафедр археології на історичних факультетах. Курси лекцій В.І.Равдонікаса і А.В.Арціховського. "Новобудовних" експедиції (Днепрогрес). Організаційна перебудова АІМК. Нові радянські видання з археології: «Радянська археологія», МІА та ін. Археологія в роки Великої Вітчизняної війни.

Тема заняття №8: Археологія в УРСР в 1950-1980-ті рр. Археологія незалежної України.

ПЛАН

1. Криза теорії стадіальності. Критика поглядів Н.Я.Марра. Підпорядкування київського інституту археології Москві.
2. Роботи радянських археологів 1950-х рр.
3. Великі новобудовні експедиції. Етногенетична проблематика.

4. Роботи П.Н.Третьякова, Б.А. Рибаківа, А.В.Арціховського (славяно-українська археологія), М.І.Артамонова, Б.Н.Гракова, М.П.Грязнова, С.В.Кіселева (скіфо-сарматська археологія і кочівники), В.Ф.Гайдукевича, В.Д.Блаватського (антична археологія) та ін.
5. Дослідження древніх цивілізацій (Трипілля).
6. Зарубіжні експедиції.
7. Формування місцевих центрів археології в Харкові, Одесі, Львові, Криму та інших регіонах.
8. Історіографічні і теоретичні дослідження з 1960-х рр. Дискусії з проблем археологічної культури і норманське питання. Природні і математичні методи.
9. "Постперевбудовна" археологія. Інститут Археології Національної академії наук України. Нова проблематика. Перегляд усталених догм і ставлення до дореволюційному спадщини.
10. Сучасна організаційно структура науки. Розвиток зарубіжних зв'язків. Накопичення і перспективи. Пам'ятко охоронне законодавство.

ТЕМАТИКА САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Зацікавленість старожитностями в країнах Стародавнього Сходу	6
2.	Становлення археологічної науки в античному світі	6
3.	Особливості розвитку археологічної науки в період середньовіччя	6
4.	Початок археологічних пошуків в Європі в XVII-XVIII ст.	6
5.	Розвиток археології в Європі у XIX ст.	8
6.	Зацікавленість старожитностями в Україні в XVII – середині XIXст.	8
7.	Розвиток археології в Україні в другій половині XIX – на початку XX ст.	10
8.	Вітчизняна археологія в XX – на початку XXI ст.	10
9.	Еволюціонізм в археології	10
10.	Криза еволюціонізму та антиеволюційні теорії	10
Разом:		80

Самостійна робота № 1

1. Міфи та історичні твори.
2. Поява хронік та колекціонування в країнах Стародавнього Сходу.
3. Біблія як історичне джерело.

Самостійна робота № 2

1. Геродот і зародження історичної думки.
2. Значення праці Павсанія «Опис Еллади».
3. Особливості античної історіографії й поява терміна «археологія».
4. Праці римських авторів, як джерело вивчення археології.

Самостійна робота № 3

1. Ставлення до старожитностей і особливості розвитку історичної науки
2. Зацікавлення старожитностями гуманістів епохи Відродження.
3. Кіріак Анконський і його «Записки про давні речі».

Самостійна робота № 4

1. Товариства дилетантів та антикваріїв в Англії XVIII ст.
2. Початок розкопок в Помпеях і Геркуланумі.
3. Вінкельман і його внесок у вивчення античного мистецтва.

4. Створення музеїв із колекціями старожитностей у Західній Європі.

Самостійна робота № 5

1. Зародження епіграфіки та антропології.
2. Внесок Томлена і Ворсо в археологічну науку.
3. Праця Буше де Перка «Про кельтські допотопні старожитності».
4. «Грецька історія» Ернста Курциуса.
5. Мортільє та розробка типологічного метода.
6. Саутуола й початок вивчення палеолітичного мистецтва.

Самостійна робота № 6

1. Зацікавлення старожитностями на Русі й інструкція 1684 року.
2. Наказ Петра I про збирання старожитностей (1718 р.) і перші експедиції до Сибіру.
3. Перші музеї з археологічними колекціями в Російській імперії.
4. Внесок в археологію членів Румянцевського гуртка.
5. Початок вивчення слов'янських старожитностей у першій половині XIX ст. (Ходаковський, В. Парсек та інші).
6. Створення перших установ, що займалися вивченням старожитностей.

Самостійна робота № 7

1. Археологічна комісія та її роль у розвитку археологічної науки.
2. Граф О.С. Уваров та імператорське Московське археологічне товариство.
3. Археологічні з'їзди та їх значення.
4. XII Археологічний з'їзд у Харкові.

Самостійна робота № 8

1. Стан археологічної науки в СРСР у 20-30-х роках XX ст.
2. Внесок О.С. Федоровського у розвиток археології.
3. Розвиток вітчизняної археології після другої світової війни.
4. Видатні вітчизняні археологи та їх внесок у розвиток науки.
5. Стан української археології на сучасному етапі.

Індивідуальне навчально-дослідне завдання

№ з/п	Назва теми
1	Скласти термінологічний словник: понятійний апарат курсу.
2	Зробити презентацію на тему: «Міфи та історичні твори»
3	Написати реферат на тему: «Поява хронік та колекціонування в країнах Стародавнього Сходу»
4	Скласти порівняльну таблицю: спільні та відмінні риси історіографії археології східної та західної Європи.
5	Написати есе на тему: «Біблейська археологія»
6	Зробити Презентацію на тему: «Біблія як історичне джерело.»
7	Скласти доповідь на тему: «Геродот і зародження історичної думки»
8	Написати реферат на тему: «Значення праці Павсанія «Опис Еллади»»
9	Підготувати порівняльний аналіз методів дослідження археології у XIX та XX ст.
10	Зробити Презентацію на тему: «Єгиптологія»
11	Написати реферат на тему: «Особливості античної історіографії й поява терміна «археологія»»
12	Скласти таблицю: Праці римських авторів, як джерело вивчення археології.
13	Зробити Презентацію на тему: «Ставлення до старожитностей і особливості розвитку історичної науки в добу середньовіччя»
14	Скласти доповідь на тему: «Зацікавлення старожитностями гуманістів епохи Відродження»
15	Написати есе на тему: «Кіріак Анконський і його «Записки про давні речі.»»
16	Написати реферат на тему: «Товариства дилетантів та антикваріїв в Англії XVIII ст.»
17	Зробити презентацію: «Початок розкопок в Помпеях і

	Геркуланумі»
18	Скласти характеристику: «Вінкельман і його внесок у вивчення античного мистецтва»
19	Написати реферат на тему: «Створення музеїв із колекціями старожитностей у Західній Європі»
20	Зародження епіграфіки та антропології.
21	Зробити презентацію: «Внесок Томлена і Ворсо в археологічну науку.»
22	Написати есе на тему: «Праця Буше де Перка «Про кельтські допотопні старожитності»»
23	Підготувати доповідь на тему: ««Грецька історія» Ернста Курциуса»
24	Написати реферат на тему: «Мортільє та розробка типологічного метода»
25	Підготувати Есе на тему: «Саутуола й початок вивчення палеолітичного мистецтва.»
26	Зробити презентацію: «Археологічні дослідження Нижнього Побужжя. Історіографія проблеми»

ТЕМАТИКА КУРСОВИХ РОБІТ

1. Французькі енциклопедисти.
2. Дж.Б.Віко. Археологія - історія мистецтва.
3. Бернард де Монфокон, граф Келюс.
4. Розкопки курганів і колекціонування стародавніх речей в Англії.
5. Лондонські суспільства антикварів і дилетантів, їх експедиції.
6. Створення Британського музею.
7. Розкопки Геркуланума і Помпей.
8. Іоган Йохим Вінкельман його праці з історії античного мистецтва.
9. Метод порівняльно-стилістичного аналізу.
10. Німецька школа античної археології.
11. Перші лекційні курси в університетах Європи.
12. Виникнення історії первісного суспільства.
13. Праці Лафіт, Форстера, Фергюссона.
14. Скандинавська школа.
15. Система трьох століть. Х.-Ю.Томсен.
16. "Путівник по північних старожитностей" і реакція в Європі.
17. Метод секвенцій. Й.-Я.Ворсо.
18. С.Нільсен.
19. Комісія з вивчення кекенм'єдінгов.
20. Розкопки могильника в Гальштат і поселення Латен.
21. Відкриття пальових поселень на швейцарських озерах.
22. Відкриття палеоліту.
23. Проблема існування "допотопного" людини.
24. Теорія катастроф Ж.Кювье.
25. Роботи та зборів Буше де Перта.
26. Скептицизм французьких учених.
27. Дослідження англійських геологів.
28. Боротьба делювіалістів і флювіалістів.
29. Ч.Лайель і його "Принципи геології".
30. Е.Ларте і перша періодизація палеоліту.
31. Етногенетична проблематика. П.Шафарік.
32. Вивчення пальових поселень в Швейцарії.
33. Ф.Келлер.
34. Вивчення пам'яток неоліту, бронзи, заліза.
35. Типологічний метод.
36. О.Монтеліус, Г.Гільдебрандт, С.Мюллер.
37. Періодизація та датування пам'яток в Північній і Центральній Європі.
38. Гальштат і Латен як хронологічні епохи.
39. Виділення енеоліту та мезоліту.
40. Міжнародні конгреси з доісторичної антропології та археології.
41. Г.Мортільє і його періодизація палеоліту.

42. Виникнення палеоетнології.
43. Паризькі Антропологічні школа і суспільство.
44. Відкриття палеолітичного мистецтва.
45. Періодизація первісної культури.
46. Праці Д.Леббока, Е.Тейлор, Л.Моргана.
47. Ф.Енгельс та створення марксистської схеми.
48. Археологічні карти.
49. Етнічна проблематика.
50. Культурні провінції.
51. Формірування поняття "археологічна культура".
52. Запозичення ідей з етнології та культурології.
53. Культурні кола.
54. Міграціонізм.
55. Діффузіонізм.
56. Географічний детермінізм.
57. "Антропогеографія" Ф.Ратцеля.

РЕКОМЕНДОВАНА ТА ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА

Базова

55. Амальрик А.С., Монгайт А.Л. В поисках исчезнувших цивилизаций. – М., 1966.
57. Аникович М.В. О месте археологии в системе общественных наук // Категории исторических наук. – Л., 1989.
59. Арциховский А.В., Киселев С.В., Смирнов А.П. Возникновение, развитие и исчезновение «марксистской археологии» // СГАИМК. – 1932. – Вып. 1-2.
61. Бибииков С.Н. К 50-летию археологической науки на Украине // СА. – 1967. – № 3.
63. Генинг В.Ф. Очерки по истории советской археологии. – К., 1982.
64. Захарук Ю.Н. К дискуссии о статусе археологии // РА. – 1992. – № 4.
65. Клейн Л.С. Введение в теоретическую археологию. – СПб., 2004.
66. Клейн Л.С. Феномен советской археологии – СПб., 1993.
67. Колпаков Е.М., Вишняцкий Л.Б. Современная советская теоретическая археология // Археологические вести. – Саратов, 1993. – Вып. 1.
69. Лебедев Г.С. История отечественной археологии. – СПб., 1992.
70. Монгайт А.Л. Археология и современность. – М., 1963.
71. Очерки истории исторической науки в СССР. – М., 1955-1985. – Т. 1-5.
72. Пряхин А. Д. История советской археологии. – Воронеж, 1986.
73. Рыбаков Б.А. Советская археология за 50 лет // ВИ. – 1968. – № 1.
74. Скирда В.В. Археологічна наука у Харківському університеті (1805-1920 рр.). Автореф. на здобуття наук. ступ. канд. іст. наук. – К., 2000.
76. Советская археологическая литература. Библиография. – М.; Л., 1959-1989.
78. Формозов А.А. Очерки по истории русской археологии. – М., 1961.
79. Формозов А.А. Страницы истории русской археологии. – М., 1986.
80. Чайлд Г. Прогресс и археология. – М., 1949.
81. Шовкопляс І.Г. Розвиток радянської археології на Україні (1917-1966). – К., 1969.

Допоміжна

55. Археология, история и архивное дело России в переписке профессора Д.Я.Самоковасова (1843 – 1911)/ Составление, вступительная статья и комментарии С.П.Щавелева. Курск, 2007.
56. Вернадский В.И. Избранные труды по истории науки. М., 1981.
57. Ганжа А.И. О современных методах исследований по истории археологии// Актуальные проблемы историко-археологических исследований. Киев, 1987. С. 36 – 37.
58. Забелин И.Е. Дневники. Записные книжки. М., 2001.
59. Зевелев А.И. Историографическое исследование: методологический аспект. М., 1987.
60. Зуев В.Ю. Перспективы развития отечественной археологии в аспекте ее истории// Проблемы истории отечественной археологии. Тезисы докладов конференции (11-13 декабря 1990 г.). СПб., 1993. С. 6-7.
61. Клейн Л. С. Парадигмы и периоды в истории отечественной археологии: Рец. на книгу Г. С. Лебедева 1992 г.// Санкт-Петербург и отечественная археология. СПб., 1995. С. 173 – 186.
62. Кроче Б.. Теория и история историографии. М., 1988.
63. Кузнецова Н.В. Наука в ее истории. М., 1975.
64. Кун Т. Структура научных революций. М., 1977.

65. Лебедев Г.С. Опыт периодизации отечественной археологии// Проблемы истории отечественной археологии. Тезисы докладов конференции (11-13 декабря 1990 г.). СПб., 1993. С. 2-4.
66. Толстой И.И. Дневник 1906 – 1916. Публикация Л.И.Толстой. СПб., 1997.
67. Уварова П.С. Былое. Давно прошедшие счастливые дни. М., 2005.
68. Формозов А.А. Некоторые итоги и задачи исследований в области русской археологии // СА. 1975. № 4. С. 5-13.
69. Формозов А.А. О периодизации истории отечественной археологии // РА. 1994. № 4. С. 219-225.
70. Формозов А. А. Историография русской археологии на рубеже XX–XXI веков (Обзор книг, вышедших в 1997–2003 гг.). Курск, 2004.
71. Бузескул В.П. Введение в историю Греции. Обзор источников и очерк разработки греческой истории в XIX и в начале XXв. СПб., 2005.
72. Ванденберг Ф. Золото Шлимана. Смоленск, 1996.
73. Жебелев С.А. Введение в археологию. П.,1923. (Часть I)
74. Керам К. Боги, гробницы, ученые. М., 1994.
75. Михаэлис А. Художественно - археологические открытия за 100 лет. М., 1913.
76. Мейерович М.А. Шлиман М., 1966.
77. Низовский А.Ю. Сто великих археологических открытий. М, 2002.
78. Стоун И. Греческое сокровище. М., 1979.
79. Генинг В.Ф., ЛевченкоВ.Н. Археология древностей- период зарождения науки (конец XVIII- 70-ые годы XIX вв.) Киев, 1992.
80. Илларионов В.Т. Введение в историографию древнейшей истории. Горький, 1960.
81. Монгайт А.Л. Археология Западной Европы. Т.1. Каменный век. М., 1973.

Інформаційні ресурси

13. http://www.history.org.ua/JournALL/green/green_2013_16/24.pdf<http://oldwww.history.kemsu.ru/ISV/Vasutin/Slavyane/LIST2.HTM>.
14. <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/67902/14-Pudovkina.pdf?sequence=1><http://www.htfi.org/>
15. http://seanewdim.com/uploads/3/2/1/3/3213611/lasinska_m.u.the_study_of_archaeological_sites_of_the_lower_bug_region_at_the_end_of_xviii_-_first_half_of_the_xx_century_history_and_historiography.pdf
16. http://pidruchniki.com/10561127/kulturologiya/arheologichna_periodizatsiya
17. http://www.fond-vovk.edukit.kiev.ua/Files/downloads/kr_stol.pdf
18. http://papers.univ.kiev.ua/istorija/articles/Historiography_of_the_development_of_underwater_archaeological_research_in_Ukraine_15293.pdf

ВИКОРИСТОВУВАНІ ТЕХНІЧНІ ЗАСОБИ

Персональний комп'ютер, ноутбук, проектор, слайд-презентації, аудіо-лекції, інші відео-матеріали.